

ԷԶՄԻԱԾԻՆ

1970 - Բ

ՌՆԺԸ
ԻԵՏԱՐԻ

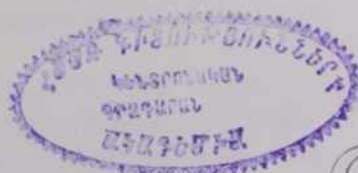
Փետրուար

ԷԶՄԻԱԾԻՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԹՈՌՈՅ
Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ

Բ

1970

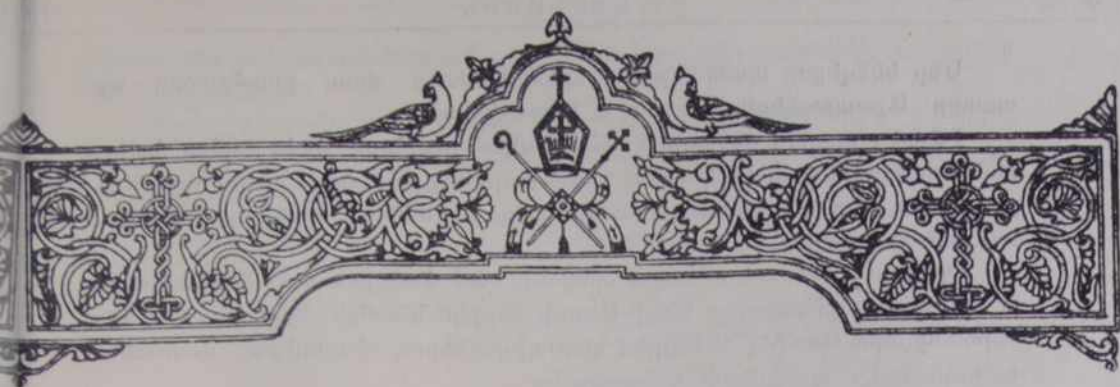

7A-12.547

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆԻ ԱՌԱՋՆՈՅ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԵՒ ՍՐԲԱՋՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

**ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԿՈՆԴԱԿԸ
ՆԵՐՍԵՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՇՏԱՐԱԿԵՅՈՒ ԾՆՆԴՅԱՆ
200-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ**

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ
ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ
ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ
ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ
ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱԾՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԱԽԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂԶՈՐՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿՎԻԿԻՈՅ Տ. Տ. ԽՈՐԵՆԱՅ ԱՌԱԶՆՈՅ,
ՊԱՏՐԻԱՐԺԻՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ Տ. ԵՂԻՇԷԻ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ, ՊԱՏՐԻԱՐԺԻՆ ՀԱՅՈՑ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍՈՅ
Տ. ՇՆՈՐՀՔԱՅ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ, ՀԱՄՕՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՅ,
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՅ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՅ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՅ ԵՒ ՍԱՐԿԱԽԱԳԱՅ,
ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ
ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԷԻՅ ԵՒ ՍԻՐԵՅԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ
ՀԱՒԱՏԱՅԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ

Աստուծոյ ողորմութեամբ, ԺԹ դարը Հայաստանեայց եկեղեցոյ եւ ժողովուրդի պատմութեան վրայ կը բացոյի հոգեւոր զարթօնքի ու ազատութեան շեփորներով:

Հերոսական մաքառումներու այդ դարաշրջանի սեմին, մեր առջեւ կը բարձրանայ պայծառ ու հզօր իմացականութիւնը Հայրապետի մը, որ գիւցաւ ա. Էջմիածնի ոգեկան կատարներուն հասնիլ, եւ այդ բարձունքէն լուսաորել հոգեւոր-ազգային վերածնունդի ճամփան, առաջնորդելով իր ժողովուրդը այդ լոյսով:

Մեր եկեղեցւոյ պատմութեան երկնականարի վրայ բարձրացող այդ աստղը՝ **Աշտարակեցի Ներսէս Ե կաթողիկոսն է:**

Ինչպէս բազում մեծագործ եկեղեցական դէմքերու, նաեւ անոր հոգիին ծննդավայրը եղաւ ս. Էջմիածին, որուն նուիրեալ գաւառը եւ ապա Գափակալը դարձաւ, յիշատակութեան արժանի իրագործումներով, հայոց պատմութեան ամենէն բախտորոշ մէկ շրջանին:

Իր գործնէութեան առաջին օրերուն, ան հանդիսացաւ նախանձալոյզ ու ժրաշան բարեկարգիչը Մայր Աթոռի ներքին կեանքի, իբրեւ աջ բազուկը ծերունագարդ Դանիէլ եւ Եփրեմ կաթողիկոսներու, ծառայելով վարչական ու կրթամոլէր արդիւնալի աշխատանք:

Ապա, իբրեւ թեմակալ առաջնորդ, աննախընթացօրէն քեղուն գործնէութիւն ունեցաւ վրահայոց մէջ, յատկապէս որպէս կրթական ու մշակութային հաստատութեանց հիմնադիր ու ոգեշնչող ղեկավար:

Իր կեանքի կոթողային գործերէն մին, իր հիմնած վարժարանը եղաւ Թիֆլիսի մէջ 1816-ին: Ներսիսեան վարժարանը, աւելի քան մէկ դար, հանդիսացաւ արեւելահայութեան կրօնական, գիտական եւ հայրենասիրական կեդրոններէն մին, նախախնամական դեր կատարելով ի խնդիր հայ ժողովուրդի հոգեւոր լուսաւորութեան եւ ազգային գիտակցութեան կազմաւորման:

Մեծ Աշտարակեցին իր կեանքի ամենափառաւոր պահը ապրեցաւ սակայն 1827-ի հոկտեմբերին, երբ սուրբ խաչը ձեռքին՝ մարտի հրաւեր կարդաց, կազմակերպեց ու գլուխը անցաւ հայ կամաւորներու գունդերուն, վասն Քրիստոսի եւ վասն հայրենեաց ազատութեան, պառոգամելով՝ «Դիմադրեցէք թշնամուն եւ սորա արքանեակներին կամ ոռուսաց զօրքերի հետ միասին եւ կամ թէ ուրիշ կերպ. թէ հարկ լինի մի խնայէք ձեր արեան վերջին կաթիլը»: Այսպէս է որ հայոց զօրքերը անմահացան՝ Էջմիածնի և Երեւանի գրաման հերոսամարտերուն մէջ: Եւ այսպէս է որ ոռու ժողովուրդի օգնութեամբ վերջ գտաւ պարսիկ խաներու դաժան տիրապետութիւնը Արեւելահայաստանի վրայ:

Քրիստոնեայ Ռուսաստանի հովանիին ներքեւ, կրօնական-ազգային կազմակերպութեան ու զարգացման լայն հորիզոն բացուեցաւ հայ եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդի առջեւ: Նախորդ դարուն սկիզբ առած հոգեւոր-կրթական զարթօնքը, այժմ նոր պայմաններու մէջ, նոր թափով իր վերջնական հունին մէջ մտաւ, ճշմարիտ վերածնունդի ճանապարհով:

Եւ կամօքն Աստուծոյ, իր ժողովուրդին նուիրում պայծառատես ու քաջ Հովիւր, փառքով բարձրացաւ Լուսաւորչի գահին վրայ, հոգեւոր արթնութեամբ եւ երկաթեայ ձեռքով շարունակելով իր շինարար աշխատանքը, եւ սուսեւ ամրապնդելով կարգն ու կանոնը եւ շէնութիւնը Մայր Աթոռին եւ հայ եկեղեցական կեանքին:

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Ներսէս Ե Աշտարակեցին, մեր եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդի վերածնունդը կերտող դէմքերէն մէկն է, արժանի մեր եւ սուրբա սերունդներու յարգանքին, իբրեւ ժիր մատուցակ լոյս հաւատքի, իբրեւ նոյնքան ժիր գործիչ գիտութեան եւ կրթութեան եւ իբրեւ «Պաշտպան հայրենեաց»:

Փառք եւ յանդիման լոյս իր յիշատակին:

Երանաշնորհ կաթողիկոսի ծննդեան երկուհարիւրամեակի լրումին, այսու Մեր կոնդակով կ'առաջադրենք, որպէսզի յառաջիկայ սեպտեմբեր ամսին, հայոց բոլոր եկեղեցիներու մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօններ

մասնացումն եւ կենդանի խօսքով ոգնկոչումն կեանքն ու գործը Աշտարակեցի մեծ Հայրապետին:

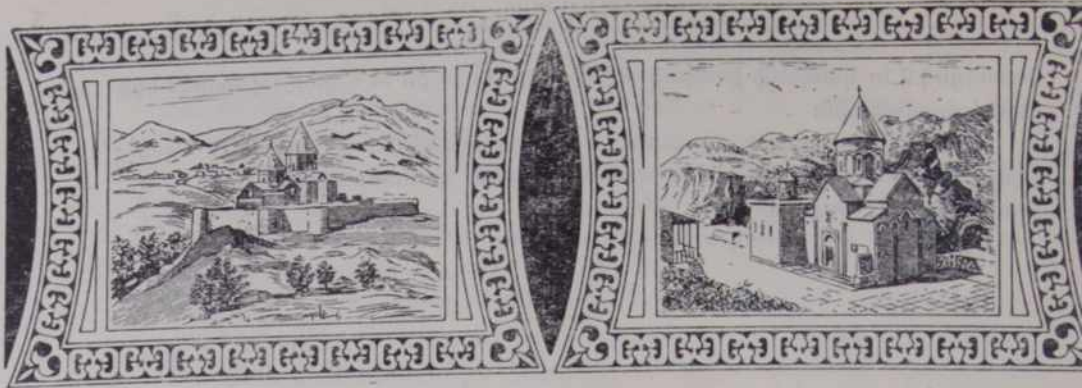
«Յիշեցէք զգործս հարց ձերոց, որ ինչ քաջութիւնս արարին ի դարս իրաքանչիւր. ստացարուք փառս աւագութեան, եւ ժառանգեցէք զանուն յաւիտենից» (Ա Մակ. Բ 51):

Հարցեալ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

Տուա կոնդակս ի 13-ն փետրուարի
1970 փրկչական ամի,
եւ ի տումարիս հայոց ՌՆԺԸ,
ի մայրավանս սրբոյ Էջմիածնի
ՀՄՐ. 674

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՀԱՎԱՏԻ ԵՎ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՎԿԱՆԵՐԸ

Հայ եկեղեցին, ամեն տարի Մեծ պահքը նախորդող շաբաթվա ընթացքում, անմոռաց և երախտագետ զգացումներով նշում է խնկելի հիշատակը Սրբոց Ղևոնդյանց քահանաների, որոնք իրենց կյանքով, քարոզությամբ և նահատակությամբ հանդիսացան «Ախոյեանք եկեղեցույ», հավատավոր և անձնուրաց զինվորները արդարության և ճշմարտության, և համարձակ արիությամբ հայրենիքի և ժողովուրդի համար «հեղին զարիսն իրենանց ի նորոգումն եկեղեցույ»:

Ղևոնդյանց տոհմից մեկ օր հետո եկեղեցին նույնպիսի հանդիսությամբ ու ազգային հրապարտության քաղցր զգացումներով նշում է հիշատակը հայրենիքի զինվորների՝ Ավարայրի քաջերի, որոնք ընկան 451 թվականին «վասն Յիսուսի և վասն հայրենեաց» մղված հերոսամարտում:

Ս. Ղևոնդյանց քահանաներ անվան տակ մեծարվում են այն վկաները և անձնուրաց հոգևորականները, որոնք 454 թվականին, Ապար աշխարհում, Նյուշապուրի քերդի մոտ, Ռևան գյուղում, Հազկերտ Բ-ի հրամանով և Ատրորմիստ մարզպանի դրդումով, Ավարայրի ճակատամարտից հետո, նահատակվեցին, Հայաստանում նոր ապստամբական շարժման կազմակերպիչներ լինելու մեղադրանքով:

Նահատակ հոգևորականների մեջ էին. Հովսեփ կաթողիկոս Հոդոցմեցին, Սահակ եպ. Ռշտունյաց, Ղևոնդ երեց Վանանդեցին, Մուշե քհ. Աղբակեցին, Արշեն երեց Բագրևանդացին, Քաջաջ սարկավագ Ռշտունյաց:

Ղևոնդյանց քահանաների նահատակության ստույգ պատմությունը մեզ ավանդել խմբի կենդանի նահատակ Արքահամ եպ. Բզնունյացը, որը ծանր տառապանքների և չարչարանքներից հետո, հակառակ ի ցանկության, չի արժանացել նահատակության փառապատկին:

Հայ եկեղեցու քահանայությունը իր եռի ունի փառավոր և հիշատակության արժանի հոգևոր, մշակութային և հայրենասիրական գործունեության պատմություն:

Հավատավոր ու անձնուրաց հայ քահանա Ավետարանի կենդանի ոգով ներշնչված, իր ժողովրդի և հայրենիքի սիրով տոգորված, եղել է և հանդիսացել՝ հայ հավատի և հայրենասիրության քյուրեղացած արտահայտությունը, մեր ողջ պատմության ընթացքում, և որի պայծառ գործունեությամբ և հաճախ անձնուրաց նահատակությամբ «եկեղեցիք Հայաստանեայց պայծառապես զարդարեցան»:

Անձնուրաց, բարի և քաջ հովիվը օրհնություն և մխիթարություն է ժողովրդին և եկեղեցուն. «Հովի քաջ զանձն իր դնէ ի վերայ ոչխարաց... իսկ վարձկանն որ ոչ է հովի, թողու զոչխարսն և փախչի» (Հովհ. Ժ 12—13):

Ղևոնդյանք և նման քահանաներ դարերի ընթացքում կռեցին-կռիվեցին մեր եկեղեցական ուխտապահության և հայրենասիրության պրպզան ուխտը, և ցանկացան Ավետարանի լույսով ու ոգով, հայրենիքի սիրով ու շնչով ապրեցնել հայությունը, որպես ոգեկան հաղթականություն, որպես եկեղեցի և ժողովուրդ:

Ահա այսօր ևս դարերի խորքից, անցյալի մշտից, մեր դիմաց հառնում են պայծառ և արտառուչ կերպարները Ղևոնդյանց քահանաների, որոնք սիրահոժար կերպով, հանուն նվիրական երկու սկզբունքների՝ **հավատք և հայրենասիրություն**, հանձն առին նահատակությունը և այսօր էլ հնչում է նրանց կրակե պատգամը՝ ողողված դասալիքների, ճղճիմ ու փոքրոգի անձնավորությանց հասցեին, որոնք բռնել են հայրենալքումի անարի ճանապարհը. **«Ի բաց թողցուք զխառարային խորհուրդս մոլորելոցն, եղկելիս և ողորմելիս քան զամենայն մարդիկս զնոսա համարեցուք»:**

Ղևոնդյանք եղան մարտակիցներն ու ոգեշնչողները Վարդանանց հերոսամարտի:

451 թվականի մայիսի 26-ին Ղևոնդյանք և Վարդանանք Ավարայրում ղեկավարեցին մեր ժողովրդի հավատի և հայրենասիրության դյուցազնամարտը բռնության և խավարի ուժերի դեմ:

Ղևոնդյանց նահատակությունը հայ եկեղեցու հերոսացումն էր. Ավարայրը՝ հայ ժողովրդի հավաքական սրբացումը:

Ղևոնդյանք և Վարդանանք զոհաբերեցին ամեն ինչ եկեղեցական ուխտապահության և հայրենասիրության նվիրական գործի համար, մահվան դեմ խիզախումով ալնպիսի մի գործ կատարեցին, որի **«համբաւն պատմեացի յաիտեան»**, որպէսզի, **«քարձրացի կողմն ճշմարտութեան և մի քակտեացի ուխտն հաւատոցն մերոց»:**

Այսօր, երբ մի անգամ ևս ոգեկոչում ենք համբուրելի ու նվիրական հիշատակը Ղևոնդյանց և Վարդանանց վկաների, ապրում

ենք միաժամանակ դառնությունն ու վիշտը սփյուռքի մեր ազգային-եկեղեցական կյանքի այն տխուր և խորթ երևույթների, որոնք ընդհանուր ոչինչ չունեն Ղևոնդյանց եկեղեցական ուխտապահության և Վարդանանց ճշմարիտ հայրենասիրության հետ:

Հավական չէ ամեն տարի ս. պատարագով, խնկով ու աղոթքով և ազգային քեմերի վրա հանդիսությունների կատարումով, ոգեկոչել հիշատակը Ղևոնդ Երեցի և քաջն Վարդանի:

Հականն այն է, որ հավատարիմ մնանք նրանց եկեղեցական ուխտապահության և ճշմարիտ, անսակարկ հայրենասիրության ուխտին, ու ապրենք ու գործենք մանավանդ նրանց ոգով ու ընթանանք նրանց ճանապարհով:

Զգացական արտահայտությունները, սնամեջ հայրենասիրական ճառերը ոչ մեկ արժեք չեն ներկայացնում, երբ ամեն օր ոմանք փորձում են քակտել մեր հավատքի միասնությունը, պատակտել նրանց արյունով պայծառացած հայոց եկեղեցին ու ստոնություն քարոզել նրանց կյանքով և հրաշալիորեն վերածնված մեր հայրենիքի ու մեր հայրենասիրական իդեալների դեմ:

Այսօր, որպէս եկեղեցի և ժողովուրդ, պետք է հիշենք ամեն օր ու ամեն առթիվ Մամիկոնյանց մեծ տոհմի հայրենասիրական ուխտն ու երդումը. **«Քաջութեամբ միայն մեռցուք ի վերայ աշխարհիս մեր և ի վերայ ազգիս մեր և մի տեսցեն աչք մեր կոխան ոտից պղծալից լեալ զսրբարանս մեր... և չարութիւնս քաջութեան վատութիւն մի խառնեցուք»:**

Պ Ա Շ Տ Ո Ն Ա Կ Ա Ն

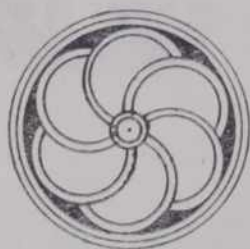
Հունվարի 23-ին, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետի որոշումով, մեծահարգ տիար ՍԱՐԳԻՍ ՏԻԳՐԱՆԻ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆԸ նշանակվել է Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ:

Փետրվարի 4-ին, առավոտյան ժամը 12-ին, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նորընտիր նախագահ Սարգիս Տիգրանի Գասպարյանը պաշտոնական այցելություն է տվել Վեհաքառնույն Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգեն Առաջինին:

Հայոց Հայրապետի և հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի պարոն նախագահի միջև տեղի է ունեցել սրտագին զրույց՝ ջերմ մթնոլորտում:

Փետրվարի 11-ին, առավոտյան ժամը 12-ին, Հայոց Հայրապետը փոխարձ այցելություն է տվել Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ պարոն Սարգիս Տիգրանի Գասպարյանին, Երևանում, նրա պաշտոնատան մեջ:

Վեհափառ Հայրապետին ողնեցում էր տ. Հուսիկ եպիսկոպոսը: Այցելությունն անցել է սիրալիր մթնոլորտում:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՎ ՓՐԿՉԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԵՎ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴՅԱՆ
ՏՈՆԵՐԻ ԱՌԹԻՎ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ
ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ, ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ
Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԵՎ ԵԹՈՎՊԻԱՅԻ
ԿԱՅՍՐ, ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԼԵ ՍԵԼԱՍԻԵ Ա-Ի
ՄԻՋԵՎ ՓՈԽԱՆԱԿՎԱԾ ՀԵՌԱԳՐԵՐԸ

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱՅԼԵ ՍԵԼԱՍԻԵ Ա-ԻՆ

ԱՊՐԱՍ-ԱՅԵՐԱ

Սուրբ Ծննդյան և Աստվածահայտնության տոների առիթով, համուն Հա-
լատանյաց եկեղեցու, Մենք հաճույքն ունենք Ձերդ Կալսերական Վեհափա-
ռության ներկայացնելու Մեր սրտագին և ամենալավ բարեմաղթությունները:

Թող Ամենակալը Ձերդ Կալսերական Վեհափառությանը փառավոր և
անասան պահի Իր գահի վրա և Ձեր գեղեցիկ երկիրը պահի-պահպանի
խաղաղության և բարօրության մեջ:

Օրհնությամբ՝

ՎԱԶԳԵՆ Ա

ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԷԶՄԻԱՇԻՆ

•
•

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱԶԳԵՆ Ա

ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԷԶՄԻԱՇԻՆ

Խորապես երախտապարտ ենք Ձերդ Սրբության բարեմաղթությունների
համար Աստվածահայտնության տոնի առթիվ: Ջերմորեն փոխադարձում ենք
Ձեր բարեմաղթությունները՝ Ձեր շարունակական ստողջության և երջանկու-
թյան համար:

ՀԱՅԼԵ ՍԵԼԱՍԻԵ

Կալսր Եթովպիայի

ԱՄՄԱՐԱ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՎ ՓՐԿԶԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԵՎ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴՅԱՆ
ՏՈՆԵՐԻ ԱՌԹԻՎ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ
ՊԱՏՐԻԱՐԷ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ, ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ
Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԵՎ ՔՈՒՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ
ՀՈԳԵՎՈՐ ՊԵՏԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ՓՈԽԱՆԱԿՎԱԾ ՈՂԶՈՒՅՆԻ
ՀԵՌԱԳՐԵՐՆ ՈՒ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ*

Զերդ Սրբություն.

Հայտնում ենք Ձեզ Մեր արտագին շնորհակալությունները այն բարի մաղթանքների համար, որ հղել էիք Մեզ՝ մեր Տեր և Փրկիչ Հիսուս Քրիստոսի սուրբ Ծննդյան փառավոր տոնի առթիվ: Մեծապես զգացվեցինք Ձեր եղբայրական սիրո այդ ջերմ վկայությունից:

Այս նոր տարվա սեմին Զերդ Սրբության, ձեր հոգևոր դասի և ձեր հավատացյալների նկատմամբ Մեր տածած սիրո արտահայտությունը հանդիսացող Մեր բարի մաղթանքները փստահում ենք Նրան, ով հայտնեց մեզ խաղաղության ավետիսը Հիսուս Քրիստոսի միջոցով: Թող Նրա շնորհը, որ փրկության աղբյուր է բոլոր մարդկանց համար, առատապես հաշտնվի մեր մեջ և մեզ ապրեցնի այս աշխարհում որպես հավատարիմ վկաները՝ Նրա ճշմարտության, ողորմածության և արդարության, որպեսզի մենք կարողանանք Նրա խաղաղության և հաշտության խոնարհ ծառաները լինել ամբողջ աշխարհի մարդկանց միջև:

Մենք հույս ունենք մանավանդ, որ այս տարին կլինի արդյունավետ տարի կաթողիկե եկեղեցու և օրթոդոքս եկեղեցիների միջև գոյություն ունեցող հարաբերությունների խորացման տեսակետից և կնշի մի նոր հանգրվան բոլոր քրիստոնյաների միության վերակազմության ճանապարհին:

Այս զգացումներով, սիրելի և մեծարգո Եղբայր Մեր, վերստին հայտնում ենք Ձեզ Մեր եղբայրական սիրո ամենաջերմ զգացումներն ի Քրիստոս:

ՎԱՏԻԿԱՆ

ՊԱՊ ՊԱՎՂՈՍ Զ

* Տե՛ս նախորդ համարի 10-րդ էջը:

Զերդ Սրբություն.

Երկյուղածությամբ, սուրբ հուզմունով և եղբայրաբար գալիս ենք Մեր այս տոնական համակով Զերդ թանկագին և սիրելի Սրբության հետ միասին հրճվելու այն մեծ ցնծության համար, որ հաշտարարվեց մարգարեների կողմից անցյալում և հուշակվեց երկնքի հրեշտակների կողմից հովիվներին՝ քերելով Զեզ և ձեր սիրելի ժողովրդին մեր հարգանքն ու մաղթանքները՝ Քրիստոսի ծննդյան մեծ և սուրբ օրվան առթիվ:

Թող մարդացյալ Տերը պարզեց Զերդ սիրելի Սրբությանը կատարյալ առողջություն, երկար տարիներ, իբր հովվապետը ձեր պատկառելի եկեղեցու, և տա Զեզ, ինչպես նաև համայն աշխարհին որպես հավատքի գործերի պարզանք, հույս և սիրո առատություն, խաղաղությամբ և ուրախությամբ լի այս հոր տարվա ընթացքում:

Ողջագործելով Զերդ Սրբությանը ի Քրիստոս, մնամք եղբայրական սիրով և մեծ հարգանքով՝

ԱԹԵՆԱԳՈՐԱՍ

Տիեզերական պատրիարք հունաց

Մ Տ Ա Մ Բ ՈՒ Լ

Զերդ Սրբություն.

Հոգեկան բարձր ուրախությամբ մեր ողջափառ եկեղեցին դիմավորում է աշխարհի ամենամեծ և սուրբ իրադարձությունը՝ Քրիստոսի ծնունդը:

Մեր միտքը ամբողջությամբ ուղղված է դեպի սուրբ Մանուկը՝ մեր Փրկիչը, և մենք ծնրադիր խոնարհվում ենք Նրա մեծագույն և աստվածային սիրո, աննառելի իմաստության և ողորմության առջև:

Եղբայրական սիրով ողջունում ենք Զեզ, Քրիստոսի ծննդյան տոնի առթիվ, և հղում ամենալավ ցանկություններս: Թող Տերը Իր երկնային օգնությունը առատորեն պարզեց Զեզ:

Թող ծավալվի մեր սրտերում, կյանքում և ողջ աշխարհում Քրիստոսի աստվածային վարդապետությունը, բանականության և իմաստության ոգին:

Թող աշխարհում ծաղկի մարդկային բարօրությունը, բոլոր ժողովուրդների միջև՝ խաղաղությունը, եղբայրությունը, սերը և բարի գործերը, ճշմարտությունն ու սրբությունը:

Այս խոհերով և երանալիս ցանկություններով դիմում ենք Զերդ Սրբությանը՝ խնդրելով Զեր սուրբ աղոթքների մեջ եղբայրական միություն ի Քրիստոս:

Զերդ Սրբությանը նվիրյալ եղբայր ի Քրիստոս՝

ԱԼԵՔՍԻ

Պատրիարք Մոսկվայի և համայն Ռուսաստանի

Մ Ո Ս Կ Վ Ա

Ձերդ Սրբություն.

«Քրիստոս ծնաւ և յայտնեցաւ»:

Համայն մարդկության Փրկչի ա. Ծննդյան փրկարար տոնի առիթով, ողջունում ենք Ձեզ քրիստոնեական եղբայրական ջերմ զգացումներով՝ սրտագին շնորհակալություն հայտնելով Նոր տարվա և ա. Ծննդյան տոների առիթով Ձեր շնորհավորանքների համար:

Թող մարդացյալ Տերը խաղաղություն պարգևի աշխարհին և միություն՝ Իր եկեղեցուն, որին փրկեց Իր սուրբ արյունով:

Այս ուրախ առիթով ցանկանում ենք, որ մեր երկու բույր եկեղեցիների սիրո և եղբայրության կապերը է՛լ ավելի ամրապնդվեն Աստուծո փառքի համար, էկումենիկ ոգով:

Ձերդ Սրբության ի Քրիստոս եղբայր՝

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ Զ

Պատրիարք Ալեքսանդրիայի և համայն Աֆրիկայի

ԱԼԵԿՍԱՆԴՐԻԱ

*
* *

Շատ ուրախ եղանք ստանալով տոնական Ձեր նամակը՝ լի սիրով, բարեմաղթություններով և ողջույններով:

Որպես պատասխան, ջերմ շնորհակալություն ենք հայտնում Ձերդ Սրբության զգացումների և բարեմաղթությունների համար:

Ծննդյան սուրբ Այրից ջերմորեն աղոթում ենք և հայցում մարդացյալ Տիրոջը՝ ամրապնդելու եղբայրական սերը Իր բոլոր եկեղեցիների միջև, միություն բերելու բոլորին, խաղաղություն հաստատելու աշխարհի վրա և բարյացակամություն՝ բոլոր մարդկանց հանդեպ:

Թող մեր աղոթքները լսելի լինեն, որպեսզի ամբողջ նոր տարվա ընթացքում երկնային օրհնություններով լցվի մեր կյանքը:

ԲԵՆԵԴԻԿՏՈՍ

Պատրիարք հունաց Երուսաղեմի

ԵՐՈՒՍԱԼԵՄ

*
* *

Ձերդ Սրբություն.

Անձնապես Մեր և Անտիոքի ու համայն Արևելքի առաքելական եկեղեցու հոգևոր դասի և ողջ հաւատացյալների անունից սրտագին շնորհակալություն ենք հայտնում Ձերդ Սրբությանը ա. Ծննդյան տոնի առթիվ Մեզ հղած Ձեր պատվական ուղերձի համար և փոխադարձաբար Մեր ջերմագին շնորհավորանքներն ենք հղում Ձեզ՝ մատթելով Ձերդ Սրբությանը, ինչպես նաև ձեր սուրբ եկեղեցու եպիսկոպոսական դասին և հոգևոր հոտին՝ երջանկություն, բախտավորություն և հաջողություն:

Աղաչում ենք մեր Փրկչին՝ աշխարհի մեղքերը կրողին, որ օրինի 1970 թվականը, որպեսզի Նրանով պատմության մեջ արձանագրվի մի նոր ժամանակաշրջան՝ լի երկնային շնորհներով, արդարությամբ, սիրով և տևական խաղաղությամբ՝ ի բարօրություն և հուրախություն երկրագնդի բոլոր ժողովուրդների:

Եղբայրական սիրով ի Քրիստոս՝

ԹԵՈԳՐԱՄԻՈՍ Զ.

Պատրիարք Անտիոքի և համայն Արևելքի

Դ Ա Մ Ա Ս Կ Ո Ս

•
•

Ձերդ Սրբություն.

Մասնավոր ուրախությամբ և խորին երախտագիտական զգացումներով ստացանք և կարդացինք Ձեր սիրալիկ նամակը, որով ցանցացել էիք, մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի սուրբ Ծննդյան տոնի առթիվ, Մեզ հղել Ձեր շնորհավորանքներն ու բարի մաղթանքները:

Մեծապես զգացված Ձեր ազնիվ սրտի այնքան զգալուն արտահայտություններից, Մենք ևս կցանկանայինք, 1970 շնորհաբեր տարվա սեմին, նույնպիսի զգացումներ հայտնել Ձեզ՝ Մեր եղբայրական սիրո սուրբ համբույրը տալով Ձեզ և միաժամանակ արտահայտելով Ձեր անձի նկատմամբ Մեր ունեցած բարձր հարգանքն ու անկեղծանքը:

Աստվածահայտության մոտալուտ տոնի առթիվ Մեր ջերմագին աղոթքներն ուղղում ենք դեպի Բարձրալի գահը՝ Ձեր սիրելի անձի, Ձեր հովվապետական և սուսբելական բազում և բազմապիսի գործունեության, ձեր սուրբ եկեղեցու եպիսկոպոսների, քահանայից դասի, բոլոր հավատացյալների, մեկ խոսքով՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության համար՝ հայցելով երկնային ու երկրային անսահման միփոքարություն և աստվածային առատ օրհնություններ:

Մեր աղոթքները միացնում ենք Ձեր աղոթքներին, որպեսզի Քրիստոսի վառած եղբայրասիրության լույսը շողա բոլոր եկեղեցիների միջև, և խաղաղությունն ու արդարությունը վերահաստատվեն աշխարհի վրա բոլոր ազգերի միջև:

Վերստին հայտնելով Ձեզ Մեր սրտաբուխ մաղթանքները, խնդրում ենք ընդունել, շատ սիրելի Եղբայր, Մեր հարգալից և եղբայրական սիրո զգացումներն ի Քրիստոս:

ԻԳՆԱՏԻՈՍ Ա. ՀԱՅԵԿ Բ

Պատրիարք Անտիոքի սիրիական կաթոլիկ եկեղեցու

ԲԵՅՐՈՒԹ

•
•

Ս. Ծննդյան տոնի առթիվ Ձեր պատգամը ստացվեց ուրախությամբ: Մենք խորապես ուրախ ենք Ծննդյան և Նոր տարվա Ձեր ողջույնների ու բարեմաղթությունների համար և աղոթում Փրկչին՝ Ձեզ պարգևելու քաջատոջություն և երջանիկ հովվապետություն այս տոնական օրերի շնորհներով:

Ձերդ անկեղծորեն ի Քրիստոս՝

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՀԱԿՈԲ Գ

Պատրիարք Սիրիայի օրթոդոքս եկեղեցու
և համայն Արևելքի

Դ Ա Մ Ա Ս Կ Ո Ս

Զերդ Սրբություն.

Մեր Տիրոջ ծննդյան խորհուրդը լրացրեց աստվածային խոստումը՝ փրկության համար՝ վերանորոգելով և եղբայրացնելով ամբողջ մարդկային ազգը:

«Ծննդան ի Հօրէ նախքան զստեանս», «թող ուղղի մեր ոտքերը դեպի խաղաղութեան ճանապարհը» (Ղուկ. Ա. 69—70):

Մենք քրիստոնյա հավատացյալների բարձրաստիճան հոգևորականներս, պարտականությունը ունենք մեր հոգևոր որդիներին բարոգելու Աստուծո սերն ու ողորմությունը և ճշմարտությունը:

Աղոթենք և աշխատենք աշխարհի խաղաղության և մարդկանց մեջ բարի կամեցողության հաղթանակի համար:

Այս մտքերով և հույսերով, ս. Ծննդյան առիթով ամբողջ սրտով բարեմաղթում ենք Զերդ Սրբության քաջատողջություն և հոգևոր ուրախություն և երջանիկ հովվություն 1970 թվականի ընթացքում: Մարդացյալ Աստվածորդին Իր անհամար ողորմությունը թող պարգևի հոգևոր դասին, ձեր սուրբ եկեղեցու հավատացյալներին՝ երջանկություն, հաջողություն, իսկ ամբողջ մարդկությանը՝ Իր ճշմարիտ և սուրբ խաղաղությունը:

Կամանք Զերդ Սրբության անձնվեր սիրող եղբայր և Զեզ կողջունենք և կհամբուրենք ի մարմնացյալն Քրիստոս:

ԺՈՒՍԽԻՆԻԱՆ

Պատրիարք Ռոմիկայի

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ

Զերդ Սրբություն.

«Եւ Բանն մարմին եղև և բնակեաց ի մեզ»:

Այս բառերով է, որ սուրբ Հովհաննես առաքյալը մեզ բերում է մեր Տիրոջ և Փրկչի՝ Հիսուս Քրիստոսի մարդեղության խորհրդի ավետիսը: Դարերից ի վեր քրիստոնյա ժողովուրդը ամեն տեղ գնծությամբ է ընդունել Աստուծո սիրուն այս մասնավոր հայտնությունը մարդկության հանդեպ: Այդ գնծության ոգով Մենք էլ ողջունում ենք Զեզ, սիրելի Եղբայր, Ծննդյան այս սուրբ օրերին:

Սուրբ Հովհաննես առաքյալը մեզ ավելին է պատմում. «Եւ տեսաք զփառս Նորա, զփառս իբրեւ զՄիածնի առ ի Հօրէ, լի շնորհօք եւ ճշմարտութեամբ»: Այդ փառքը, արդարև, բողարկված էր մարմնի մեջ, բայց հայտնի դարձավ հավատքի աչքերի համար, այնպես որ հովիվները և մոգերը շտապեցին Բեթղեհեմ՝ երկրպագելու ոչ թե մի մանուկի, այլ ամբողջ արարչագործության Տիրոջ:

Այսօր, ինչպես առաջին Ծննդյան առավոտը, փառքը պահված է, և շատերը չեն տեսնում այն: Մենք տխրությամբ ենք համակվում, երբ տեսնում ենք, որ շատերը անտարբերությամբ են անցնում այս ճշմարտության կողքով: Արդարև, մենք բոլորս էլ զգում ենք հանցանքի ճնշումը մեզ վրա և մտածում ենք, թե որքան քիչ ջանք ենք թափել, դարերից ի վեր, իրագործելու Տիրոջ հրամանը՝ բոլոր ազգերին Քրիստոսի աշակերտ դարձնելու մասին: Բայց մեր

զղջումի և մեր մի շարք թերացումների համար Աստված մեզ տալիս է վստահ և ստույգ հույսի միջնադարեր: Նա, որի մարդկությունը ողջունում ենք մենք այս օրերին, Տերն է ողջ արարչագործության, և Տերը բոլոր ժամանակների և հավիտենության: Արդարև, ինչքան գեղեցիկ է ամել սուրբ Աթանասը. «Աստուծո Խոսքը՝ Բանը, մարմին առավ, որպեսզի մարդը կարենա ստույգ-նանայ»:

Մարմնացյալ Փրկչի հաղթանակի վստահ և ստույգ հույսով ողջունում ենք Ձեզ, սիրելի Եղբայր, այս Ծննդյան տոնի ուրախ ստիթով: Աղոթում ենք, որ Աստված առատորեն օրհնի Ձեզ, ինչպես նաև հայ եկեղեցու հոգևորականներին և ձեր հավատացյալ ժողովրդին:

Եղբայրական սիրով և ողջույններով, Ձեր սիրելի Եղբայր ի Քրիստոս՝

ՄԱՅԲԼ ՌԵՄՁԻ

Արքեպիսկոպոս Փենտրերբիի, Եպիսկոպոսապետ
և միտրոպոլիտ համայն Անգլիայի

Լ ՈՆ Դ ՈՆ

•
•

Ձերդ Սրբություն.

Մեր Տերը և Փրկիչը մարմնացավ, որպեսզի Իր մեջ և Իրենով նորոգի ամեն ինչ և փրկի մանավանդ մարդկային ցեղը: Նրա թանկագին և կենարար շնորհներն են խաղաղությունը, ուրախությունը, սրբագործությունը և պայծառ լույսը:

Այս ամենամեծ տոնի առթիվ ցանկանում եմ Ձեզ հղել իմ անկեղծ բարեմաղթությունները և աղոթել առ Աստված, որպեսզի խաղաղությունը թագավորի երկրի վրա, և մարդկությունը, որ հուշակում ու փառավորում է Փրկչին, ընդունի Նրա առատարուխ շնորհները:

Թող մեր Տերը շնորհի Ձերդ Սրբությանը, ձեր հոգևոր դասին և ձեր հավատացյալ ժողովրդին այն ամենը, ինչ Դուք ցանկանում եք:

Ողջագուրում եմ Ձեզ սիրով և խնդրում եմ Ձեզ ընդունել իմ եղբայրական զգացմունքների հավաստիքը:

ՀԵՐՈՆԻՄՈՍ

Արքեպիսկոպոս Աթենքի և համայն Հունաստանի

Ա Թ Ե Ն Ք

•
•

Ձերդ Սրբություն.

Սրտագինա ողջունում եմ Ձեզ՝ Քրիստոսի ս. Ծննդյան առթիվ:

Գալիք՝ 1970 թվականը թող Քրիստոսի եկեղեցու և երկրի բոլոր բնակիչների համար լինի խաղաղության և պտղաբերության տարի: Ծնվող Տերը թող օրհնի Ձերդ Սրբությանը, պահպանի բազում տարիներ՝ ի փառս քրիստոնեական եկեղեցու:

ՍՏԵՖԱՆ

Միտրոպոլիտ Վարչափայի և համայն Լեհաստանի

Վ Ա Ր Շ Ա Վ Ա

Ձերդ Սրբություն.

Նորից, ինչպես անցյալ տարիներին, Աստուծո ողորմությունը մեզ մոտեցրեց խորհրդավոր օրվան, երբ երկնային Հոր բարեհաճությամբ Աստուծո Որդին մարդացավ՝ մարդկանց բարօրության համար:

Իր մարդեղությամբ Տերը մեզ Իր սերը ցուցաբերեց: Երկնային Հոր ուղարկած այդ շնորհները այս տոնական օրերին մեզ ոգևորում են և ուրախությանը լցնում մեր հոգիները:

Այս օրերին մեկս մյուսիս շնորհավորելով, մենք խորը հիացմունքով մեր ձայնը միացնում ենք հրեշտակների փառաբանական ձայնին, որ երգեցին մեր Փրկչի ծննդյան գիշերը. «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»:

Ձերմ սիրով և հարգանքով սրտագինս ողջունում եմ Ձեզ և շնորհավորում Ձերդ Սրբությանը և ձեր Հայաստանյայց առաքելական ս. եկեղեցուն՝ ս. Ծննդյան և Ամանորի առթիվ:

Ամենայն խոնարհությամբ աղոթում ենք մեր Տիրոջը, որպեսզի Ձերդ Սրբությանը պարգևի առողջություն, երկար կյանք՝ ի պայծառություն և բարօրություն Հայաստանյայց առաքելական սուրբ եկեղեցու և երկրի վրա խաղաղության հաստատման համար:

Ձերդ Սրբության նվիրյալ ի Քրիստոս՝

ԴՈՐՈՅԵՅ

Մխարպովիտ Պրագայի և համայն Չեխոսլովակիայի

Պ Ր Ա Գ Ա

«Փառք ի բարձունս Աստուծոյ և յերկիր խաղաղութիւն»:

Հրեշտակներուն այս ավետիսով է որ կու գանք Ձեզի հայտնելու Մեր եղբայրական չերմ շնորհավորությունները, Ամանորի, սուրբ Ծննդյան և Աստվածահայտնության տոներու առթիվ, մաղթելով բարօրություն, երջանկություն, բազմաթիվ հոգևոր և ժամանակավոր մխիթարություններ և գործոց հաջողություն:

Տարին կսկսինք «Խաղաղութեան Համաշխարհային օրով»: Իցիվ թե Արդարության Արեգակին հետ երկրիս վրա ծագած խաղաղությունը վերստին տարածե իր ճառագայթները համայն աշխարհի վրա, հրավիրելով մարդիկը հիմնելու, Աստուծո և ընկերին սիրույն վրա, իրենց փոխադարձ հարաբերությունները:

Մենք կաղոթենք որ այս պայծառ Արեգակը լուսավորե ամենուրեք՝ հայ ազգին զավակները՝ որպեսզի, խաղաղության պտուղները վայելելով, մայր հայրենիքին մեջ և ի սիրտուս աշխարհի, կարենան հառաջդիմել և երջանիկ ըլլալ:

Հաճեցեք, Վեհափառ Տեր, ընդունիլ Մեր եղբայրական և հարգավիր ողջույնները:

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՊԵՏՐՈՍ ԺԶ ՊԱԹԱՆՅԱՆ

Պատրիարք կաթողիկոս հայոց

Ք Ե Յ Ր Ո Ւ Թ

«Օրհնեալ Տէր Աստուած Իսրայէլի, զի յայց ել մեզ, եւ արար փրկութիւն ժողովրդեան իւրում» (Ղուկաս Ա 68):

Սուրբ Ծննդյան տոնի առթիվ հղում եմ Ձեզ ուրախության պատգամն աստիճանային փրկագործության՝ ի ձեռն Հիսուսի Քրիստոսի:

ԲԼԵՅԿ

Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի
ընդհանուր քարտուղար

Փ Ն Ե Վ

Ձերդ Սրբություն.

Ս. Ծննդյան տոնի առիթով հայտնում եմ իմ սրտագին բարեմաղթությունները Ձեզ՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետիդ, և ցանկանում, որ մեր եղբայրական համագործակցությունը ի Քրիստոս ամրապնդվի՝ ի փառս մեր քրիստոնեական սուրբ հավատքի և ի բարօրություն համայն մարդկության, որպէսզի Քրիստոսի խաղաղությունն ամրանա բոլոր ժողովուրդների միջև, և վերանան չարիքն ու մեղքը:

Միշտ սիրով և անձնասպէս հիշելիս Ձեր այցելությունը Վիեննա՝

ՅՐԱՆՑ ԳՅՈՒՆԿ

Արքեպիսկոպոս Վիեննայի

Վ Ի Ե Ն Ն Ա

Ձերդ Սրբություն.

Եղբայրական սիրո և ուրախության զգացումով սրտագինս ողջունում եմ Ձերդ Սրբությանը՝ ս. Ծննդյան տոնի և Ամանորի առթիվ:

Աղոթելով, ցանկանում եմ Ձեզ քաջատողջություն, երջանկություն՝ ի բարօրություն Ձեզ և հայ հին եկեղեցուն:

«Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ՝ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հանութիւն» (Ղուկ. Բ 14):

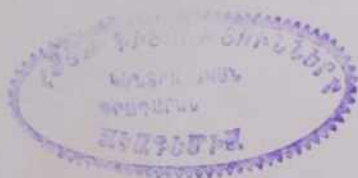
Յ. Պ. ՄԱՏՈՒԼԻՍ

Լատվիական ՍՍՀ ավետարանական-լուսերական
եկեղեցու արքեպիսկոպոս

Ռ Ի Գ Ա

Ձերդ Սրբություն.

Ընդունեցեք իմ սրտագին շնորհավորանքները՝ ս. Ծննդյան տոնի և Ամանորի առթիվ: Ձեր եկեղեցաշէն գործունեության մեջ Ձեզ ցանկանում եմ քաջատողջություն, հաջողություն:

Մարդացյալ Քրիստոսը թող ամրապնդի խաղաղությունը ժողովուրդների միջև և առատորեն պարգևի Իր շնորհները ողջ մարդկությանը:

Ձերդ Սրբությանը նվիրյալ եղբայր ի Քրիստոս՝

ԱՄՖՐԵԴ ՏՈՈՄԻՆԳ.

Էստոնական ՍՍՀ ավետարանական-լուսերական
եկեղեցու արքեպիսկոպոս

Տ Ա Լ Լ Ի Ն

•
• •

Վեհափառ Տեր.

Նոր տարիի և մեր Տիրոջ Քրիստոսի ա. Ծննդյան տոնական օրերուն աղթիվ մեր խորհուրդները մասնավորապես կողովին դեպի Էջմիածին՝ Իջման սեղանին՝ ուր Աստուծո Որդին ինքզինք մասնավորապես հայտնեց և այդ հայտնությունեն լուսավորվեցալ մեր սիրեցյալ ազգն հայոց, և այսօր այդ լույսը կշողափայլի Ձեր Սրբության Հայրապետական մականին տակ: Մեղադրքն ու մաղթանքն է Ձեր վաթսունամյա տարեդարձին՝ արևշատություն ու Աստուծո առատ օրհնությունները՝ որպեսզի ա. Լուսավորիչի ջանք միշտ վատ մնա ի պայծառություն հայ առաքելական եկեղեցվո և ի լուսավորություն բովանդակ հայ ազգին մայր հայրենիքի մեջ և այլուր:

Կմաղթենք որ Խաղաղության Իշխանը Իր ներգործությամբ գոտեպնդե մեզ հավատարիմ ծառաներ ըլլալու և հաշտության ու խաղաղության հոգին պարգևե համայն աշխարհի: Օրհնյալ ըլլա Քրիստոսի ծնունդը:

«Երկինքի բարձրության մեջ Աստուծոյ փառք, ու երկրի վրայ խաղաղություն, մարդոց մեջ հանություն»:

Եղբայրական սիրով և հարգանք, Ձերդ՝ Քրիստոսի ծառայակից՝

ՎԵՐԱՊԱՏՎԵԼԻ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ Փ. ԱՀԱՐՈՂՅԱՆ

Նախագահ Մերձավոր Արեւելքի հայ ավետարանական
եկեղեցիներու միության

Բ Ե Ե Ր Ո Ւ Թ

•
• •

Ձերդ Սրբություն.

Ձեր նամակի ընտիր արտահայտությունները, մտածման և ոգեկանության իրենց վեհությամբ, մի անգամ ևս համակեցին ինձ ակնկալվածից ավելի և մարդկանց խաղաղության համար դժվարին այս ժամանակներուն ճշմարիտ մխիթարություն հանդիսացան ինձ համար, ինչպիսին կհանդիսանար առաքելական մի նոր թողութ:

Խորապես շնորհակալ եմ Ձերդ Սրբությանը այն ազնիվ ցանկությունների և բարեմաղթությունների համար, որ բարեհաճել էիք հղել ինձ այնքան հեռավոր, բայց և այնքան մոտիկ ու այնքան սիրելի Հայաստանից:

Միացնելով իմ խոնարհ աղոթքները Ձերդ Սրբության աղոթքներին, հաղթում եմ Տիրոջ շնորհները վասն խաղաղության ամենայն աշխարհի:

Ձերդ Սրբությանը ներկայացնելով իմ անկեղծ և խոնարհ հարգանքները, ինչպես նաև իմ բարեմաղթությունները Ձեր քաջատուղջության և ձեր եպիսկոպոսների, քահանաների և հավատացյալ ժողովրդի երջանկության համար, խնդրում եմ Ձեզ ընդունել իմ հարգալից սիրո ամենաշերտ զգացումները:

ԺԱՆ ՌՅՈՒՊ

Եպիսկոպոս Մոնակոյի

Մ Ո Ն Ա Կ Ո

*
* *

Ձերդ Սրբություն.

Հաճեցեք ընդունել իմ եղբայրական բարեմաղթությունները՝ սուրբ Ծննդյան և Ամանորի առթիվ: Ցանկանում եմ Ձեզ երջանկություն, բախտավորություն:

ԿԱՐԳԻՆԱՆ ԱՂԱԶԱՆՅԱՆ

Վ Ա Տ Ի Կ Ա Ն

*
* *

Վեհափառ Տեր.

Մեծ և սքանչելի խորհուրդին աստվածային լույսով և շնորհապալով պարգևներով առեցուն, հաճույքով կու գամ Ձերդ Վեհափառության և ս. Էջմիածնի Ռամոսեն ուխտիդ ներկայացնելու միաբանությանս և իմ ջերմ բարեմաղթությունները, մերձավոր սուրբ Ծնունդի և Ամանորի բարեպատեն ստիքներով:

Բեթլեհեմի քարայրին մեջ ծնած նոր Արքան՝ խաղաղության հզոր Իշխանն է, արդարության Արեգակն ինքնին: Թող Անոր պայծառ շողերը փարատեն ամեն միայր ու խոշ՝ լուսավորելու համար բոլոր արարածները. և մարդկությունն համայն, գերթ խոնարհ հովիվներն ու աստվածավախ մոգերն արևելքի, երկրպագե ճշմարիտ Լույսին, որ Հորմեն ծագեցավ և սուրբ կույսեն մարմնացավ:

Այս զգացումներով համակված, քաղցր է մեզի հոգերուխ աղոթքներ բարձրացնել առ նորածինն Հիսուս՝ Ձերդ Վեհափառության կենաց և արևշատության համար, մաղթելով իրագործում Ձեր բոլոր սուրբ իղձերուն, աստվածահաճու և ազգանվեր ծրագիրներուն, ի պայծառություն ս. եկեղեցվո և մեր ժողովուրդին:

Ամենախորին մեծարանքով՝

Հ. ՀՄԱՅԱԿ ՎԱՐԳԱՊԵՏ ԿԵՏԻՎՅԱՆ

Ընդհ. արքանայր Մխիթարյան միաբանության

Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ

*
* *

Վեհափառ Տեր.

Ձեր օրհնությունաբեր գրին ու մաղթանքներուն համար կհաշտեն խորին շնորհակալությունս:

Թույլ տվեք, Վեհափառ Տեր, որ Փրկչին ս. Ծննդյան տոնին և Ամանորյա առիթով մաղթեմ Ձեզի՝ փոխադարձաբար, երկնառաք օրհնությամբ՝ խնդություն անխտով, առողջություն անասան, հաջողություն անխափան, բերրի գործունեություն հարանուն և շինարար, Աստուծո ժողովուրդին մեջ հունձք պտղատատ և արևշատության տարիներու երկար շարք մը:

Աղոթանվեր մաղթանքով կհայցեմ Նորածին աստվածային Մանուկեն, որ մամայն աշխարհը լսե հրեշտակներու ավետիսը և երկրիս վրա՝ հոգիներու մեջ ամենուրեք տիրե խաղաղությունը, «որ ի վեր է քան զմիտս»:

Թող հավատացյալ հայ ժողովուրդը հայրենիքի մեջ և ի սփյուռս աշխարհի՝ բոլորե անդորր ու բարգավաճ, 1970 տարին:

Փառք ի բարձունս, խաղաղություն երկրի վրա, խնդություն հոգիներու:

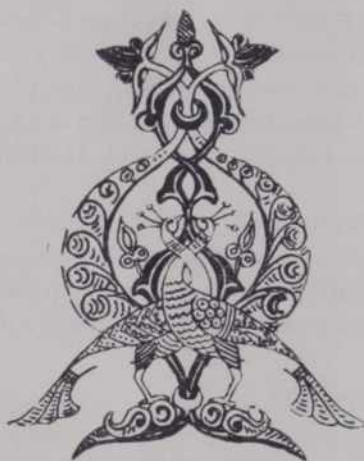
Հարգանքի ջերմ զգացումներով մնամ Վեհափառ Տերությանդ աղոթակից՝

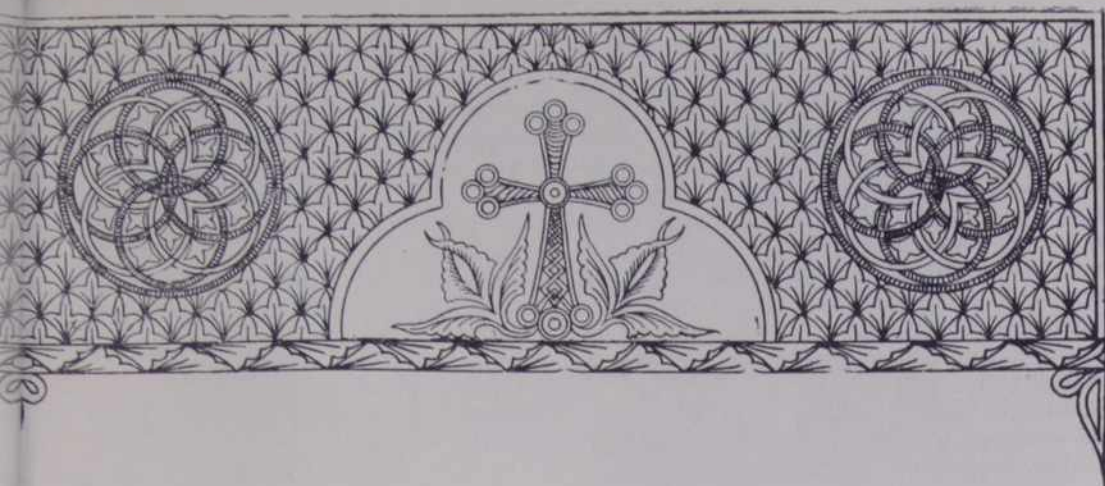
ՄԵՍՐԻՊ ՀԱՊՈԶՅԱՆ

Արքեպ. և Ընդհ. աքբահայր

Մխիթարյան միաբանության

ՎԻԾՆՆԱ

ՍՐԲՈՑ ՂԵՎՈՆԴՅԱՆՑ ՏՈՆԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ

Փետրվարի 3-ին, երեքշաբթի.—Տօն Սրբոց Ղտկոյանց քահանայից:

Սրբոց Ղտկոյանց քահանայից տոնը՝ տոնն է մի խոսք հայ հոգևորականների, տոնը Ե դարում հայոց պատմության նշանակալից ու ճակատագրական մի դեպքի՝ արքայանանց հերոսամարտի ոգեշնչողներն առաջնորդողներն եղան՝ կանգնած հայ-ճանապետ անխարսքների ու ուխտապան կազմիկների կողքին:

Ս. Ղտկոյանց տոնը մասնավորաբար վերաբերվում է հայ քահանայից դասին, որովհետև սա մի տոն է, որը առիթ է տալիս քահանային տարին մի անգամ ամփոփվելու ինքն իր մեջ, խորհրդածելու, ինքն իրեն անսեմատության մեջ դնելու այն քահանայների հետ, որ Ե դարի կեսերին մեկ ձեռքում առաջ, իսկ մյուսում՝ սուր, «Վասն Յիսուսի, վասն հայրենեաց» անհատականության լուսն շրակն ընդունեցին: Այս վերհիշումները չթափանառ կդառնան, որ հայ քահանան վերանորոգվի, լցվի սուրբ Ղտկոյանց եռանդով ու ավյունով, ոգով ու հավատքով, ծառայասիրությամբ ու զոհողությամբ ոգով:

Պատահական չէ, որ մեր եկեղեցական հայրերը փետրվար ամսում, մեր եկեղեցական օրացույցի մեջ, գեղեցիկ մտածումն են ընկնեցել՝ մասնավոր կարևորությամբ համարելու հայ եկեղեցուն միայն հատուկ ազնային-եկեղեցական տոների շարքը, տոներ, որոնք սերտորեն կապված են հայ հավատի, այս ժողովրդի ու հայրենիքի հետ:

Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ այս երրորդ տարին է, ինչ Ս. Ղեվոնդյանց տոնը Մայր Աթոռում նշվում է քաջադիպ հանդիսավորությամբ ու առանձին ծրագրով, որին մասնակցում են Արարատյան, Ծիրակի, Վրաստանի, Բաքվի, Հյուսիսային Կովկասի թեմերի ողջ քահանայից դասը: Այս տարի նույնպիսի կարևորությամբ նշվեց Ս. Ղտկոյանց տոնը:

Հանձնախումբը, որի կազմի մեջ մտնում էին՝ տ. Հուսիկ եպս. Սանթրուքյանը (նախագահ), հոգևոր ճեմարանի տեսուչ տ. Ծնորհք վրդ. Գասպարյանը և Գեղարդի վանքի վահանալոր տ. Նարեկ վրդ. Ծաքարյանը, անխառն հոգ էր տարել՝ կազմելով տոնակատարության ծրագիրը:

Ժամանում: Փետրվարի 2-ին, երկուշաբթի օրը, ժամը 12-ին, հրավիրված բոլոր քահանաները արդեն ժամանել էին Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին և Իջման ս. սեդանի առաջ կատարել իրենց ուխտն ու աղոթքը:

Նախատոնակ: Փետրվարի 2-ին, երկուշաբթի, երեկոյան ժամը 17-ին, կատարվում է երեկոյան ժամերգություն Մայր տաճարում և ապա Ղտկոյանց Նախատոնակը՝ հանդիսավորությամբ Վեհափառ Հայրապետի:

Ս. Ս. Օծությունը քահանայից թափորով առաջնորդվում է Մայր տաճար և նախագահում՝ Նախատոնակի հանդիսությունը: Օրվա երգեցողությունը կատարում են քահանա հայրերը:

Նախատոնակից հետո քահանա հայրերին բարի գալուստ է մաղթում Մայր տաճարի փոխ-լուսարարապետ տ. Հուսիկ եպս. Սանթրոյանը, վերադառնալով Մայր Աթոռում հանդիսությանց հրավիրված քահանաների համախմբման եկեղեցական-հոգևոր նշանակությունը: Սրբազան հայրը քահանա հայրերի ժամանումը Մայր Աթոռ ողջունելուց հետո, բոլոր ներկաների անունից շնորհակալություն և երախտագիտություն հայտնեց Վեհափառ Հայրապետին՝ Նրա բարեհաճ կարգադրության համար քահանաների հրավիրման կապակցությամբ:

Հավարտ Նախատոնակի, Հայրապետական թափորը առաջնորդվում է Վեհարան: Աջահամբույրով Մայր Աթոռի միաբանությունն ու քահանայից դասը ստանում են Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունը:

Երեկոյան, ընթրիքից հետո, ժամը 20.30-ին, Վեհարանի դահլիճում ցուցադրվում է «Հայ տպագրությունը» կարճամետրաժ և «Հյուսիսային ծիածան» կինոնկարները: Ցուցադրությանը ներկա էր նաև հոգևոր ճեմարանի ուսանողությունը:

Ս. պատարագ և քարոզ: Փետրվարի 3-ին, երեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 8-ին, Մայր տաճարում պաշտվում է առավոտյան ժամերգություն, որին մասնակցում են Մայր Աթոռի ողջ միաբանությունը, քահանայից դասը և հոգևոր ճեմարանի ուսանողությունը: Ժամերգությանը անմիջապես հետևում է ս. պատարագը:

Ս. պատարագին ներկա էր նաև Վեհափառ Հայրապետը:

Օրվա պատարագից էր Երևանի ս. Սարգիս եկեղեցու ալագերեց տ. Թադեոս քհն. Զմրուխտյանը: Քարոզեց Կիրովականի ս. Աստվածածին եկեղեցու տ. Վազգեն քհն. Կարազյուզյանը:

Դասախոսություններ հոգևոր ճեմարանում: Ժամը 13-ին Մայր Աթոռի միաբանությունն ու քահանա հայրերը հավաքվում են հոգևոր ճեմարանի հանդիսարանում, որ կարդացվում են երկու դասախոսություններ:

Նախագահում էր տ. Հուսիկ եպս. Սանթրոյանը: Ներկա էին նաև տ. Կոմիտաս, տ. Մաշտոց և տ. Վահան թեմակալ եպիսկոպոսները և Նոր Նախիջևանի թեմի հոգևոր հովիվ տ. Գրիգորիս արքեպ. Բումիաթյանը:

Բացման խոսք ասաց տ. Հուսիկ եպիսկոպոսը, նշեց օրվա քահանայական հավաքույթի կարևորությունը:

Ապա բարիգալատյան ջերմ խոսք ասաց հոգևոր ճեմարանի տեսուչ տ. Շնորհք վրդ. Գասպարյանը և ողջունեց քահանա հայրերի ներկայությունը հոգևոր ճեմարանի հարկի տակ:

Առաջինը դասախոսությամբ հանդես ե-

կավ Հյուսիսային Կովկասի Օրջոնիկիձե բաղաքի ս. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցու տ. Կարապետ քհն. Քիլիճյանը: Նրա դասախոսության նյութն էր՝ «Քահանայի հովվական առաքելությունը մեր կյանքի արդի պայմաններում»: Դասախոսությունը, որ պատրաստված էր իմամբով, ունկնդրվեց հետաքրքրությամբ:

Երկրորդ դասախոսությունը կարդաց Բաքվի հայոց ս. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցու ալագերեց տ. Գրիգոր քհն. Անանյանը, որի նյութն էր՝ «Ավետարանը և ժողովրդի բարոյական դաստիարակությունը»: Դասախոսությունը սիրով ունկնդրվեց ճեմարանի կողմից:

Ժամը 15.30-ին Վեհափառ Հայրապետը բարեհաճեց Վեհարանի մուտքի առաջ լուսանկարվել քահանա հայրերի հետ:

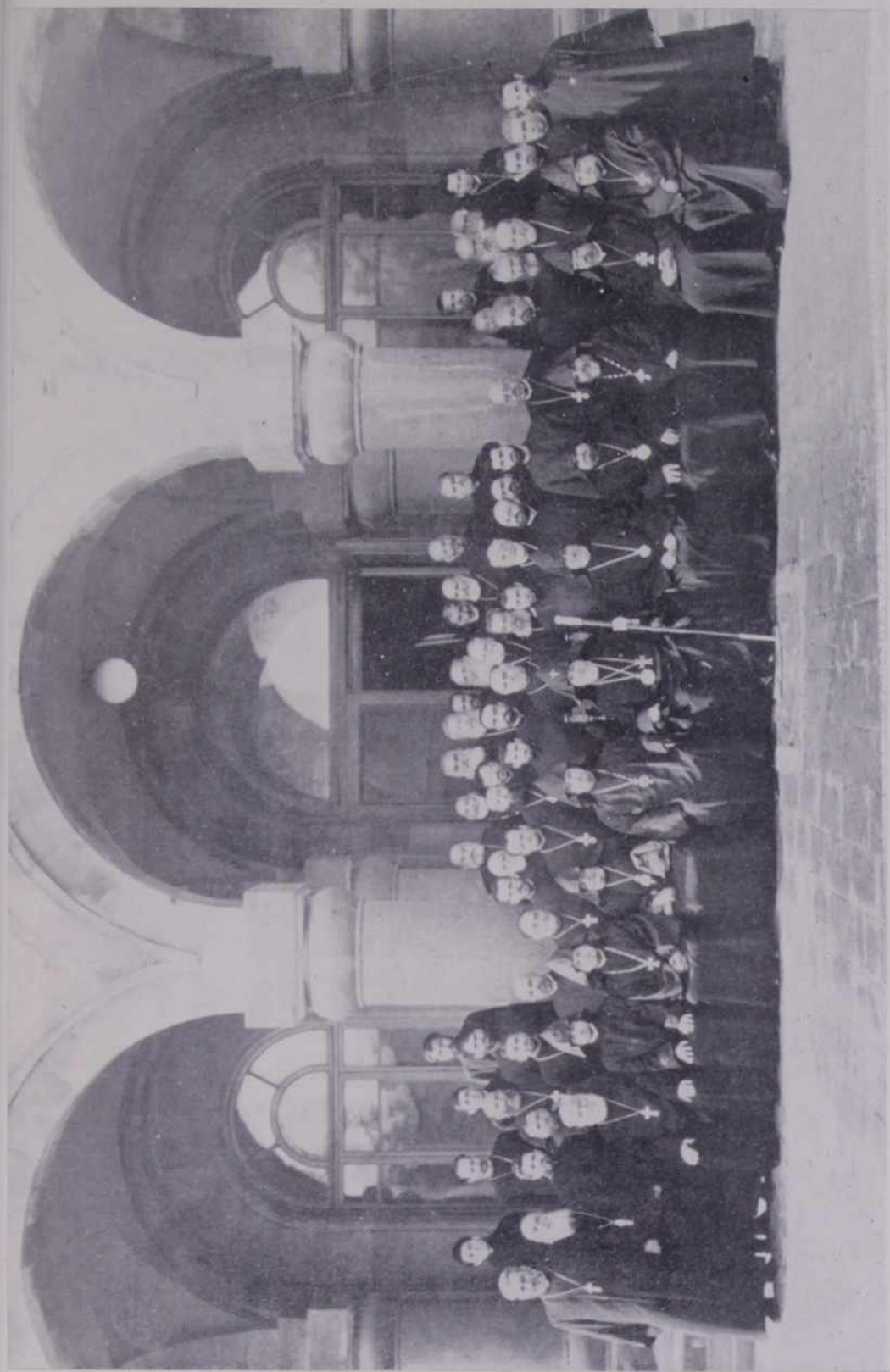
Ժամը 16-ին միաբանական սեղանատանը ճաշկերույթ է տրվում՝ ի պատիվ քահանա հայրերի:

Ժամը 18-ին, հավարտ երեկոյան ժամերգության, ճեմարանի դահլիճում տեղի է ունենում գրույց և կարծիքների փոխանակություն եկեղեցական, ծիսական և հոգևոր դաստիարակության հարցերի շուրջ, որին մասնակցեցին բոլոր քահանա հայրերը՝ ելնելով իրենց եկեղեցական, ծիսական գործունեության փորձից: Սույն գրույցը և կարծիքների փոխանակությունը վարեց տ. Շնորհք վրդ. Գասպարյանը:

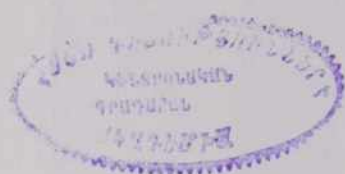
Զրույցի ավարտին տ. Հուսիկ եպիսկոպոսը գոհունակություն և շնորհակալություն հայտնեց ներքին թեմերի բոլոր քահանա հայրերին, որոնք սիրով ընդառաջել էին Մայր Աթոռի հրավերին և եկել՝ միասին տունելու Ս. Ղևոնդյանց տունը և հոգևոր հայրենասիրական երկ լիցք ստանալու համար: Նախագահող սրբազանը սրտագին հաջողություններ մաղթեց բոլոր քահանաներին՝ իրենց եկեղեցաշեն ու հայրենակներ գործունեության ասպարեզում, շնորհավորելով մասնավոր երկու քահանա հայրերին՝ նրանց պատրաստած դասախոսությունների բարձր մակարդակի և բոլոր քահանա հայրերին՝ իրենց սիրալիր մասնակցության համար գրույցին և կարծիքների փոխանակությանը:

Խմբովին երգված «Հայր մեր»-ով ավարտվում է օրվա հանդիսությունը հոգևոր ճեմարանի հարկի տակ:

Վեհափառ Հայրապետի մոտ: Ժամը 21-ին, ընթրիքից հետո, Վեհարանի ընդունարանում Ամենայն Հայոց Հայրապետը բարեհաճեց ընդունել քահանա հայրերին՝ տալու իր հայրապետական օրհնությունն ու պատգամը Սրբոց Ղևոնդյանց քահանաների տոնի Աթոռ Ռիսի տեղում կայացած երեքին թեմերի քահանայից դասին:

ՎԵՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԹԵՄԱԽԱՆ ԱՌԱՋԱՆՈՂՆԵՐԸ, ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐԸ, ԵՎ ՀԱՆԴԱՍԻԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՔԱՀԱՆԱՅԷ ՀԱՅՐԵՐԸ

Ներկա էին Մայր Աթոռի միաբանությունը, տ. Կոմիտաս, տ. Մաշտոց, տ. Վահան խաչիկությունները:

Տ. Հուսիկ եպիսկոպոսը խոսելով օրվա միավարության նշանակության մասին, խնդրեց Վեհափառ Հայրապետին տալ իր օրհնությունն ու պատգամը:

Նորին Սրբությունը ջերմորեն ողջունեց մերկալությունը թեմակալ առաջնորդների, Մայր Աթոռի միաբանության և քահանայից պառնի և իր խոսքի մեջ շեշտեց քահանայական առաքելության բարոյական գեղեցկությունը և նշանակությունը մեր ժողովրդի կյանքում, ապա կոչ արեց մնալ հավատարմիս իրենց ուխտին, հավատով ծառայել Աստծուն և հավատացյալ հայ ժողովրդին, յորի հոգևոր սպասավորության են կոչված:

Արդարև, վսեմ է քահանայի կոչումը: Քահանայությունը սրբազան ծառայություն է, մեկնական և բարձրագույն կոչում, որ, ինչպես նշել է Ներսես Շնորհալի Հայրապետը, Աստված հրեշտակներին իսկ չվստահեց, մեզեց Հայոց Հայրապետը: Ուրեմն ամեն մի քահանա պարտավոր է խղճմտանքով կատարել իրեն վստահված սուրբ գործը՝ ի շինություն հայ ժողովրդի հոգևոր կրթության և ի պայծառություն մեր սուրբ եկեղեցու:

Իր պատգամի ավարտին Հայոց Հայրապետը բաշխելով իր օրհնությունը բոլոր ներկաներին, բարեմաղթեց, որ սրանից հետո ևս ներքին թեմերի քահանա հայրերը հաջողությամբ և պատվով կատարեն իրենց հանձնված՝ մեր ժողովրդի հոգևոր, հայրե-

նասիրական, դաստիարակչական պատասխանատու գործը և լինեն «մշակք առանց ամօթոյ», մոտափայար ունենալով միշտ Ղեկնչյանց քահանաներին, որոնց նահատակությամբ «պայծառապես լուսաորեցան եկեղեցիք Հայաստանեայց»:

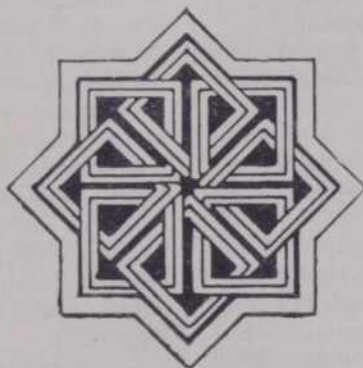
Հանուն քահանա հայրերի, Արարատյան թեմից տ. Զարեհ քհն. Բաումանյանը որդիական երախտագիտության և շնորհակալության խոսք է արտասանում՝ ողջված Վեհափառ Հայրապետին, Նրա հայրական ջերմ վերաբերմունքի ու բարձր հոգատարության համար:

Նորին Սուրբ Օծությունը այս առթիվ բոլոր քահանա հայրերին նվիրում է Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի տպարանում վերջերս հրատարակված Նոր Կտակարանի (չորս Ավետարաններ և Գործք առաքելոց) աշխարհաբար թարգմանության մեկական օրինակ:

Սրբոց Ղեկնչյանց տոնի առթիվ Մայր Աթոռում կազմակերպված միջոցառումները ավարտվում են Վեհափառ Հայրապետի «Պահպանիչ»-ով ու խմբովին երգված «Հայր մեր»-ով:

Հաջորդ օրը, փետրվարի 4-ին, առավոտյան, քահանա հայրերը հրաժեշտ են առնում Վեհափառ Հայրապետից ու Մայր Աթոռից և մեկնում իրենց ծառայության դաշտը՝ շարունակելու համար իրենց լուսավոր առաքելությունը ի պայծառություն Հայաստանյայց եկեղեցու և հայ ժողովրդի:

ՆՈՎՀԱՆՆԵՍ ՍՐԿ. ԳԸՎԸԳՅԱՆ

Ս. ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՈՆԸ ԵՎ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՆՎԱՆԱԿՈՉՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ

Փետրվարի 5-ին, հինգշաբթի օրը, Մայր Աթոռում, ինչպես միշտ, այս անգամ ևս առանձին հանդիսավորությամբ նշվում է տոնը «Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մերոց հազար երեսուն և վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին»:

Փետրվարի 4-ին, չորեքշաբթի օրը, երեկոյան ժամը 17-ին, Մայր տաճարում կատարվում է Վարդանանց Նախատոհմակը: «Նորահրաշ պատկառ» շարականի տպավորիչ երգեցողությամբ մի անգամ ևս բոլորի սրտերում պայծառանում են հայրենիքի և հավատքի անվեհեր մարտիկների անունները:

Փետրվարի 5-ին, հինգշաբթի օրը, առավոտյան ժամերգությունը պաշտվում է Մայր տաճարում:

Ժամը 11.30-ին սկսվում է ա. պատարագը, որին ներկա էին Մայր Աթոռի միաբանությունը, Գերագույն հոգևոր խորհրդի անդամները, հոգևոր ճեմարանի դասախոսական կազմը, վանքի պաշտոնեությունը և հավատացյալների հոծ բազմությունը:

Հոգևոր ճեմարանի երգեցիկ խումբը, կատարում է պատարագի կոմիտայան երգեցողությունը:

Ժամը 12-ին թափորով Մայր տաճար է առաջնորդվում Վեհափառ Հայրապետը:

Օրվա պատարագիչն է տ. Գևորգ վրդ. Սերադյաբլանը:

«Հայր մեր»-ից առաջ կատարվում է հոգեհանգիստ, «խան համօրէն ննջեցեցոց»:

Հավարտ ա. պատարագի Իշման ա. սեղանի առաջ կատարվում է հայրապետական մատթանը, որովհետև նույն օրը նաև Վեհափառ Հայրապետի անվանակոչության տոնն է:

Քարոզում է Մայր տաճարի փոխ-լուսա-

րարապետ տ. Հուսիկ եպս. Սանթրոքյանը և ոգեկոչում ա. Վարդանանց խնկելի հիշատակը՝ շնորհավորելով նաև Վեհափառ Հայրապետի անվանակոչությունը, արտագին բարեմաղթություններ անելով Նրա կյանքի արեւատության, Մայր Աթոռի պայծառության և անասանության համար:

Նույն օրը, ժամը 13.30-ին, հոգևոր ճեմարանի դահլիճում, Վարդանանց տոնի հիշատակին, կազմակերպվում է գրական-գեղարվեստական հանդես, որին նախագահում է Վեհափառ Հայրապետը:

Հանդիսությունը բացվում է Հայկական ՍՍՀ պետական հիմնի նվագով: Ապա ճեմարանական խոսքով հանդես է գալիս հոգևոր ճեմարանի տեսուչ տ. Շնորհք վրդ. Գասպարյանը:

Գ լսարանի ուսանող Ղազարոս սրկ. Կյուրեղյանը արտասանում է Եղիշեի «Տիկնաք փառիկատունք» հատվածը, Գ դասարանի ուսանող Վրեժ Նանարյանը՝ Վ. Թեքելյանի «Խորհուրդ Վարդանանց» բանաստեղծությունը, Ա լսարանի ուսանող Հակոբ Խաչատրյանը՝ հատված Ն. Զարյանի «Չայն հայրենական» պոեմից: Սարկավագների խումբը ոգևորությամբ երգում է «Արիացեալք» մանկունք շարականը, Արարատ սրկ. Գալստյանը՝ Մ. Եկմալյանի «Լոնց. ամպերը եկան ծածկեցին» երգը:

Օրվա հանդեսի գլխավոր բանախոսն է հոգևոր ճեմարանի դասախոս Ս. Հովհիսյանը, որը և վեր է հանում օրվա խորհրդի ազգային, կրոնական և պատմական նշանակությունը:

Հանդիսությունը վերջանում է Վեհափառ Հայրապետի պատգամով և խմբովին երգված «Հայր մեր»-ով:

Մ Ա Յ Ր Ա Թ Ո Ռ Ո Ւ Մ

Փետրվարի 1-ին, կիրակի.—Մայր տաճարում ս. պատարագ է մատուցում տ. Հակոբ ԲՅՆ. Հակոբյանը:

Ս. պատարագին ներկա է Վեհափառ Հայտապետը:

Փետրվարի 6-ին, ուրբաթ.—Այսօր ուխտավորաբար Մայր Աթոռ ժամանեց տ. Օշին Վրդ. Նիկողոսյանը և իր ուխտը կատարելուց հետո, ամսի 12-ին, վերադարձավ ժնե:

Փետրվարի 8-ին, կիրակի.—Բուն Բարեկենդան.

Մեծ պահքի առաջին կիրակին է: Մայր տաճարում, փակ խորանի վրա, պատարագում է ատ. Հովհաննես ԲՅՆ. Մարուքյանը:

«Հայր մեր»-ից առաջ քարոզում է Վեհափառ Հայրապետը՝ «Այսուհետև ի բաց ընկեցարուք ի ձեռք զխաբեութիւն և զշարութիւն» բնաբանով:

Ս. պատարագի երգեցողությունը Մեծ պահոց շրջանում կատարելու է հոգևոր ճեմարանի երգչախումբը:

Փետրվարի 11-ին, չորեքշաբթի.—Այսօր առավոտյան ժամը 8-ին, հավարտ ժամերգության, կատարվում է Արևագալի հանգիստավոր ժամերգություն՝ նախագահությամբ Ամենայն Հայոց Հայրապետի: Ժամերգությանը ներկա են Մայր Աթոռի ողջ միաբանությունը, հոգևոր ճեմարանի ուսանողությունը, դասախոսական կազմը, մայրավանքի պաշտոնեությունն ու աշխատավորությունը:

Փետրվարի 13-ին, ուրբաթ.—Այսօր, հավարտ երեկոյան խաղաղական ժամերգության, Մայր տաճարում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, կատարվում է հանդիսավոր հսկում, որին ներկա էին բազմաթիվ հավատացյալներ:

Փետրվարի 14-ին, շաբաթ.—Տեառնընդանայ.

Մայր տաճարում ս. պատարագ մատուցեց տ. Մուշեղ վրդ. Պետիկյանը:

Ս. պատարագի երգեցողությունը հաջողությամբ կատարեց հոգևոր ճեմարանի ուսանողությունը՝ ղեկավարությամբ Արարատ սրկ. Գալստյանի:

Փետրվարի 15-ին, կիրակի.—Բ կիրակի Բառասնորդական պահոց (Արտաքսման).

Մայր տաճարում ս. պատարագ մատուցեց տ. Նարեկ վրդ. Շաքարյանը:

«Հայր մեր»-ից առաջ քարոզում է Մայր տաճարի փոխ-լուսարարապետ տ. Հուսիկ եպո. Սանթրոքյանը՝ «Զի որ յայսմ ծառայէ Քրիստոսի հաճոյ է Աստուծոյ և ընտիր մարդկան» բնաբանով:

Ս. պատարագին ներկա է Վեհափառ Հայտապետը:

Փետրվարի 22-ին, կիրակի.—Բ կիրակի Բառասնորդական պահոց (Անառակի).

Մայր տաճարում ս. պատարագ մատուցեց տ. Գևորգ վրդ. Սերայդարյանը:

«Հայր մեր»-ից առաջ քարոզեց տ. Մուշեղ վրդ. Պետիկյանը՝ «Զի այս որդի իմ մեռեալ էր եւ եկեաց. կորուսեալ էր եւ գտաւ» քնարանով:

*
*
*

Փետրվարի 25-ին, չորեքշաբթի.— Շուրջ երկամսյա՝ զեպի Հնդկաստան կատարած հովվական այցելությունից հետո Մայր Աթոռ

վերադարձավ Հնդկաստանի և Հեռավոր Արևելքի հայրապետական պատվիրակ տ. Հայկազուն արքեպ. Աբրահամյանը: Երևանի օդանավակայանում տ. Հայկազուն արքեպիսկոպոսին զիմավորեցին տ. Հոսիկ եպս. Սանթրոյանը և Եղիշե սրկ. Բաղրամյանը:

Հայկազուն արքազանը Մայր տաճարում իր աղոթքն ու ուխտը կատարելուց հետո, առաջնորդվում է Վեհարան և ջերմորեն ընդունվում Վեհափառ Հայրապետի կողմից:

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Գ Ի Ր
ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ
Մ Ա Ս Ի Ն

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա.
ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԱՐՔ, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. ԼՇՄԻԱԺԻՆ

ՎԵՀԱՓԱՌ ՏԵՐ.

Զերդ Սրբության նոյեմբեր 26, 1968 թվակիր պաշտոնագրով կյանքի կոչած Երուսաղեմի Հանձնաժողովը բաղկացած հետևյալ հոգևորականներեն և աշխարհականներեն՝

տ. Սերովբե արքեպ. Մանուկյան
տ. Սիոն արքեպ. Մանուկյան
տիար Ալեք Մանուկյան
տիար Տատուր Տատուրյան
տիար Միքայել Մազմանյան
տիար Րիչըրտ Կրեկլորի
տիար Սեդրակ Քարյան

այսու որդիական ակնածանք կմատուցանե իր սուաբեղության տեղեկագիրը՝ հայցելով Զերդ Սրբության հայրական ներողամտությունը անոր ականա հապաղումին համար:

Բացի տ. Սիոն արքեպ. Մանուկյանե և տիար Միքայել՝ Մազմանյանե, որոնք ծանոթ պատճառներով չէին կրցած ուղևորիլ ս. Քաղաք, Հանձնաժողովին մնացյալ անդամները հինգշաբթի, փետրվար 20, 1969, երեկոյան ժամը 5-ին առաջնորդվեցան Երուսաղեմի հայոց պատրիարքարան, ուր պաշտոնապես ողջունվեցան Ս. Հակոբյանց միաբանության պետ անեն. տ. Եղիշե պատրիարք Տերտերյանի, լուսարարապետ տ. Հարիկ արքեպ. Արսլանյանի և դիվանապետ տ. Ծաֆե եպս. Անենյանի կողմե:

Ամեն. Պատրիարք սրբազան հայրը շերտ սիրով ողջունեց Ձերդ Սրբության անունով ներկայացող Հանձնաժողովը՝ խոստանալով կարելի բոլոր միջոցներով դյուրացնել անոր աշխատանքները, Ձեր նույններ 26, 1968 թվակիր պաշտոնագրով բանաձևված իր առաքելության նպատակներուն ուղղությամբ: Արդարև՝ թե՛ ա. Քաղաքին մեջ իր կատարած աշխատանքներուն ընթացքին և թե՛ այնուհետև ցայժմ Հանձնաժողովը վայելեց և կվայելե Պատրիարք սրբազան հոր և գործակիցներուն անվերապա գործակցությունը:

Հանձնաժողովը, պատրիարքարանին մեջ, մասնակցությամբ Պատրիարք սրբազան հոր, լուսարարապետ և դիվանապետ սրբազան հարց, գումարեց պաշտոնական երեք երկարատև նիստեր, որոնց ընթացքին քննարկեց իր առաքելության հետ աղերս ունեցող հարցերը, ուսումնասիրեց վավերաթուղթեր և արձանագրություններ և հանգեցավ համապատասխան որոշումներու, քննական այցելություն մը տվավ ա. Հակոբա Գանձատան և ա. Թորոսի, ուր կպահվի հայ Երուսաղեմի ձեռագրական անգին հավաքածոն, և միաբաններու թաղին: Հանձնաժողովի անդամները բազմիցս խորհրդակցական հանդիպումներ ունեցան և անպաշտոն կերպով տեսակցեցան զանազաններու հետ:

Ա.—Երուսաղեմի Գանձատունեն անհատացած և ապա վերադարձված ձեռագիրներու պարագան

Իր քննությանց ընթացքին, Հանձնաժողովը հաստատեց իրեն իրողություն, որ՝

1. Ա. Հակոբյանց վանքին Գանձատունը՝ ունի երկու մաս: Մին՝ ամենեն գործածականը, ա. Մինաս մատուռն է, որ կգտնվի ա. Հակոբ եկեղեցվո մեջ և անկե բաժնված է կղզանք կրող երկաթյա ծանր դուռով մը. մյուսը՝ մատրան կից գանձատունը², որ գաղտնի սենյակ մըն է, ուր կպահվին արժեքավոր կրոնական զգեստներ, սկիհներ, իրեղեններ, ձեռագիրներ: Գանձատուն կոչված այս սենյակն ալ բաժնված է ա. Մինաս մատուռեն կղզանք կրող երկաթյա դուռով մը:

2. 1960-են առաջ, միաբանությունը ունեցած է Գանձատան Հանձնախումբ մը, որուն անդամները կընկերակցեին լուսարարապետին, վերջնույն Գանձատուն կատարած մուտքին և անկե ելքին: Հատուկ տոմարի մը մեջ արձանագրված են Գանձատունեն դուրս ելած առարկաները, թվականով, վերադարձվածները ևս արձանագրված են, բայց առանց թվականի:

1960-են ի վեր կազմալուծված է Գանձատան Հանձնախումբը և միայն լուսարարապետը կկրե Գանձատան բանալիները:

3. Իրերահաջորդ լուսարարապետներ սովորություն չեն ըրած իրենց պաշտոնակոչումի պահեն նախորդեն պահանջելու Գանձատան գույքերուն ցուցակը և զայն բաղդատելու եղածին հետ: Գոյություն չէ ունեցած բնավ Գանձատան բոլոր գույքերուն ամբողջական ցուցակ մը: Կա՝ 1907-ին Մեսրոպ վրդ. Նշանյանի (ապա պատրիարք) կողմե պատրաստված ցուցակ մը, որ գանձատան մեջ պահված 131 ձեռագիրներու ցանկն է, զոր 1965-ին լուսարարապետ Հայրիկ արքեպ. նույնությամբ ընդօրինակված է, առանց զայն բաղդատելու եղածներուն հետ, ըստ իր հավաստումին:

Ծանոթ.—Սույն տեղեկագրին մեջ.

1. Գանձատուն (գլխագիր Գ տառով) բառով պետք է հասկնալ ա. Մինաս մատուռն ու հոն գտնվող գաղտնի սենյակը, միասնաբար.

2. գանձատուն (մանրագիր գ տառով), միայն գաղտնի սենյակը:

4. Պատրիարքարանը ամենեն առաջ Գ. Կոլպենկյան հիմնարկության փետրվար 15, 1967 թվակիր հեռագրեն և պրոֆ. Սիրարփի Տեր-Ներսեսյանի փետրվար 17, 1967 թվակիր նամակեն տեղեկացած է Լոնդոնի հանրաժանոթ Սաթըպի տան կողմե Ս. Հակոբյանց վանքին ձեռագրական հավաքածոյին պատկանող 23 հայկական ձեռագիրներուն մարտ 14, 1967-ին ծրագրված աճուրդով վաճառքին մասին: Անմիջական ստուգում մը Նշանյան վրդ.-ի ցանկին հիմամբ կհաստատեն, թե զանձատան 131 ձեռագիրներեն կպակսին 28-ը, որոնց 23-ը Սաթըպիի մոտ: Կհասնին Չերդ Սրբության հեռագիր-հրահանգները՝ ամեն գնով փրկելու ձեռագիրները: Պատրիարք սրբազանը փետրվար 21, 1967-ին բացատրություն պահանջած է Սաթըպիեն ձեռագիրներու աղբյուրին և զանոնք հանձնողին մասին ու նույն ատեն պաշտոն տված դիվանապետ Ծահե եպսկ.-ին Լոնդոն մեկնելով արգիլելու վաճառքը և ապահովելու ձեռագիրներուն վերադարձը ս. Աթոռ:

5. Ծահե սրբազան, պատրիարքարանի Լոնդոնի իրավաբաններուն պատրաստել տված է դատական բողոքագիր մը ընդդեմ Սաթըպիի: Սակայն, անգլիացի փաստաբանները՝ դիտել տալով դատական հետապնդումի գործնական և իրավական բազմաթիվ դժվարությունները, ի ներկայության Անգլիո հայրապետական պատվիրակ տ. Պասկ արքեպ.-ի և լոնդոնաբնակ խումբ մը ազգայիններու, խորհուրդ տված են բանազնաց Ծահե սրբազանի՝ հանուն Պատրիարք հոր, համաձայնության գալ Սաթըպիին հետ:

Հավանությամբ ինքնությունը անհայտ վաճառողին կամ միջնորդին, Սաթըպի կընդունի բանակցիլ, և կհոժարի փոխան քառասուն հազար դոլլարի Ծահե եպսկ.-ին հանձնել 23 ձեռագիրները:

6. Սաթըպիի մոտ վաճառքի դրված և այնուհետև վերադարձված 23 ձեռագիրներեն 22-ը զանձատան մեջ եղած են 1952-ին: Պրոֆ. Սիրարփի Տեր-Ներսեսյան, այդ տարին երբ այցելած է Երուսաղեմ, անձնապես տեսած ու քննած է զանոնք:

7. Հանձնաժողովը զանձատան մեջ գտավ Նշանյան վրդ.-ի ցանկագրած 131 ձեռագիրներեն 126-ը: Կպակսեին 5 ձեռագիրներ, որոնք են.

	Գանձատան թվահամար	Ձեռագրաց Մատենադարանի թվահամար	Ծանոթություն
ա)	4	2559	ԱՍՏ՝ԱՄԱՇՈՒՆՆ 2 արծաթապատ, մագաղաթ, գրիչ՝ ամթեցի տեր Միքայել և Մինաս վարդապետ, հերոսաղեմ, ՌՀԱ-ՌԶԱ, 1622—32:
բ)	20	2575	ԱՎԵՏԱՐԱՆ ոսկիապատ, մագաղաթ և ակունքներով, ստացող՝ Կոլոտ Հովհաննես պատրիարք ի Կ. Պոլիս:
գ)	36	2591	ԱՎԵՏԱՐԱՆ արծաթապատ, մագաղաթ, գրիչ՝ Աստվածատուր Դպիր:
դ)	71	2626	ԱՎԵՏԱՐԱՆ արծաթապատ, մագաղաթ, քարերով, ստացող՝ Մահտեսի Ամիրազիզ Բաղիշեցի, ՌՀԱ, 1626:
ե)	108	2663	ԱՎԵՏԱՐԱՆ արծաթապատ, չորս քարով, հիշատակարան՝ թերի: Գրչալ ի թվին ՊԿԳ, 1414:

8. Հանձնաժողովի քննության պահուն, 126 ձեռագիրները շարված էին ուղղահայաց, թվագրյալ, զույգ մը փայտյա ապակեդարաններու մեջ: Եթե մարտ, 1967-են առաջ անոնք այս կերպով դասավորված ըլլային, անկարելի էր որ լուսարարապետին ուշադրութենեն վրիպեր վերցված 28 ձեռագիրներ:

րուն թողած պարագությունը: Հայտնվեցավ, թե մինչև մարտ, 1967, գանձատան ձեռագիրները շարված եղած են խառն ի խոռոն, դեռ ու դեռ:

Եզրակացություններ

1. Հանձնաժողովը չկրցավ հաստատել, թե ե՞րբ, որո՞ւ կամ որո՞նց կողմն է ի՛նչ պայմաններու ներքև խնդրո առարկա 28 ձեռագիրները վերցված են ս. Հակոբյա գանձատունեն:

2. Ո՛չ մեկ փաստ գտավ, որ հաստատեր ողղակիորեն, անուղղակիորեն թե հետևությանը, ամեն. Եղիշե պատրիարք Տերտեղյանի և կամ գեր. Ծաֆնեպա.-ի մասնակցությունը 28 ձեռագիրներուն անհետացման:

3. Ո՛չ մեկ փաստ գտավ, որ հաստատեր ողղակիորեն, անուղղակիորեն թե հետևությանը, Թուրքիո հայոց պատրիարք ամեն. Ծնորհք արքեպ. Գալուստյանի մասնակցությունը 28 ձեռագիրներուն անհետացման: Տ. Ծնորհք արքեպ.-ի անունը առնչված է այս տխուր դեպքին Հորդանանի դատախազին կողմն, մարտ 13, 1967-ին իր կատարած նախնական հետաքննության առթիվ:

Դատախազին ամբողջ տեղեկագիրը հիմնված է փետրվար 12, 1959 թվակիր գրության մը վրա, ստորագրված պատրիարքության հաստենի ընդհանուր գործավար գեր. Սուրեն արքեպ. Քեմհաճյանե: Այս գիրը՝ ողղված «առ որ անկ է», կարտոնն Անդրանիկ Սանտրիկյանին (մահացած 1967-են առաջ) Լոնդոն փոխադրելու Երուսաղեմի հայոց պատրիարքության պատկառող 28 ձեռագիրներ, առանց բացատրության և առանց զանոնք նկարագրելու: Դատախազը՝ Ծնորհք պատրիարքի անունը ներմոծած է տեղեկագրին մեջ պարզապես որովհետև փետրվար 12, 1959-ին ա՛ն էր ս. Աթոռույն լուսարարակետը:

4. Դատախազը չէ հարցապնդած տ. Սուրեն արքեպ. Քեմհաճյանը, — որ 87-ամյա ծերունի մըն է, գրեթե կորսնցուցած աչքերուն լույսը, — այդ գրույն բովանդակության գիտակ ըլլալուն մասին և, թեև Սուրեն արքեպ. ընդունած է ստորագրության իրը ըլլալը, ըստ դատախազին տեղեկագրին, բայց դատախազը չէ ստուգած, որ սրբազանը արդարև այդպիսի բովանդակությանը թուղթ մը ստորագրած է: Սուրեն արքեպ. չընդունիր բովանդակության գիտակ ըլլալով նման թուղթ մը ստորագրած ըլլալը:

Դատախազը արարքը կորակե գողություն, բայց փետրվար 12, 1959 թվակիր գրությունը գողության ապացույց չէ:

Թեև նախնական հետաքննությունը փակված է նախքան 1965-ը գործված հանցանքներու ընդհանուր ներում շնորհող օրենքը հիմ ունենալով, սակայն հորդանանյան այդ օրենքը պետք չէ գործադրվեր այս պարագային, քանի որ ոչ մեկ ապացույց կա, թե 28 ձեռագիրները վերցված են 1965-են առաջ, ինչպես նաև ոչ մեկ ապացույց կա, թե անոնք վերցված են 1965-են ետք:

Վերոհիշյալ պատճառներով Հորդանանի դատախազին եզրակացությունները անհիմն են և անվավեր, ուստի անընդունելի:

5. Երբ գիտցվի գանձատունեն ցարդ պակասող 5 ձեռագիրներուն ուր գտնվիլը և եթե հնար ըլլա այն առեն դատական հետապնդում մը, պետք է զայն կատարել անպայման: Գուցե այդ հետապնդումը լույս սփռե նաև այժմ վերադարձված 23 ձեռագիրները վաճառող կամ վաճառքի մատուցանող հանցագործին կամ հանցագործներուն վրա:

Առաջարկներ

Հանձնաժողովը՝ անպաշտպան, անապահով և անկազմակերպ գտնելով Գանձատունը, և նման չարաղետ պատահարներու առաջքը առնելու նպատակով, անմիջական գործադրության համար առաջարկեց ամեն. տ. Եղիշե պատրիարքին.

1. Վերակազմել միաբանության Գանձատան Հանձնախումբը.

2. Գնել և ս. Սիմեոն մատրան մեջ տեղավորել 3 կղպանքով երկայնա հաստատուն արկղ մը և այնտեղ պահել գանձատան բանալին: Գանձատան Հանձնախումբի երեք անդամներեն յուրաքանչյուրին տալ 3 կղպանքով արկղին բանալիներեն մին:

3. Ս. Սիմեոն մատրան մեջ պահել կանոնավոր տոմար մը, ուր պետք է արձանագրվի գանձատունեն վերցված ամեն իր այնպիսի կերպով մը, որ տոմարին վրա ակնարկ մը բավեր ցույց տալու դուրս ելածը, վերադարձվածն ու չվերադարձվածը՝ թվականներով:

Ամեն. Պատրիարք հայրը ընդունեց վերոհիշյալ առաջարկները և հանձն տալ անհապաղ գործադրել զանոնք:

Բ. Վանքապատկան ձեռագիրներու և արժեքավոր շարժական իրերու ցուցակագրության պարագան

Հանձնաժողովը հաստատեց իբրև իրողություն, որ՝

1. Պատրիարքարանի ձեռագրական հարստության զանգվածը ի պահ կմնա ս. Թորոս մատրան մեջ, որուն մաս կկազմե Մատենադարանը: Ընդունված սովորության մը համաձայն, ի սկզբանե ինչ որ գտնված է գանձատան մեջ, մնացած է հոն, ինչ որ գտնված է ս. Թորոսի մեջ, մնացած է հոն: Այսինքն՝ որևէ հարաբերական արժեք հիմ չէ կազմած այս կերպ տեղադրության: Ի տարբերություն Գանձատան, ս. Թորոսի ձեռագիրները կպահվին խնամքով և կանոնավորապես՝ հոգածությամբ ու հսկողությամբ գեր. տ. Նորայր եպս. Պողարյանի, որ տեղվույն շուրջ 4000 ձեռագիրներեն 1000-ը ցուցակագրած է:

2. Ս. Թորոս մատուռը ևս անապահով է և անպաշտպան: Վերջերս՝ ի հետևանք մատրան դուռը քանդելով ներս մտնելու մի քանի ավազակային փորձերու՝ երկայնա ցանց մը գետնելված է մուտքի դրան առջև:

Առաջարկներ

Հանձնաժողովը առաջարկեց և ամեն. Պատրիարք հայրը ընդունեց.

1. Մինչև կառուցումը նախընտրաբար ընդհատակյա վայրի մը, ուր պետք է մեկտեղվին և խնամքով պահվին ս. Թորոսի և Գանձատան բոլոր ձեռագիրներն ու թանկագին իրերէնները, անմիջապես գնել պողպատյա լայն արկղ մը և տեղավորել ս. Թորոսի մեջ և հոն պահել ս. Թորոսի ամենեն արժեքավոր ձեռագիրները:

2. Առավել ևս ամրացնել ս. Թորոս մատրան արտաքին դուռը և երկայնա ձողեր ագուցել բոլոր պատուհաններուն:

3. Ամեն աշակցություն ընծայել տ. Նորայր եպս. Պողարյանի՝ ամբողջացնելու բոլոր ձեռագիրներուն, ներառյալ Գանձատան, ցուցակագրումը:

4. Մանրալուսանկարել բոլոր ձեռագիրները:

5. Կազմել հանձնախումբ մը՝ բաղկացած լուսարարապետեն և երեք հայագետներէ, մասնագետ հայագիտական զանազան ճյուղերու, նշանակված Ամենայն Հայոց Հայրապետեն և ս. Երուսաղեմի ամեն. Պատրիարքեն, որ պաշտոն ունենա ցուցակագրելու պատրիարքարանին կրօնական, պատմական և մշակութային գանձերը: Ցուցակէն օրինակ մը պահել պատրիարքարան և օրինակ մը դրկել Ամենայն Հայոց Հայրապետին:

6. Սույն հանձնախումբին երկու տարին անգամ մը կատարել տալ ցուցակային ստուգումը ձեռագիրներուն և պատմական-գեղարվեստական գանձերուն, արդյունքին մասին տեղեկագրելով Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին:

* * *

Փակելէ առաջ այս հատվածը, Հանձնաժողովը Ձերդ Սրբության բարձր ուշադրության կհանձնէ այն պարագան, թե տակավին ի գորու գտալ ավանդությունը, ըստ որում Երուսաղեմի պատրիարքին անգամ կարգիլի մտտը գործել գանձատուն: Հանձնաժողովը կխորհի, թե Պատրիարք սրբազան հայրը՝ ըլլալով վերին իշխանավորն ու պաշտոնյան ս. Երուսաղեմի պատրիարքության, պատասխանատվություն ունի հսկելու բոլոր ձեռագիրներուն և բոլոր գանձերուն անխաթար պահպանման, ուստի խոնարհաբար կթելադրէ, որ ջնջվի ավանդական արգելքը, որպէսզի Պատրիարք հայրը լրիվ գործադրէ իր պարտականությունը, Գանձատան հանձնախումբին հետ ընդունված կարգով:

Վերջաբան

Հանձնաժողովը, տվյալ պայմաններուն մէջ, իր կարելի լավագույնը ըրալ ի կատար ածելու Ձերդ Սրբության կողմէ իրեն բարձրորեն վստահված պարտականությունը, առաջնորդվելով շինարար և դրական ոգիով և մնալով առարկայական ու անաչառ:

Ձեռագիրներու դժբախտ պատահարին հանցագործին կամ հանցագործներուն և դէռ անհայտ մնացող հինգ ձեռագիրներուն հայտնաբերման հարցը պետք է հետապնդել մինչև լուծում երբ անհրաժեշտ կարելություններ ստեղծվին:

Հանձնաժողովը հոգեկան խոր մխիթարությամբ հաստատեց հայ Երուսաղեմի մէջ ամեն. Պատրիարք սրբազան հոր և իր գործակիցներուն հառաջ տարած կրօնա-մշակութային ներուժ աշխատանքը՝ հաւատարիմ նախնյաց ավանդներուն: Զգալապէս ավելցած է թիւը ժառանգավոր սաներուն, որոնց կշաւքի կրօնական և ազգային լավ դաստիարակություն:

Պատրիարքարանի կրթական-դաստիարակչական կարևոր գործոնն է ս. Թարգմանչաց վարժարանը, ուր շուրջ 300 հայ աշակերտներ կստանան մտային սնունդ և հայեցի կրթություն, տեսչությանը ներքև հոգ. Կյուրեղ Ծ. վրդ. Գաբրիկյանի:

Սփյուռքահայության գոյապայքարի ազդակներ պարգևելու տեսակետէն մեծ են ս. Աթոռույն հնարավորությունները, որոնք պետք է առավելագույն չափով օգտագործվին: Այս բանին համար անհրաժեշտ է հայ ժողովուրդին անկերպարան աջակցությունը:

Հանձնաժողովը ուրախությամբ կարձանագրե Պատրիարք հոր և Ս. Հակոբյանց միաբանության սու նախամեծար Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին և Ամենայն Հայոց Հայրապետ ունեցած անստույն հավատարմությունն ու տաժած որդիական սերը, որոնց սպասույցը եղան Հանձնաժողովին ընձեռված առանձնաշնորհումն ու դյուրությունները:

Հանձնաժողովը, իր աշխատանքներուն ընթացքին և իր կարգին, գործնապես հաստատեց, թե Հայց. եկեղեցվո միությունը, գորությունն ու հառաջադիմությունը առանց այլևայլի պայմանավոր են Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնով և Ամենայն Հայոց Հայրապետության հեղինակության դրական, անսակարկ և ամբողջական հարգումով:

Եվ հիմա՝

Զերդ Սրբության խոնարհաբար մատուցանելով միաձայն որոշումներով գրառնված և միաձայնությամբ վավերացված սույն տեղեկագիրը և ներկայացնելով մեր կազմին հավաքական հրաժարականը, մնամք որդիական ակնածանք և համբուրիվ Զեր Օծյալ ս. Աջույն՝

Ստորագրությունք

ԱՆԴԱՄՔ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՍԵՐՈՎԵՆ ԱՐՔԵՊ. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ—Նախագահ

ԱԼԵՔ. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

ՏԱՏՈՒՐ ՏԱՏՈՒՐՅԱՆ

ՐԻԶԸՐՏ ԿՐԵԿԸՐԻ

ՍԵՂՐԱԿ ՔԱՐՅԱՆ

Հուլիս 23, 1969

Ն. ԹԱՀՄԻԶՅԱՆ

ՀՈԳԵՎՈՐ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԱՍՅԱՆ ԿԱՆԽԱԳՈՒՅՆ ԳՐԱԴՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Խոսքը Կոմիտասի 1893 թվականի հոգևոր երգերի ժողովածուի մասին է:

Այն ընդհանուր առմամբ համառոտ բնութագրել ենք արդեն, առաջ բերել լրիվ տիտղոսաթերթը, նյութերի ցանկը (16 կտոր) ու երկու երգի փոխադրությունը եվրոպական ձայնանիշերի¹:

Ծարունակում ենք այս վերջին աշխատանքը, մաս առ մաս ներկայացնելու համար ողջ ժողովածուն (հիշյալ ցանկում հաստատագրված հերթակարգի համաձայն):

- 1.—«Հաիկ մի պայծառ տեսի».
- 2.—«Ահեղ ձայնս որ ես լրուայ».
- 3.—«Հաւուն հաւուն արթնացեալ»:

Երբեք էլ Գրիգոր Նարեկացու տաղերն են:

Առաջինը «Հաիկ»-ի ինչպես Կոմիտասյան², այն-

պես էլ առհասարակ հայկական նոր ձայնագրության եվրոպական հիշերով երբևէ իրագործված գրառում-

տեղում, նյութ № 336. այստեղ նյութին կից կա նաև եղանակի փոխադրությունը եվրոպական ձայնանիշերի, որ կատարել է Կ. Մանկասարյանը, և որը կարիք ունի խմբագրման ու ճշգրտման): Եվ երրորդը՝ նույնի արտագրությունը, որ կատարել է Սպ. Մեյիքյանը, հոգևոր մի երկու այլ երգերի հետ միասին, վերջում տեղեկացնելով հետևյալը. «Երգեց Գառնակերյան, ձայնագրեց Կ. վ. Գևորգյան, արտագրեց Ս. ս. Մեյիքյան» (նույն տեղում, նյութ № 339): Ընդհանուր առմամբ այս տարբերակը, որն ստեղծված պետք է լինի մինչև 1904 թվականը, զգալիորեն ավելի կատարյալ է, հատկապես եղանակի ելևէջային զարգացման բուն պատկերը վերագտնելու առումով Սակայն, սրանով էլ չբավարարվելով, Կոմիտասը մի երրորդ անգամ անդրադարձել է «Հաիկ»-ին, ի վերջո ինքն էլ երգել է այն, տաղի նաև կատարողական առանձնահատկությունների փայլուն իմացությամբ, ու գրառել տվել ձայնակալառակի վրա, որ վերաբերում է երաժշտի գործունեության վերջին շրջանին (բարբախտաբար, «Հաիկ»-ի գրառումով ձայնակալառակներից մեկը մինչև այժմ էլ պահպանված է Կոմիտասի երևանյան դիվանում): Այս երրորդ տարբերակում է, որ լրիվ բացահայտված են «Հաիկ»-ի կոթողային գծերը: Այն, Կոմիտասի երգածից ձայնագրելով, հրատարակել է Մ. Աղայանը (տես Կոմիտաս, Ազգագրական ժողովածու, հատ. 2, կազմ. Մ. Աղայան, խմբ. Քր. Կուշնարյան, Երևան, 1950, էջ 100):

¹ «Էջմիածին», 1969, ԺԲ, էջ 56 (Նշխարների հայոց հոգևոր եղանակների Կոմիտասյան գրառումներից):

² Եղանակը ճշտությամբ ձայնագրելով Ս. վրդ. Ամատունու երգածից, Կոմիտասը այն իրավացիորեն համարել է տվյալ տաղի երաժշտական բաղկացուցիչ տակալին մոտավոր մի մարմնավորումը և շարունակել որոնումները՝ մեղեդիական կերպարի ավելի հարազատ դրսևորմանը հասնելու նպատակով: Այդ ճանապարհի վրա մի նոր փուլ է գոյացնում նույն տաղի եղանակի Կոմիտասի ձեռագրերում պահպանվող մեկ այլ տարբերակը, որին հանդիպեցինք երեք նյութերի մեջ: Առաջինը՝ եղանակի ձայնագրության սևագիրն է, հայկական հիշերով (ԳԱԹ, Կոմիտասի դիվան, նյութ № 1540): Երկրորդը՝ դրա մաքրագիրը (նույն

թվից հնագույնն է³ և անցյալում հրատարակված չի էլի:
Երբեք, որը ձայնագրված է Գևորգ ար. Արքայանման Ռշտունու երգածից, Նարեկացու «Ես ձայն լեռնիմուն» տաղի «փոխ» կոչված մասն է⁴: Սրանից մոլորակներապես գոմ է եղել Կոմիտասը և մի տարի քցց հրատարակել այն՝ իր անդրանիկ հողվածում, սերնդագրական ոչ մեծ շտկումներով, բայց դարձյալ մեղկական ձայնանիշներով⁵:

³ Բացի կոմիտասյան գրառումներից, գոյություն ունի «Հալի»-ի եղանակի երկու այլ տարբերակների ձայնագրություններ: Մեկն իրագործել է տակավին Մ. քն. Խումաշյանը՝ Լ. քն. Նախաշյանցի կաշարումից (տես Ձայնագրելալ Տաղարան, Վաղարշապատ, 1900, էջ 24—25): Մյուսը հրատարակվել է «Ձայն» տարեգրություն (Հալեա, 1926), որտեղից և տարատարակվել է Էդ. Հակոբյանը (տես Հայկական պատարագի տաղեր և մեղեդիներ, Գանիրե, 1963, էջ 3):

⁴ Ընդհանրապես ասած, հիշյալ տաղը միջնադարյան գրչագրերում ևս բաժանված է լինում երկու մասի. **տաղ** կամ **մեղեդի** և **լորդորակ** կամ **փոխ**, տարբեր խազավորումներով: Ըստ որում, գրչագրերի մի խմբում **լորդորակը** կամ **փոխը** սկսում է «Չամուրս իմ ասկել կամի» երկատողից (տես Մաշտոցի անվան Մատենադարան, ձեռ. № 5328, էջ 183բ, № 4350, էջ 138ա, № 425, էջ 49ա), իսկ մյուսում՝ հենց «Ամեղ սպցնս որ ես լուսա» խոսքերից (նույն տեղում, ձեռ. № 4117, էջ 220ա, № 428, էջ 186ա, № 426, էջ 82բ, № 4767, էջ 171բ):

⁵ Տես Կոմիտաս, Հայոց եկեղեցական եղանակներ, «Արարատ», 1894, № 7, էջ 223 (տարիներ վերջ լինիլ «Արարատ»-ում տպագրվածը եկրուպական ձայնանիշների փոխադրեց Ռ. Թերլեմեզյանը. տես Կոմիտաս, հողվածներ և ուսումնասիրություններ, Երևան, 1941, էջ 107):

Երրորդը նույնպես գրաված է Արքանման Ռշտունու երգածից: Դատելով պահպանված նյութերից, դրա ձայնագրությանը Կոմիտասը այլևս չի անդրադարձել, հավանաբար այն համարելով հիմնականում ավարտված: Եվ իրոք, սույն գրառումը բացահիկ է նույն տաղի եղանակի երկու այլ տարբերակների համեմատությամբ⁶, և որպես Կոմիտասի դիվանի նյութ հրատարակվում է առաջին անգամ⁷:

⁶ Բննարկվող տաղը («Հալուն, հալուն») առաջին անգամ ձայնագրել է Ն. Թաշճյանը, անհասկանալի պատճառներով զանց առնելով բանաստեղծության առաջին տողը (տես Ձայնագրելալ երգեցողությունը սրբոյ պատարագի, Վաղարշապատ, 1878, էջ 99—101): Ձայնագրությունը կատարված է մասնագիտական բարձր մակարդակով: Բայց, անկախ դրանից, գրաված եղանակը, ի տարբերություն Կոմիտասի ձայնագրածի (որ ավելի հարագատ է Նարեկացու ոգուն ու ժամանակին), արտացոլում է հայ տաղերգության 12—13-րդ դարերին հատուկ մակարդակը և, մասնավորապես, կիլիկյան երաժշտական նուրբ ճաշակը: Մի տարբերակ էլ հրատարակել է Էդ. Հակոբյանը (տես Հայկական պատարագի տաղեր և մեղեդիներ, էջ 23), Կ. Պոլսում կենցաղավարած եղանակով, որը սակայն, ցույց է տալիս երգի խանգարման մի վիճակը:

⁷ «Էջմիածին» ամսագրում մի քանի տարի առաջ տարագրվածը (1966, Դ) տաղիս՝ Ռ. Աթապանի կողմից թեթևակի խմբագրված ու մշակված մի պատկերն է, որ պետք էր առաջ բերել՝ նախապես հանրության սեփականությունը դարձնելով բուն իսկ կոմիտասյան նյութը:

ՀԱՆԻԿ

Հայր ծովի Բի

Հա-նիկ մի պալ-ծառ

տե պի առ

ճը-ման առ - ճը - մա - ճիդ

ով դու

ճը - ման

դու ճը - ման

ԱՆԵՂ ՉԱՅՆՈ

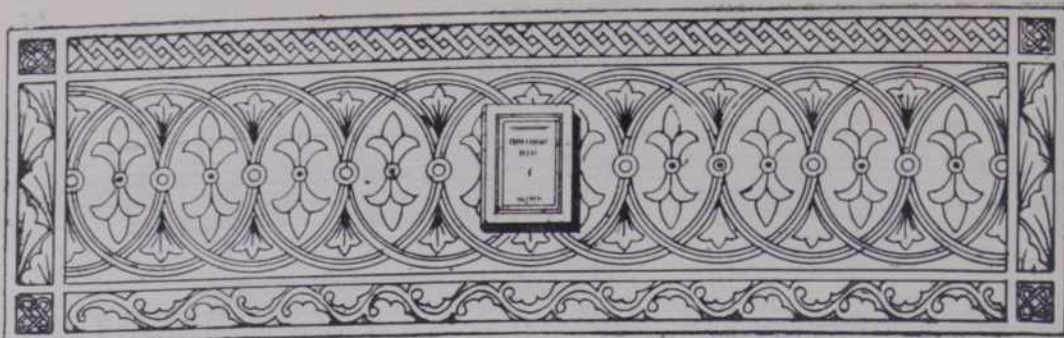
Մամուր Բ4

Ա - հեղ ծայնո.
որ ես լը ուայ
սա քա - կէ քա - մուրս
որ ու ցիմ:

ՀԱԻՈՒՆ ՀԱԻՈՒՆ

Մամուր Դ2 և Ա4

Հա - տուց. հա -
տուց արթ - ցա -
ցեալ դի - տե - լով
զիտ - քա - ցուս.

ԳՈՂԱՐ ԱԶՆԱՎՈՒԹՅԱՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՐՎԵՍՏԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՈՒՄ

Հայաստանի կուլտուրայի միևնույնության ենթակա Եղիշե Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանը դարձել է հայրենիքի գիտա-հետազոտական-մշակութային կարևոր օջախներից մեկը, որի անունով ու հասցեով տարվա բոլոր եղանակներին ու ամիսներին ստացվում են նորանոր արխիվներ, առանձին վավերագրեր, պարբերական մամուլի հավաքածուներ, ժամանակակից հրատարակություններ, լուսանկարներ, իրեր (այս կամ այն նշանավոր մտավորականին պատկանող), որոնք հարթադրվում են ու համալրում թանգարանում գտնվող մեր արժեքները:

Չեռագրերի հավաքման և թանգարանում կենտրոնացնելու գործում իր մեծ քաժինն են բերում և անգնահատելի դեր կատարում սփյուռքի հայությունը, ինչպես առանձին կազմակերպություններ, այնպես էլ անհատ գրողներ, արվեստագետներ, առանձին մտավորականներ և հայրենասեր անհատներ, որոնք ոչ մի ջանք ու ճիգ չեն խնայում՝ տասնյակ տարիներ իրենց մոտ խնամքով պահված արժեքները փոխադրելու մայր հայրենիք, դարձնելու այն հայ ժողովրդի սեփականությունը:

Չխոսելով վերջին տասնամյակում (1957—1967 թթ.) սփյուռքից թանգարան հասած բազմաթիվ մեծ ու փոքր արխիվների ստացման և նշանակության կարևորության մասին, կկամենայինք կանգ առնել վերջին երկու՝ 1968 և 1969 թվականներին սփյուռքից, նաև հայրենիքի տարբեր վայրերից ստացված ամբողջական արխիվների

ու առանձին արխիվային հատվածների ու նյութերի մասին, որոնց թիվը ըստ մայր մատյանի գրանցումների անցնում է 200-ից: Ներկայումս թանգարանի երեք (գրական, թատերական և երաժշտական) քաժիններում կենտրոնացած առանձին, անվանական արխիվների թիվն անցնում է 600-ից: 1962 թվականից առ 1970 թվականի հունվարի 1-ը թանգարանի ֆոնդերի թիվն ավելացել է մեկ-երրորդով. միայն գրական քաժինի արխիվների թիվը նույն ժամանակամիջոցում 205-ից հասել է 307-ի, մի թիվ, որը ռեկորդային կարելի է համարել: Թանգարան հասած արխիվներն ստացվում են տարբեր ճանապարհներով, հիմնականում սփյուռքի հետ մշակութային կապի կոմիտեի, Հայաստան ժամանած հյուրերի, զբոսաշրջիկների, փոստային առաքումների, հայրենիքից սփյուռք մեկնած խմբերի, առանձին գիտական աշխատողների միջոցով և այլ ուղիներով:

Առանձնապես պետք է նշել Վազգեն Ա. կաթողիկոսի կատարած խոշոր դերը՝ արտասահման կատարած իր ճանապարհորդության ժամանակ տարբեր վայրերում ներքան հանձնված արխիվները և առանձին արժեքները սփյուռքից ապահով Հայաստան տեղափոխելու և համապատասխան հիմնարկներին տեղաբաշխելու գործում:

Վեհափառի ջանքերով թանգարան հասան Րաֆֆու, Տիրայր արքեպիսկոպոսի, Դանիել Վարուժանի, Համաստեղի և այլ մտավորականների արխիվներն ու իրերը, գրադարաններն ու մամուլը:

Այս փոքրիկ ստաշարանից հետո կկանգնվենք կանգ առնել տարբեր հայ կենտրոններից երկու տարվա ընթացքում թանգարան հասած արժեքների վրա: Նշենք, որ օգ գործում ստաշին տեղը իրավամբ պատկանում է ամերիկահայ գաղութին:

Ամբողջական արխիվներից հիշատակենք Վու-Յորքից բանաստեղծ, լրագրող և հայերաբանական գործիչ, ստաշին համաշխարհային պատերազմի տարիներին Պոլսի ամերիկյան դեսպան, հայասեր Պրկնթաուի Բրտուղար և թարգմանիչ Հակոբ Անտոնյանի հարուստ արխիվի մի շատ կարևոր մասը, հիմնականում սփյուռքի մտավորականության անվանի ներկայացուցիչներից ստացած նամակները, իր ազգային-մշակութային գործունեության վերաբերող վավերագրեր, լուսանկարների հավաքածու և լվլև, որոնք սերտ առնչություն ունեն չորրորդահայ գաղթօջախների պատմության և ազգային հարցը ուսումնասիրողների հայտը: Արխիվն ստացված է գրող և «Հուշարար»-ի խմբագիր, մշակութային ակտիվ գործիչ Անդրանիկ Փոլատյանից: Անտոնյան արխիվի երկրորդ մասը նույնպես գտնվում է իր մոտ, որը խոստացել է ուղարկել ստաշիկա տարիներին, որով և կամբողջապես Անտոնյանի արխիվը:

Երկրորդ կարևոր արխիվն ստացված է Եսարմյալ Նյու-Յորքից, հայ ակադեմիկոս Լամաստեղի կյանքին ու գործունեությանը առնչվող, հիմնականում հեղինակի և նրա 70-ամյա հոբելյանը կազմակերպող հանձնաժողովի գործունեությանը:

Արխիվն իր մեջ պարունակում է հանձնատուղու կողմից սփյուռքի, նաև հայրենիքի սամապատասխան հիմնարկ-կազմակերպություններից, գրողների և մտավորականությանը հղած ու ստացած պատասխանները, այդ թվում և՛ Լամաստեղից ստացված արձեռագրեր ու հետաքրքիր նամակները: Արխիվն իր մեջ պարունակում է շուրջ 1500 վավերագրեր, այդ թվում՝ Լամաստեղի հոբելյանը իր վերահաս մահվան պատճառով չգտ հանդեսի վերածելու և նրա հիշատակին նվիրված միջոցառումների մասին եղած նյութերը:

Լամաստեղի արխիվը Նյու-Յորքում Վեմսիատին են հանձնել հոբելյանական հանձնաժողովի նախագահ, գրող Արամ Հայկազը և քարտուղար, մշակութային գործիչ, մանկավարժ Հակոբ Խաչմանյանը (այժմ հանգուցյալ):

Նշենք նաև, որ Լամաստեղի արխիվն ամբողջությամբ պահվում է հեղինակի ժառանգների՝ օր. օր. Լորիկ և Արմինե Լամաստեղների մոտ, որոնք սպրում են հուստումով:

Անշուշտ թանգարանի տնօրինությունը որոշ հույսեր ունի, որ Լամաստեղի դուստրերը վերջ ի վերջո մեծ գրողի ժառանգությունը պիտի ուղարկեն հայրենիք, որպեսզի ոչ միայն համայնքի թանգարանում գտնվածը, այլև ստաշիկայում հնարավորություն տրվի մշակելու, ուսումնասիրելու նրա գրական ժառանգությունը:

1969 թ. Հովհ. Թումանյանի հոբելյանի օրերին, որպես զբոսաշրջիկ, Հայաստան ժամանած Արամ Հայկազն իր հետ բերել էր Լամաստեղին վերաբերող նյութերի մի քանի նոր թղթապանակներ: Ա. Հայկազը հայրենիքում գտնված ժամանակ խոստացավ իր մոտ գտնված Լամաստեղին վերաբերող մյուս նյութերը նույնպես ստաշիկայում ուղարկել թանգարանին, որը և կհամալրի հեղինակի արխիվը:

Երրորդ խոշոր արխիվը, որ ստացվեց վերջերս Բոստոնից, գրող, խմբագիր-հրապարակագիր Անդրանիկ Անդրեասյանի ջանքերով, հայ ազատագրական պայքարի, ՌԱԿ-ի գլխավոր գործիչներից մեկի՝ Հրաչ Հարությունի Երվանդի (Նշան Յագուպյանի) արխիվն է: Հրաչ Երվանդի արխիվը հիմնականում սփյուռքի տարբեր վայրերում հրատարակած և իր խմբագրած մի շարք պարբերականների, այդ թվում՝ «Պայքար» օրաթերթին աշխատակցող մտավորականության հետ ունեցած նամակագրությունն ու գրագրությունն է ամփոփում, որով և բացահայտվում է անխուց գործի և հրապարակագրի մարդկային ազնիվ, անկաշտ պիմանկարը և վեց տասնամյակից ավելի ժամանակաշրջանում կատարած իր բովանդակային ու բեղմնավոր գործունեությունը, որը համակնիքում է եղել ազգապահպանման գործին և ազգային դատին:

Ա. Անդրեասյանի և տիկին Աղավնի Ավագյանի ջանքերին ենք պարտական նաև «Հայաստանի կոչնակ»-ի խմբագիր, գրող-քննադատ Հովհաննես Ավագյանի հարուստ արխիվի և «Հայաստանի կոչնակ»-ի 40 տարվա հավաքածուների ստաշումը: Նշենք նաև, որ Անդրեասյանը, լինելով մեր հայտնի գրողներից մեկը, երբեմն «սխալվելով» թանգարանին է առաքել իր ստեղծագործություններից նմուշներ, որոնց հիման վրա թանգարանում ստեղծված է նույնպես իր անվան արխիվ, որը խիստ կարիք ունի համալրվելու:

Նյու-Յորքից ստացված նյութերի թեև բանակով փոքր, սակայն որակով մեծ արժեք ներկայացնող արխիվների թվում է գրականության և արվեստի թանգարանի լավագույն բարեկամ, գրող, հրապարակագիր, Թվատիցու սիրելի աշակերտներից մեկի՝ Բենիամին Նորիկյանի արխիվը, որը

Նյու-Յորքում՝ հեղինակի մոտ գտնվող իր հարուստ արխիվի մի կարևոր մասն է կազմում։ Ստացված նյութերի մեջ առանձին հետաքրքրություն են ներկայացնում Խարբերդիի և Հակոբի վարժարանի շրջանից իր գրքչին պատկանող տետրերը, տարբեր ձեռնակաշրջանի ստեղծագործությունների ձեռագրերը՝ գրած և ստացած նամակները, Թվկատինցու դպրոցի աշակերտ եղած ժամանակաշրջանի աշակերտական թերթերի հազվագյուտ նմուշները, որի խմբագիրն է հանդիսացել ինքը և աշխատակիցը՝ իր ուսուցիչ Թվկատինցին, ապա պարզ կլինի, թե որքան արժեքավոր են ինչպես հայրենիքում հյուր եղած օրերին իր թերածները, այնպես էլ փոստով պարբերաբար կատարած առաքումները, որոնց շարունակությունը և՛ ցանկալի, և՛ անհրաժեշտություն է թե՛ իր և թե՛ թանգարանի համար, որտեղ և կազմված է իր անվան առանձին արխիվ։

Վերջերս կոմիտասյան հոբելյանական փառատոնին մասնակցելու համար Նյու-Յորքից Հայաստան հյուր եկած գրող, կոմիտասագետ, երգիչ Հակոբ Ասատուրյանից թանգարանը նվեր ստացավ իր գրական-երաժշտական գործունեությունը բովանդակող բազմաթիվ նյութեր, հոդվածներ, գնահատականներ, սխյուրքի մեջ կազմակերպած զեկուցումների ու համերգների հաշտագրեր և այլն, որոնք ցույց են տալիս, թե որքան բեղմնավոր գործունեություն է հանդես բերում Հ. Ասատուրյանը հաջը հաջ պահելու համար օտար հորիզոնների տակ։

Առանձին արժեք է ներկայացնում Նյու-Յորքում հրատարակվող «Նոր աշխարհ» պարբերականի խմբագիր, հրապարակագիր Սամվել Թումաջանից Վեհափառին հանձնած Պետրոս Դուրյանի երկու քերթվածների ինքնագրերը, որոնք առաջին հազվագյուտ նմուշներն են Հայաստանի մեջ։ Ա. Թումաջանն ողորկել էր նաև Տեմիրճիպաշյանի, Խրիմյանի, Ալիշանի և այլոց ձեռագրերը, որոնք պահվում են թանգարանում և որոնք նույնպես հանձնված են Վեհափառի կողմից։

ԱՄՆ-ից ստացվեցին նաև տիկին Զարուհի Գալեմբյարյանի, Դ. Վարուժանի, Սիրանուշի, Միրան Օշինի, տիկին Վերծին Էքսերճյանի, Վաղարշակ Գալուստյանի, տիկ. Նվարդ Մերդենյանի, Լևոն Քեշիշյանի, Առաքել Նդիկյանի, Սահակ Մամիկոնյանի, Գ. Կառվարեցի և ուրիշների գրչին պատկանող ստեղծագործություններ, նամակներ, հուշեր, լուսանկարներ և այլն, որոնք բոլորն էլ խնամքով պահվում են թանգարանի համապատասխան արխիվներում։

Արխիվների ստաբիլ հարստացում կարևոր տեղ է բռնում նաև ֆրանսահայ գաղութը։

Միայն վերջին մեկ տարում Ֆրանսիայից ստացվել են Ռուբեն Սևակի, Տիգրան Կամսարականի, Լևոն Բաշալյանի, Արտ. Հարությունյանի, օր. Մարգարիտ Բաբայանի, Ավետիս Ալեքսանյանի, Հովակիմ Ֆերմանյանի (Խոսնակ), Գ. Նորատունկյանի, Մկ. Պեշկաշյանի, Թորոս Թորանյանի, Մ. Զարիֆյանի, դերասանուհի Փառանձեմի, Սիմայի, Վազգեն Շուշանյանի և այլ գրողների, արվեստագետների ու մտավորականների ձեռագրերից թանկարժեք նմուշներ, որոնք խիստ արժեքավոր են թե՛ նույն հեղինակների գործունեության և թե՛ մեր մշակույթի պատմության հարստացման համար։ Վերոհիշյալ նյութերն ստացվել են իրենց հեղինակներից, նրանց հարազատներից (Ս. Աթմանյանից, Ռ. Մելիքից, Թ. Թորանյանից), գրողներից և այլ կազմակերպություններից, այդ թվում՝ Փարիզի Մշակութային միությունից Ադասի Դարբինյանի միջոցով և այլն։ Նշենք, որ 1968 թ. Հայաստանում հյուր եղած օրերին, Սիամոնյոյի մասին իր գրած արժեքավոր հուշերը թանգարանին հանձնեց բանաստեղծի քույրը՝ տիկին Զապել Յարմանյան-Համբարձումյանը։

Հետևյալը Կասաբլանկայում բնակվող Ժ. Աբիգյանից ստացվեց իր մոտ տասնյակ տարիներ խնամքով պահված հաջ մեծ քերթող Դանիել Վարուժանի գրչին պատկանող քերթվածների ինքնագիր տետրը, նամակներ, վավերագրեր և այլ նյութեր՝ դարձյալ Վազգեն Ա. կաթողիկոսի միջոցով ու ջանքերով, և վերջերս էլ Վարուժանի «Հացին երգը» Պոլսի 1921 թ. հրատարակության «Հուշամատյանի» և «Արյան հաղթանակի» բազմաթիվ օրինակները։ Ստացված օրինակները բաժանվեցին համապատասխան գրադարաններին և գրականությամբ զբաղվող մտավորականներին։

Թանգարան հասավ նաև «Հայ կին»-ի երկարամյա խմբագիր, գրող և մշակութային գործիչ Հայկանուշ Մաթի արխիվի մի մասը և «Հայ կին»-ի հավաքածուները։

Տարբեր անհատների միջոցով ստացվել է արևմտահայ թատրոնի պատմության և մտավորականների կենսագրության վերաբերող նյութեր, Թ. Ագառյանի գրադարանի հնաստիպ գրքերից, Կոմիտասի կամերտոնը և այլ նյութեր։

Վերջերս ակադեմիայի արվեստի ինստիտուտի դիրեկտոր, դոկտոր-պրոֆ. Ռ. Զարյանի միջոցով ստացվեցին Ավստրալիայի հայ գաղութի մտավորականներից մեկի՝ Վանթան Երիցյանի նյութերը, այդ թվում՝ նմուշներ իր ստեղծագործություններից, հուշեր Մերկոնի հայ գաղթօջախի մասին և այլ նյութեր։

Հայաստան ժամանած Ասատուր Կյուզել-ձեհի միջոցով Լոնդոնից՝ Գրիգոր Տառնուր-ձեհից ստացվեց բանաստեղծ Ահաբոն Տառնուրյանի արխիվը, և Արամ ու Արշակ Բաֆ-ձեհերին պատկանող նյութեր է. Կյուզելեկ-ձեհից:

Բեկդիայից Հայաստան ժամանած մշա-տութային գործիչ օր. Մելիսե Գովանդյանը շուրջ նյութերով համալրեց թանգարանում ձևակող իր արխիվը:

Բեկյուրթից երաժիշտ-խմբավար Բարսեղ առանաչյանի (Կոմիտասի աշակերտ) արժե-նավոր արխիվը, այդ թվում՝ «Արեղա» օպե-րայի գլավիրը՝ Հայաստան ժամանած իր ժողիկնոցից և դուստրից:

Մելքոն Կյուրճյանի արխիվային նյութե-րից, ինքնուրույն և թարգմանական, և Խ. Աբովյանի «Վերք Հայաստանի» վեպի արե-ցնդառահայերենի վերածած օրինակը՝ իր հար-խից: Հ. Արսեն Դազիկյանի ժամացույցը՝ Լ. Ազգեկն Թյուրյունյանից, Վ. Թեբեյանի ջգարեղիեֆը՝ Մ. Հասրաթյանից, և այլ նյու-թեր:

Իրանից ստացվել են հայ գրողների ստեղծագործությունների իրանական թարգ-մանությունները՝ Ալեք Խաչունցի թարգմա-նությունը:

Թումանյանական օրերին Հայաստանում հիշյոր եղած հաշագետ-թարգմանիչ Լուրմիլա ՄՄոսաղովայից՝ իր թարգմանական գործե-րից:

Բեռլինից՝ Ավ. Խառնակյանի գրչին պատ-կանող համակները Վահան Զաքարյանին, Ավարիայի հոգևոր հովիվ Մեսրոպ վար-դապետ Գրիգորյանի միջոցով:

Խաղացի պրոֆեսոր և բանաստեղծ Մա-րիո Վերտոնեի թարգմանությամբ Ե. Զա-րենցի բանաստեղծությունների 1968 թ. հրատարակությունը՝ Վենետիկի Մուրադ-Ռափայելյան վարժարանի տեառչ հայր Մեսրոպ Ազբլյանից, և այլ նյութեր, որոնք ստացվել են փյուրքում ապրող մեր հայ-րենակիցներից:

Մեր համառոտ հիշատակումները թերի կլինեն, եթե չհշեինք հանրապետության տարբեր քաղաքներից, հաս՝ Մոսկվայից, Թբիլիսիից և տարբեր վայրերից ստացված արխիվներն ու արխիվային փաստաթղթերը:

Նշենք նրանցից մի քանիսը միայն: Հովհ. Թումանյանի և Կոմիտասի հոբել-յանների առթիվ ստացվեցին հեղինակների գրչին պատկանող ստեղծագործություններ, համակներ, լուսանկարներ, համերգների հայտագրեր, որոնք համալրեցին իրենց ար-խիվները:

Հովհ. Թումանյանի ժառանգներից ձեռք բերվեց հեղինակի ստեղծագործություննե-րից «Պոեան ու մուսան», «Էնայի աննուն»

և այլ նյութերի ինքնագրերը և իր գրած մա-մակները:

Ստացված է հաս Լ. Ծանթից Հ. Թուման-յանին գրած համակների հավաքածուն, ո-րոնք գրված են անցյալ դարի վերջերից մինչև 1910-ական թվականները:

Կոմիտասի համակը Մ. Բաքալյանին ստացված է տիկ. Մատի Աթմանյանից, Կո-միտասի Ժնևում տված համերգի հայտագի-րը և այլ նյութեր:

Ավ. Խառնակյանի տուն-թանգարանից՝ բանաստեղծի ստեղծագործությունների ինք-նագրերը, բանաստեղծ Հ. Հովհաննիսյանի, Վ. Տերյանի, կոմպոզիտոր Հարո Ստեփան-յանի, երաժշտագետ Վասիլ Լորդանյանի, գրականագետ, թարգմանիչ Սաքո Սուքիաս-յանի, իրանահայ գրող, բանաստեղծ, թարգմանիչ Արտավազ Ավագյանի, հայ թատրոնին, երաժշտությանը, գրականու-թյան պատմությանը վերաբերող բազմաթիվ նյութեր և այլն:

Թանգարանն ստացել է հաս բազմաթիվ հուշեր, ինչպես օրինակ՝ ակադեմիկոս Աշոտ Հովհաննիսյանը՝ իր աշակերտ Ավսել Բա-կունցի, մանկավարժ Վահրամ Դարբաշա-նը՝ իր բրոշ՝ Արուս Ոսկանյանի, Հո. Սերին-գույանը՝ Միամանթյոյի, Արմենակ Ծանմու-րադյանի, դերասան-երգիչ Լևոն Իսկելյու և այլոց մասին գրված հուշերը:

Հոբելյանական օրերին թանգարանը կազ-մակերպել էր Հովհ. Թումանյանին և Կոմի-տասին նվիրված շրջիկ ցուցահանդեսներ, որոնք ցուցադրվել են Երևանում և Մոսկվա-յում՝ հոբելյանների կատարման օրերին:

Թանգարանը հայ մեծ երգիծաբան Եր-վանդ Օռյանի հոբելյանի օրերին, որը նըշ-վեց դեկտեմբերի 29-ին, կազմակերպեց նույնպես ցուցահանդես, որը հետաքրքրու-թյամբ դիտեցին ունկնդիրները:

Այս տարի թանգարանը հրատարակեց Դևոնդ Ալիշանի «Նամականի»-ն և, գրուսա-շրջիկներին ծանոթացնելու նպատակով, բուկլին: Պատրաստ է հաս թատերական բաժնի «Ուղեցույց»-ը և «Արևմտահայ գրող-ների համականի» խորագրով հատորը:

Այս բոլորը եզրափակենք հետևյալով, որ 1969 թ. դեկտեմբերի 23-ին գրականության և արվեստի թանգարանը նկարչուհի Ռեզի-նա Դազարյանից նվեր ստացավ Եղիշե Զա-րենցի ստեղծագործություններից շուրջ 23 անուն նյութեր, վերադաս մարմիններին ող-դած դիմումներ, հեռագրեր և այլն, որոնց ընդհանուր տողերի քանակն հասնում է 2280-ի: Նշենք մի քանիսը միայն. «Երկու տոնետ» (Լ. Մ. ի հիշատակին) ընդարձակ պոեմը, «Լեռան ստորք»-ից, «Դոֆին Նա-րական»-ից, «Զվարթ գիտություն»-ից հատ-վածներ և ուրիշներ, որոնք և համալրում են

թանգարանում եղածը:

Այստեղ արժե հիշատակել նաև, որ դեռևս 1957 թ., Ե. Չարենցի ծննդյան 60-ամյա հոբելյանի նախօրեին, Ռ. Ղազարյանը իր մոտ գտնված հեղինակի ստեղծագործություններից «Կոմիտաս» պոեմի ավարտած տառերակի, ռուբայիների, բեյթերի, դիստեքուների և այլ ստեղծագործությունների ինքնագրերը հանձնել է բանաստեղծի սվագ դուստր Արփենիկ Չարենցին, որոնց մի մասը իր ժամանակին հանձնվեց թանգարանին: Այսպիսով, Ե. Չարենցի արխիվը ևս տարեցտարի համալրվում է նորանոր նյու-

թերով, որով հնարավորություն է տրվում Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտին՝ հրատարակելու բանաստեղծի 7-րդ հատորը, որը պատրաստում է բանաստեղծի կրտսեր դուստրը՝ Անահիտ Չարենցը:

Թանգարանի տնօրինությունը շնորհակալություն է հայտնում բոլոր նվիրատուներին, միաժամանակ հույս ունենալով, որ առաջիկա տարին նույնպես բեղմնավոր կլինի թանգարանի հունձքը, ինչպես և անցյալներում:

ՆԵՐՍԵՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՅՈՒ «ՊԱՏԱՐԱԳԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ»*

Մակեդոնական հետևյալ գրքում ունի «Քննության միջինակարգ հաստատության հարցն առանցությանը» զբոսագիրք: Այստեղ քննվում է այն հարցը, թե «ո՞ր աղագաւ եմոտ այսպիսի անբարեկամությունն ի մէջ դրէ»⁷²: Հայ ժողովրդի, հոգևորականության և հայրապետական Աթոռի անկախուն դրությունը, օտարների մակալ լուծն ու կրոնական հալածանքները իրենց բացասական ազդեցությունը թողեցին նաև հայ եկեղեցու վրա: Այսամ 10—11-րդ դարերից, խորթ ստորություններն ու անբարեկամությունները աստիճանաբար տեղ էին գտնում հայ եկեղեցում, և «սցնուշտե ուղղել դժվարին է գնում»⁷³ որ զշար սովորութիւնն յերկարութեամբ ժամանակին իբրև զերկրորդ միութիւն ստացան. այսպէս և մեր ի վաղ ժամանակաց հետեւ սկսեալք կոխել զեկեղեցական բարեկարգութիւն և զսահման հայրենի...»⁷⁴: Սակայն Լամբրոնացին այդ խտրորոմների պատճառները կապում է չ միայն մեր ժողովրդի հասարակական-քաղաքացւոյն անբարեկամատ կյանքի պայմանների, այլև հոգևորականների տարբեր խավերի գործունեության վետ: Եվ քանի որ հոգևորականության ամենալայն շրջալը և ամբիջապէս ժողովրդի հետ կապ ունեցողները քահանաներն են, ուստի դրանց պարտականությունների և արտոնների մասին Լամբրոնացին ավելի մանրամասնորեն է խոսում: Քահանան հոգևորականության հիմքն է. նրանով է սկսվում ժողովրդի բարեկապաւտական և բարոյակրթական դաստիարակությունը: Ամենից առաջ քահանան պիտի լավ իմանա որ գործը՝ իր մարբախալ վարքով լինի օրինակելի, քանի որ նա ամեն օր, ամեն ժամ ժողովրդի մէջ է, շփվում է նրա հետ. «Կասն այսորիկ թարգմանի ա-

նուն նորա մաքրող, քանզի առնու զամենեցուն զգործքս, լուանայ յաղտոյ արեամբս Քրիստոսի և նուիրե հօր...»⁷⁵: Քահանաներին վերաբերող թերությունները վերլուծելուց հետո մեկնիչը եզրակացնում է. եթե քահանաներն իրենց պարտականություններին մոտենան խղճի մտքը, ազնվորեն, ապա նրանք անպայման կարճ ժամանակամիջոցում կարող են հայ եկեղեցուց դուրս վանել խորթ, օտարոտի սովորությունները, որոնք այլասերում են հավատն ու ժողովուրդը: Ազատվելով այդ նորամուտ, վնասակար ծեսերից, պետք է անպայման վերականգնել նախնիների դրան եկեղեցական նվիրական կարգերը: «Այսպիսի հայրենի առանցութեանս հետեւալ պայծառապէս փայլեցուցուր զփառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ի գործս մեր...»⁷⁶:

Ըստ այս մեկնության մեծ է հոգևորականների դերը ժողովուրդների հոգևոր, քանական ու մարմնական բարօր կյանք ստեղծելու գործում: Տեղեկաբար անիմանալի ու առեղծվածային ոչինչ չկա մարդու համար, քանի որ կա հոգու աչքերը լուսավորող գիտություն, որի գործադրմամբ, հայտնի երևույթների ու մտքերի հիման վրա, փորձով ու ճիշտ ճանաչողությամբ կարելի է «զաներկույթս իմաստասիրել», իսկ այդ «գիտությունը» աներկույթ երևույթները ի վիճակի կլինի լուսավորելու միայն այն ժամանակ, երբ մարդը կլինի լայնախոն, ճշմարտասեր և որ գլխավորն է՝ կունենա հոգու ատող աչքեր, այլապես «անմարթ է՝ անտաւոր մտօք յանախտ լոյսս հալի»⁷⁷: Իսկ ինչ պետք է անել՝ մարդկանց մտքի և հոգու աչքերը միշտ ատող պահելու համար, որպեսզի մարդը պայծառ կերպով տեսնի ու ընկալի հոգու լույսը, գիտությունը: Այստեղ արդեն Լամբրոնացին զը-

⁷² Անդ, էջ 54:

⁷³ Անդ, էջ 54:

* Գարունակված «Էջմիածին» ամսագրի 1968 թ.

№ 6 և 1969 թ. № 9-ից:

⁷⁴ Անդ, էջ 433:

⁷⁵ Անդ, էջ 79:

⁷⁶ Անդ, էջ 104:

խափոք տեղը տալիս է ճշմարտությանը, իսկ որպեսզի ճշմարտությունը որոշվի կեղծից ու անճշտություններից, անհրաժեշտ է «զիտի» և «փուշ» որոմնացան մշակին յանդատումնէ մտաց մեր աստուածային հրովն մաքրեալ, զուտ և պայծառ յօրինեաց զիմանալիս հոգւոյս պարզութիւն, որ կարօտի այսուհետս այլ ինչ նշույլ իմաստից ի վերայ իր արտափայլել...»⁷⁷: Առանձնապես «Իմաստութեամբ բացահայտութիւն» գլխում ամեն առիթով նա շեշտում է բանականության և գիտության դերը կյանքում և հատկապես եկեղեցու բնագավառում աշխատողների համար: Իր մտքերը հետաքրքիր դարձնելու համար նա դիմում է պատկերավոր խոսքին, առանձնապես համեմատություններին և այլաբանություններին: Միջազնաձ, անմշակ միտքը նման է ժանգոտած արծաթի, որի վրա այլևս չեն արտափայլում արևի պայծառ ճառագայթները: Բայց երբ այդ ժանգը արծաթի վրայից «լուսադողական օճառօք ի բաց մաքրեն, շողացուցանելով զնոյն ընդդէմ արեգականն» վաղվադակի ինքն ընդունի զճագումն ճառագայթիցն, և նովա գեր քան զբնութիւնն պայծառանալ»⁷⁸: Ապա համեմատվում են մարդու մտքի և արևի լույսերը: Միևնույն արևի լույսը մարդիկ տարբեր կերպով են ընկալում: Առողջ աչքեր ունեցողները տեսնում են իսկական, պայծառ լույսը, իսկ հիվանդները՝ ոչ, թեև միևնույն արևն է երկուսի համար էլ: Նրանք, ովքեր մտքի առողջ աչքեր ունեն, կարող են թափանցել իմանալի արեգակի լույսի մեջ, իսկ ովքեր անառողջ են մտքի աչքերով՝ չեն տեսնի այդ լույսի պայծառությունը և գեղեցկությունը. «Արեգակնդ որ լերկիմն... միշտ նոցն է լուսաւորիչ, և ոչ որ ասէ ի վերջին ժամանակս աղօտացեալ զգորտութիւն ճառագայթիցն կամ նուազեալ. բայց հաղեցողքս և ընդունողքս լուսոյն ոչ ենք նոցն, որք ի մարմին աչաց զնոյն պարփակեմք»⁷⁹: Խուզարկու միտքը, ձգտումը և հույսը մարդուն կարող են դարձնել հոգով անաբարտելի, մտահարուստ: Բանականության և մտքի նպատակն է՝ վերահասու լինել ճշմարտությանը:

Հոգևոր հայրերը երբեք չպիտի հեռու կանգնեն գիտությունից, այլապես նրանք նման կլինեն կույրերի: Երբ ժողովուրդը չունենա լուսամիտ, գիտակից հոգևոր հայրեր, էլ ո՛վ պիտի մարդկանց հաղորդակից դարձնի գիտությանը: Գիտությունից զուրկ ժողովուրդը նման կլինի խուլերի: Արտառոց է, երբ խուլերի մի հսկայական բանակ առաջնորդեն կույրերը. «Ո՛վ է խուլն, եթէ ոչ ժողովուրդն իմ և ո՛վ է կույրն, եթէ ոչ որ տիրեն նոցա»⁸⁰: Չափազանց դուրին և հաճելի է հովվել, եթե հովիվը գիտակից է, իմաստուն է, ճանաչում է չարն ու բարին: Հիմա, — ասում է Լամբրոնացին, — առանց գիտության լույսի դժվար է քարոզել ժողովրդի մեջ. «Բայց մի՛, եղբայրք, և այլևս բաւական է ընդ խաբս մոլորութիւն.

տաւցուր անագան ուրեմն տեղի ճշմարտութեան յանձինս ... և քան զամենայն ուսուցիչսն և զծերսն իմաստնաւ... և իմացեալ զթիւր շափոսն ատել, և ճրագ զլոյսն ունելով՝ ի յափտեմական կեանսն լուսաւոր շաղօք ժամանել...»⁸¹:

Պակաս ուշագրաւ չէ «Մեկնութիւն պատարագի» գրքի «Բնախօսութեամբ քննութիւն յաղագս զօրութեան աղօթից» ենթագլուխը: Այստեղ հեղինակը գիտնականի ու հոգեբանի հմտությամբ բացատրում է աղօթքի գաղափարական և հոգևոր նշանակությունը:

Աշխարհի բոլոր արարածները, ըստ մեկնիչի, բացի երկնային բնակիչներից, կազմված են նյութից, անում են հողով, ջրով և լույսով, բազմաճում, ապրում, մահանում են՝ վերստին միանալով մայր բնության հետ՝ «ի ծոց անդ մօրն դարձեալ լուծանել»⁸²: Երկրային բոլոր արարածների մեջ ամենաիմաստունը, բանականը մարդն է, որը օժտված է զգալու, մտածելու, կամենալու և գործելու կարողությամբ: Բացի այդ, մարդը կարող է արտահայտել իր զգացածն ու մտածածը, այսինքն՝ ունի լեզու, որից զուրկ են աշխարհի մնացած բոլոր բազմասեռ կենդանիները: Սակայն անմտություն և հիմարություն է համարում Լամբրոնացին՝ մարդու և կենդանիների տարբերությունը տեսնել միայն լեզու ունենալու մեջ⁸³: Գլխավոր տարբերությունը ողջ հոգեկան աշխարհի մեջ է, մարդն ունի հոգի, իսկ անասունները՝ ոչ: Եվ քանի որ ըստ ս. Գրքի Աստված հոգի է, ուստի մարդու հոգու և սուրբ Հոգու մեջ հոգեկան հաղորդակցություն տեսլծողը աղոթքն է՝ «այսինքն զիմանալի միտս առ իմանալին Աստուած... զի այս է, որ զնա հաշտեցուցանէ և ոչ բարբառ բերանոյ»⁸⁴: Հոգեկան հաղորդակցության լավագույն և ազդեցիկ միջոցներից մեկն էլ հոգևոր երգն է: Պատարագի մեկնության մեջ բացահիլ խոշոր տեղ է տրվում եկեղեցական երաժշտությանը: Ոչ միայն գեղեցիկ խոսքը, արտաբուխ աղոթքը և պերճաբան քարոզները ազդում են մարդու հոգու վրա, այլ նաև հոգևոր երաժշտությունը: Մարդիկ գալիս են եկեղեցի, դրսի, առօրյա, աշխարհիկ գործերի տարախորություններով և մտահոգություններով: Բայց երբ լսում են «զհեշտալուր երգս սաղմուսաց երգեալ՝ մաքրեն ի մտաց նոցա զմարմնական տիպսն, և երգովքս յափշտակեալ զբաղեցուցանեն զմիտսն նոցին յաստուածայինսն»⁸⁵: Եթե սաղմունների եղանակներն այդպես հափշտակում են հավատացյալի հոգին, մոռացնել տալիս դրսի աշխարհիկ կյանքը, ապա որքա՞ն հմայիչ է ու հարազատ, մեր ազգային, բազմատեսակ հոգևոր երգը՝ իր քաղցրալուր եղանակներով: Լսենք Լամբրոնացուն. «Ո՛չ գիտեք եղբայրք, զձայնս աշխարհականաց պարարիչ երաժշտական զօրութեամբն յեկեղեցի սահմանեալ, որպէս-

⁷⁷ Անդ, էջ 93:

⁷⁸ Անդ, էջ 93:

⁷⁹ Անդ, էջ 102—103:

⁸⁰ Անդ, էջ 105:

⁸¹ Անդ, էջ 109:

⁸² Անդ, էջ 110:

⁸³ Անդ, էջ 110:

⁸⁴ Անդ, էջ 111:

⁸⁵ Անդ, էջ 284:

«... և գործություն արժեատի՜ն քաղցրացեալ արտից նսցա՜յն...»⁸⁶։ Ապա մեկ-
 օրէնքը հարցնում է՝ արդո՞ւք հայկական քաղցրանկազ
 դարականները, բազմատեսակ տաղերն ու գանձերը,
 յիշողըրը առաջվա պէս կատարվում են ժամերգության
 շաւմանակ. մեռ՛ւմ են արդո՞ւք ազգային նախկին ա-
 ռադարտ եղանակները հայ եկեղեցում, զոն՛ւմ է
 արդո՞ւք մեր հոգևոր երգը նախնիների սահմանած ու-
 ռի՜նով... Երգի և աղոթքի տպավորությունը միշտ ու-
 ռմելո պահելու համար, եկեղեցու կարգը և ճաշակը
 պահանջում են զգույշ լինել, որովհետև արհեստա-
 յան և աննպատակ ավելորդությունները ոչ միայն
 սխալման, այլև վնասակար են ու կարգի խախտում։
 Միշտ պետք է նկատի ունենալ նաև ժամավորների
 անխափառություններն ու ճաշակը, ըստ որում երբեք
 աշակերտել հոգևոր երաժշտությունը։ Իր այս միտքը
 փիլիսոփայութեամբ համար Լամբրոնացին վկայակոչում է
 Միլոդու առաքելի այն խոսքը, թե «մի՛ տեղի բանիք
 դուրսնեցուցանէ՛ք զհոգին սուրբ Աստուծոյ, որով կըն-
 քեցարուք»⁸⁷։

Մեկնելու եղանակը Լամբրոնացու մոտ մեծ մա-
 յաւանք ալլաբանական է և մասամբ՝ իմաստաբանա-
 վական։ Մեկնությունն սկսվում է նրանով, թե ինչ նշա-
 նակություն ունի քահանայի և սարկավագի «արայծա-
 տազգեստ» տարազը, տրվում է պատարագի ժամա-
 նակ քահանայի կատարած աղոթքների, սաղմունե-
 րի, ավետարանի և սարկավագի քարոզների նշանա-
 վկայությունը։ Մեկնության մեջ առանձնահատուկ ուշա-
 րդողություն է դարձված աղոթքների և սաղմունների
 լեռնային վրա, մեկնաբանվում է, թե ինչու քահա-
 նան սեղանի առաջ լվանում է իր ձեռքերը, ինչո՞ւ
 «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ» երգի ժամանակ
 մարդիկ իրար ողջունում և ողջագոյրվում են. ի՞նչ
 խորհուրդ ունի «սուրբ, սուրբ, սուրբ Տէր Զօրու-
 չեանց» սերովբեական կոչված երգը և այլն։ Հան-
 դամանորեն մեկնաբանված է «Հայր մեր» տերունա-
 վան աղոթքը։ Գրքի այս մասում ամբողջապէս զե-
 տեղված է Հովհան Ռեկտերանի «Վասն զգուշաբար
 հաղորդութեան» գործը և վերջինիս հիման վրա էլ
 մեկնաբանվել է պատարագի ժամանակ սուրբ հա-
 ղորդության խորհուրդը։ Ապա մեկնաբանվում են այն
 բոլոր ավետարանները, աղոթքները, քարոզները,
 սաղմունները, երգերը, որոնք կատարվում են պատա-
 րագի ժամանակ՝ ըստ հայկական Պատարագամա-
 տույցի։ Պատարագի բոլոր արարողությունների և
 ծիսակատարությունների մեկնաբանությամբ էլ վեր-
 ջանում է այս գրքի երկրորդ բաժինը։

Առանձնապէս ուշագրաւ է գրքի երրորդ՝ «Հարցա-
 քննութիւն առ օրէնս Քրիստոսի» խորագրով մասը։
 Տեսնելով օտարների մոտ կարգ ու կանոնը, հոգևո-
 րականների նվիրվածությունը, եկեղեցու բարեձև,
 բարեկեցիկ դրությունը և այս բոլորը համեմատելով
 հայ եկեղեցու վիճակի հետ, Լամբրոնացին դառնա-
 ցած ասում է. «Յորժամ խրատեմ, զիս և զիսն ազգ,

ասէ, նախ ողորդ, և ապա առ ինքն ձեռն ձգել. ապա
 ուրեմն սնոտի և ունացն է զայլ ազգ խրատել մեզ,
 զի որովհետև հակառակութիւնս ի մէջ է, թշնամու-
 թեանն տան և ոչ սիրոյ, բամբասանք համարին և ոչ
 խրատ»⁸⁸։ Պատահում է նաև, —ասում է,—մենք ոչ
 միայն ուրիշներին անտեղի, անարդար քննադատում
 ենք, այլև այդ քննադատության ժամանակ հաճախ
 կորցնում ենք վայելուչ խոսքի ձևը և չափի զգա-
 ցումը. «...եւ ես յորժամ ըստ իմ չափն երանեմ ան-
 մութիւն է, զի թշնամութեան ավետս ի մէջ անէ...»⁸⁹։
 Բոլոր մարգարեներն էլ, —ասում է մեկնիչը,—իրենց
 ժամանակին, քննադատել են իրենց ազգի արատ-
 ներն ու պակասությունները՝ օգնելու նպատակով, որ
 մոլորվածներին ու սխալվածներին դնեն ճիշտ ճանա-
 պարհի վրա։ Այդ մարգարեներից և ոչ մէկը չի գբաղ-
 վել սնապարծությամբ կամ ինքնագովութեամբ։ Ապա
 բերում է բազմաթիւ օրինակներ ս. Գրքից, պատ-
 մությունից և եզրակացնում, որ ոչ մի «մարգարէ կամ
 առաքեալ խրատէ զմեզ առ այս»⁹⁰։ Այնինչ մեզ մոտ
 մարգարեների աւանդների բոլորովին հակառակն է՝
 արվում. «զքո ազգս գովես և զօտարն բամբասես»⁹¹։
 Լամբրոնացին գտնում է, որ անտեղի գովասանքը
 վտանգավոր է, որովհետև դրանով մարդուն կամ
 ազգին մեծամտացնում, ամբարտաւանացնում, ծու-
 լացնում և ալլասերում են։ Մի ազգի կամ ժողովրդի
 համար չկա ավելի վնասակար բան, քան թե հոգե-
 կան և մարմնական անտեղը թաքցնելը, որը հասցը-
 նելու է ապականության։ Ինչպէս իր մյուս գործե-
 րում, այնպէս էլ այս գործում Լամբրոնացին ճշմար-
 տության ջատագով է և ինքը հանդես է գալիս իրեն
 ճշմարտության անվախ զինվոր՝ իր համարձակ ու գե-
 ղեցիկ խոսքով։ Նա գտնում է, որ ճշմարտությունը
 միայն հալոնաբերելը և ցույց տալը քիչ է, այլ այդ
 հատու հոգեկան զենքով պետք է կտրել և արմատա-
 խիլ անել սուտը, սինը։ «Զէ բաւական ցուցանել զճշ-
 մարտութիւնն, այլ կարևոր է և զստութիւնն ի նմանէ
 բացատրել, որպէսզի իւրաքանչիւրն ի վերայ իւրոյ
 արմատոյ արձանացի»⁹²։ Նա զարացած հարցնում է
 ավանդամուլներին, թե՛ «մինչև ե՞րբ սնոտեաց ծառայք,
 մինչև ե՞րբ յիմարութեան զինովք՝ թմբեալ, մինչև
 ե՞րբ կողոցն զարշութեան նմանիք»՝ այս ունելով և ոչ
 տեսանել սովաւ, ականջք են և ոչ լսեմք, սիրտ և ոչ
 իմանամք»⁹³։

Այս գրքում շոշափվել են նաև այլ բնույթի խնդիր-
 ներ։ Այստեղ ամենից առաջ աչքի է ընկնում մեկ-
 նիչի մարդասիրությունը։ Նրան որքան հուզում են
 հոգևոր գործերը՝ եկեղեցու կարգ ու կանոնի վերա-
 կանգնումը, նույնքան էլ նա մտահոգված է հավա-
 տացալ մարդկանց, ժողովրդի վիճակով ու կյանքով։
 Բոլոր ազգերի ու խալի մարդիկ պարտավոր են
 միմյանց վշտակից լինել, և «լիերբաց տկարութիւն

⁸⁸ Անդ, էջ 550։

⁸⁹ Անդ, էջ 550։

⁹⁰ Անդ, էջ 551։

⁹¹ Անդ, էջ 551։

⁹² Անդ, էջ 178։

⁹³ Անդ, էջ 321—322։

⁸⁶ Անդ, էջ 115։

⁸⁷ Անդ, էջ 116։

սիրով խոնարհել և զմիմանց բարեպաշտությունս հարգել»⁹⁴։ Ամեն մի ազգ ժամերգության և մանավանդ պատարագի ժամանակ պարտավոր է աղոթել նաև «վասն ճանապարհորդաց, նաւորդաց, վաստակաւորաց, և վասն գերեաց փրկութեան»⁹⁵։ Պիտի աղոթել կարիքի, նեղության և վտանգի մեջ տատալող բոլոր մարդկանց համար։ Լամբրոնացիներն անշատ չի պատկերացնում։ Բարեպաշտությունը և աստվածապիროություն է, և մարդապիროություն։ Ամեն մի կրոնավոր կամ աշխարհական բարեպաշտ մարդ պարտավոր է «վասն հասարակաց անդամոց աղաչել»։ Հասարակության համար աղոթելուց հետո, պետք է խնդրել երկնից աշխարհի համար նաև բարեկեցիկ, նյութական կյանք, որը կապված է առանձնապես բնության և պողոտեբնության հետ։ Հիացմունքով է խոսում բնության և նրա տված բերքի մասին։

Աշխարհիկ, մարմնական կյանքի բարեկեցությունը միայն քիչ է. հարկավոր է, որ այդ կյանքը երկրի վրա լինի նաև անվտանգ, ապահով։ Սրա համար էլ Լամբրոնացիներն խորհուրդ է տալիս աղոթողներին, որ երկնից պարտություն խնդրեն ժողովրդի մարմնական թշնամու՝ խաղաղ կյանքը խանգարող ոսոխի համար, իսկ իրենց համար էլ՝ հաղթություն։ Սակայն հաղթությունը Լամբրոնացու հասկացողությամբ ունի նաև խաղաղության նշանակություն։ Հարձակվող թշնամին խախտում է խաղաղությունը, խառնում է ամեն ինչ։ Իսկ այդպիսի թշնամու վրա տարած հաղթանակը նշանակում է խաղաղության վերականգնում։ «Քանզի յաղթութիւն նորա ամբողջ պահել զմերս խաղաղութիւն, և խորտակելն նորա զթշնամիսն՝ զմեզ ի սրոյ նոցա պարտքէ, կարևոր է ի պետս մեր և զայս աղաչել»⁹⁶։ Մարդապիროության գաղափարն այն աստիճանի լայն է Լամբրոնացու մոտ, որ նա այստեղ էլ խորություն չի դնում հավատացյալի և անհավատի, քրիստոնյայի և հեթանոսի միջև։ Բոլորն էլ համահավասար մարդիկ են և բոլորի համար էլ պետք է խնդրել, որ ունենան ոչ միայն հոգեկան, այլև խաղաղ կյանք՝ հատկապես երկրի վրա։ «Յետ գերկնայինն ունելոյ խաղաղութիւն՝ ըստ կարգի եկեալ և ամենայն աշխարհի պահանջեն, այսինքն՝ հաւատացելոց և անհաւատից»⁹⁷։ Լամբրոնացիներն նշում է, որ համապատասխան պիտի լինեն մարդու հավատն ու գործը։ Ոչ մի արժեք չունի այն գործը, որը չի բխում հավատից, հավատի գիտակցությունից։ Հավատը պիտի բաց անի, սակայն, միայն քարի, օգտակար գործի ճանապարհը, «այսինքն՝ միշտ քննել խոհականութեամբ մտաց»։ Մարմնական և հոգեկան կյանքի մեջ էլ կա ներդաշնակություն։ Ինչպես որ հաճելի զգայությունները, ակտիվությունը անուղիղ բավականություն են պատճառում մարդու մարմնականին, այդպես էլ հաճելի մտքերը, խորհուրդներն ու խրատները

բաղդրացնում, բավականություն են բերում մեր հոգեկան կյանքին»⁹⁸։

Լամբրոնացիներն բարձրատիճան հոգևորական է՝ Տարսնի արքեպիսկոպոս և առաջնորդը, իսկապես, չերմուռնող հավատացյալ, զարգացած և առաջադեմական հայացքներով մարդ է. և միշտ առաքելական մոտեցում է ունենում քննվող խնդիրների և երևույթների նկատմամբ։ Լամբրոնացու խորհրդածությունները, դիտողությունները ու խիստ քննադատություններն համակված են բարեկամական հորդորներով ու գաղափարներով։ Տարբեր ազգերի մեջ բարեկամական հարաբերություններ հաստատելու և ազգամիջյան դավաճաբանական թշնամանքները վերացնելու նպատակով, նա միշտ իր հորդորների ժամանակ հանդես է գալիս նաև որպես ուսուցիչ-դաստիարակ։ Անտեղի պարսավել, վատարանել մի ուրիշ, թեկուզ և այլակրոն ազգի, այդ էլ նշանակում է՝ քարոզել ստեղծություն և թշնամանք։ Այնուհետև բերում է հետևյալ համեմատական օրինակը։ Եթե հայրը անտեղի գովում է իր հարազատ որդուն, դրանով նա ոչ միայն սխալ է դաստիարակում, այլև «երկուս չարիս մեծամեծս ի մնա բուսուցանէ»⁹⁹։ Որո՞նք են այդ չարիքները. առաջին՝ հպարտություն, և երկրորդ՝ երեխայի մեջ եղած վատ գծերի ամրապնդում։ Կամ եթե ուսուցիչն աշակերտի սխալն ուղղելու փոխարեն նրան գովում է՝ թե ճիշտ է, ապա, բնականաբար, աշակերտն այլևս չի մտածում, որ ինքը սխալվել է, պետք է ուղղել, այլ մեծամտանում, հպարտանում և այլապես անվանում է։ Վերոհիշյալ մարդապիական և խրատադաստիարակական հայացքների հետ սերտ կապված են Լամբրոնացու հայրենասիրական և խաղաղասիրական տրամադրությունները, թեպետև նա անաշատ է իր ազգի ներսում գոյություն ունեցող բացերի հանդեպ, չի խնայում ոչ որի՝ լինի նա աշխարհական թե հոգևորական, իշխան թե թագավոր, սակայն նա միաժամանակ սիրում է իր ժողովրդին ու հայրենի երկիրը և այս երկուսի անունն ու պատիվը։ Նա իր քննադատությունը բխեցնում է հայրենասիրությունից, խորապես ցավում է, որ իր ազգի ներսում շատ թերություններ կան։ Եվ քանի որ նա անկեղծ սիրում է իր եկեղեցին ու ժողովուրդը, ուստի չի կարող լռել երկրին պատիվ չբերող, այլ վարկաբեկող արատների հանդեպ։ «Հայն ի մութն տուն ղօղէ (թաքնվում է), և որպես չառազակ ի նա զտուրսն առանդէ, մեծաբանութեամբ և երախտանօք, և յորժամ զայս քննեմք, բամբասեն, թե զազգս ատէ. բամբասէ ապա և զքիշկն, որ զվեր հիւանդին խարէ. ապա թե ոչ ծանիր, զի զազգս կարի քաջ սիրեմ, և զվերն՝ որով ազգս տառապի թշնամանեմ»¹⁰⁰։ Նա չի մոռանում իր ժողովուրդին ու երկիրը անգամ պատարագի ժամանակ, սուրբ սեղանի առաջ։ Հավատարապես նա մտախոհված է ազգի բոլոր խավերի համար և աղոթում է նաև «վասն բարեպաշտ և աստուածապա՛ն թագաւո-

⁹⁴ Աճղ, էջ 192:

⁹⁵ Աճղ, էջ 276:

⁹⁶ Աճղ, էջ 276:

⁹⁷ Աճղ, էջ 273:

⁹⁸ Աճղ, էջ 435:

⁹⁹ Աճղ, էջ 550:

¹⁰⁰ Աճղ, էջ 416:

և մերոյ և ամենայն պաշտօնացի և ամենայն զին-
ապարհաց... վասն ամենայն քաղաքաց և գաւառաց և
քոց հաստով քնակեալ են ի նոսա»¹⁰¹, ¹⁰²;
«Յաւով է պատմում, որ մեր ժողովրդի կյանքում
զբոքներս տեղ գտած օտար, խորթ սովորությունները,
նաանք բոլորն էլ ազգային սեփական իշխանություն
մեկնեցնելու հետևանքներն են. «Այլ այս չարիք չունի
երազում ինչ ժամանակ, զի սկսաւ բնծիրդ. գրեթէ
զարիւր ամ արեւի կամ պակաս՝ յորմէ հետէ տապա-
սեցաւ իշխանութիւնը»¹⁰³;

Լամբրոնացիք քարոզում է մարդկանց եղբայրու-
նանք, ազգերի միջև համերաշխություն, որոնցից էլ
ստում են նրա խաղաղասիրական գաղափարները:
«Իստ բողոքում է պատերազմների դէմ: Պատերազմ
անա համար նշանակում է արյուն, մարդասպանու-
թյուն, ավերածություն»¹⁰⁴, ¹⁰⁵: Իր մեկնությունների մեջ
Լամբրոնացիք սիրո, համերաշխության և խաղա-
ղության քարոզիչ է. նա համոզված է, որ խաղաղու-
թյունը անհրաժեշտ է աշխարհի բոլոր ազգերի հա-
տար, անկախ կրոնից, հավատից ու դավանանքից.
«Յետ գերկնայինն ունելոյ խաղաղութիւն՝ ըստ կար-
գի եկեալ և ամենայն աշխարհի պահանջեն, այսին-
չորն՝ հաստատեցելոյ և անհատափոք»¹⁰⁶: Եթե պատե-
տագւոր հղի է աղետաբեր հետևանքներով, ապա խա-
ղաղությունը ծնում է առատություն, բարգաւաճում
է: քարոզ կյանք, որ խաղաղ կյանքով տարում են
բոլորն ու ծառան, մեծն ու փոքրը, ազատն ու ստրու-
թյունը¹⁰⁷:

Ներսէս Լամբրոնացու «Պատարագի մեկնութիւն»
հիշակավոր գիրքը հոգևոր-պատմական արժեքի հետ
խաժամանակ ունի նաև գրական-գեղարվեստական
հիշանակություն: Նա հասարակ մեկնարան, կամ ա-
ռիտնաբան չէ: Միջին դարերում մենք Լամբրոնացու
մեծանուն մեծատաղանդ, համարձակ ու կրքոտ պերճա-
սիրտ չենք ունեցել: Մեր հին հրապարակախոսներից
նե ոչ մեկին նրա հետ չի կարելի համեմատել: Նա ե-
րգակի է իր տաղանդով, եռանդով ու թափով: Իր գա-
ղափարները հետաքրքիր և հասկանալի դարձնելու
մնպատակով նա դրանք վարպետորեն է մատուցում,
բզեղեցիկ, պերճասիրտ ձևերով: Գրքում մեծ տեղ է
բաղաժում հուզա-քնարական խոսքը՝ բազմազան և
դրամագներով, որտեղ խոսքի գեղարվեստական ձևերը
զբխում են իրենց՝ մեկնիչի հավատից, համոզ-
մունքների արարմունքներից: Ազդու և գեղեցիկ խոսք
մկատուցելու համար գործածվում են ճարտասանական
և պերճախոսական զանազան նոր ձևեր: Համեմա-
տությունների, այլաբանությունների, փոխաբերումնե-
րի և հակադրությունների օրինակների մեծ մասը
վերցված են Աստվածաշնչից, եկեղեցական հայերի

գովածքներից, նաև բնությունից: Տիեզերքի հրաշա-
լիքներից ամենամեծը արեգակն է: Ամեն օր արեգա-
կը աշխարհին լույս ու կյանք է պարգևում: Այդ լու-
սատուն պետք է բանականներին ու անբանականնե-
րին, շնչավորներին ու անշունչներին. բոլոր արա-
քածներին, որոնց հետ և արեգակը, Արարիչն է
ստեղծել, սակայն բոլոր կենդանի էակներին և գիտ-
վորապես մարդուն կերակրողը բնությունն է՝ օդն ու
ջուրը, հողն ու շերտությունը: Բնությունը անխաղի
կապված է ժամանակի, լույսի ու շերտության, տար-
վա եղանակների հետ: Այդ բնության մեջ, ըստ Լամ-
բրոնացու, կա մի զարմանալի հաշտություն, ներդա-
նակություն՝ մարդու կարիքները հոգալու, կյանքը
պահպանելու և գոյատևելու տեսակետից: Երկիրը ա-
ռանց արևի ու լույսի անսպառ կամ խավար տար-
առու կլիներ:

Ծովի մեջ շատ գետեր են թափվում: Ամեն մի գետ
իր ուրույն անունը, ճամփան, ժամանակն ու տեղն
ունի, սակայն դրանք բոլորն էլ ջուր են, մի ընդհա-
նուր հատկությամբ՝ իրար մեծան: Եկեղեցին մեծն է
ծովի. նրա մեջ, որպես գետեր, երկնից լցված են զա-
նազան շնորհներ՝ տարբեր ժամանակներում: Սակայն
շնորհը միշտ էլ մնում է որպես երկնային պարգև՝
բոլոր դարերի, բոլոր մարդկանց համար. համեմա-
տության միջոցով մեկնությունները կատարվում են
այլաբանորեն: Եկեղեցին երկնից երկիր ուղարկված
մի անսահման ծով է՝ լեցուն հոգեկան շնորհներով:
Ինչպես ջուրն է պապական մարմինը զովացնում,
անցկացնում ծարավը, այդպես էլ եկեղեցին է հա-
գեցնում մարդու հոգու ծարավը: Նա մեծն է մի առն
աղբյուրի, որին տեղնում է ամեն մի ծարավ: Մենք
այդ հոգեկան ջրով ոչ միայն ծարավն ենք անցկաց-
նում, այլև «զանազան շնորհք միախառնված»:
Մի օ-
րինակ վերցնենք այլաբանություններից: Դավթի
սաղմոսարանը կոչվում է նաև «տասնաղի» այսինքն՝
տաք լարից բաղկացած: Ըստ Լամբրոնացու, մարդը
բաղկացած է հոգուց և մարմնից: Վերջինս ունի հինգ
զգայարան. այդքան զգայարան էլ ունի հոգին ուրե-
մը՝ մարդն ունի տաք զգայարան, որքան Դավթի
սաղմոսարանի լարերն են: Ինչպես սաղմոսը, այն-
պես էլ մարդու հոգու զգայարանները մեծն են իմա-
նալի լարերի, որոնք ազդվում, հաղորդում և ազդում
են. «Տասնաղի տիրապետ իմանա՞ք զհոգի և զմար-
մին... իւրաքանչիւրոցն հինգ զգայարանօք, որովք
յաջտ առնէ՝ թէ այնքան առատացաւ շնորհք քո ի վե-
րայ մեր՝ որ ոչ թե միայն հոգով ստիպիմք գովել զքեզ
ըստ մեծութեան հոգեղինացոյ, այլ խառնեմք զլարս
իմաստից սորա ընդ զգայարանս մարմնոյ, և որպէս
զտասնաղի երգարան զոյգս արարեալ զհոգի և ըզ-
մարմին տասն զգայարանօքս բարձրացուցանեմք
զնայն... զքեզ Աստուած օրհնութեամբ գովել»¹⁰⁸:
Աշխատության մեջ բազմաթիվ են ճարտասանական
հարցումները՝ ին հույզերով, սպորումներով, ցավով ու
սիրով: Ներկայացնելով պատարագի վեհ ու անդ
խորհրդի իմաստն ու էությունը և թե ինչպիսի երկու-

¹⁰¹ Անդ, էջ 275—276:

¹⁰² Անդ, էջ 545:

¹⁰³ Անդ, էջ 526:

¹⁰⁴ Անդ, էջ 273:

¹⁰⁵ Անդ, էջ 273:

¹⁰⁶ Անդ, էջ 273:

¹⁰⁷ Անդ, էջ 275:

¹⁰⁸ Անդ, էջ 288:

դաժնությամբ պիտի սպասավորել այդ պատարագին, դիմելով ասրկավագների՝ առում է. «Ո՛վ եղբարք և որդիք, ո՛վ մանկունք սիրեցեալք և զսոխնս վարդապետութեան իմոյ միշտ ի ճաշակումն ձգողք, ոչ թե վարդապար արկի ձեզ զանն և զերկիւղն ... այլ զի մեծ և անտանկի ազդումն բնկալայ»¹⁰⁹:

Վերոհիշյալ պերճախոտական և գեղարվեստական ձևերի հետ միաժամանակ նաև ուժեղ քնարական է Լամբրոնացու խոսքը: Փրկչի համար երկրպագելն ու պատարագելը քիչ է. «Այլ յառանելութենէ սիրոյն և յըղձութենէ սրտին և ի փղնկելոյ գրոյն» զատուս արտասուաց արձակեացուք... լացցուք ուժգնակի, և եղիցի լալն մեր՝ ոչ վասն գործոյ մեղաց այժմ, և ոչ վասն ապաշխարութեան յանցանաց. այլ զի՞նչ պտուղ սիրոյն տեսուն ի սիրոյ պարտականացս»¹¹⁰:

Լամբրոնացին հուզիչ ձևերով դիմում է Հիսուսին. «Ով առատ շնորհիդ և զեղոյն սիրոյդ, վասն որոյ դու ոչ միայն զքեզ հաշտութեան մեր ներ մատուցեր, այլ որպէս մարդասէր տեր՝ և մեզ զքո սպասարորութիւնդ ուսուցեր...»¹¹¹:

Լամբրոնացու այս գրքում էլ նկատվում է Նարեկացու զորեղ ազդեցությունը: Մեր այս մեկնիչը նույնպես երկնքի և Արարչի առաջ պաշտպանում է մեղքերի տիղմում տառապող մարդկության դատը. «Վիշտ և նեղութիւն՝ զոր մարմնոց և հոգւոց պատահի՝ ներգործութեամբ չարին առնու. քանզի փորձութիւն է վարք մարդոյ ի վերայ երկրի, ըստ որում ասացաւ և միշտ կարոտիմք յայսմանէ փրկիչ Աստուծով»¹¹²: Այդպես է ներկայացնում մարդկության վիճակը երկնքի առջև Գրիգոր Նարեկացին՝ Լամբրոնացուց շուրջ 200 տարի առաջ: Այնուհետև Նարեկացին հաղորդում է, որ «Ողբերգութեան մատնան»-ը գրել է շատերի՝ ծերերի և փոքրերի, կույսերի և երիտասարդների խնդրանքով՝ որպէս հոգեշահ մի գործ. «Եւ որ որ ընթերցցի զայս աղերս ձայնի մաղթանաց գոչման աղօթից հացման ծերոյ և տղայոյ, կուսի և երիտասարդի, և եթև յաղախանց որ պաղատեսցի աստուածմխրարար, հաւասարապէս անաշտութեամբ ընկալցի ի քէն մասն երանութեան պարտոց ազատութեան, հաստեալ վերստին յանարատութիւն նորոգ մաքրութեան, նկարեալ դարձեալ զբոյր կերպարան անփոփոխելի»¹¹³: Նույնն է առում իր գրքի վե-

րաբերյալ և Ներսես Լամբրոնացին: Նրան էլ ժամանակի պահանջը, խնդրողները ստիպել են գրել հոգեշահ, պատարագին նվիրված այս հոշակավոր գիրքը. «Այլ՝ քանզի մեր վերջինք՝ վերջին եղաք ժամանակի ծնունդը, պատեալք և ծառայիք՝ վարժողական աղբերացն առեալ զպատիւ, և զգործ խորհրդածութեանն, և ի գործութենէ խորհրդոցն զոր գործեմք՝ տգէտք և անիմաստք, կարևոր համարեցայ յօգուտ եղբարց հակառակ շաւղօք առ խորհրդոյս քննութիւն գնալ... ես սպասեցելոցս ի սիրոյ նորին և յուսման տելոցս ի խնդրոյ՝ մերկ և յայտնի բանի ցուցանեմ, թերևս զոնեա ակններ տեսեալ ձգեցիմք առ փառաք ըղձալոյն, և մի՛ որ զմեզ ապանեացէ՝ տեսեալ մինչև ի չնչին իրաց իջեալ ի քննութիւն»¹¹⁴:

Նարեկացին գրում է. «Ահա տիրապէս հնարատր, զօրեղ, անպատում, անհաս, անիմանալի, տեսես աստանօր ի հառաչանս կողկողանաց այսր հեծութեան, որ ի բոլորից շրթանց ընծայեալ քեզ մատուցանի»¹¹⁵:

Նույն ոճով ու մտքով է Լամբրոնացին գրում իր գրքի մասին. «Ճայմանէ տիրական հրամանէ սարտուցեալ տարտամս առ ի նորին կատարումն՝ ցանկացայ զհարցն գործվաւիրաց, պահել տվորութիւն...»¹¹⁶: Ակնհայտ է Նարեկացու «Ողբերգութեան մատնան»-ի ոճի ու գրելու արվեստի ազդեցությունը Լամբրոնացու հետևյալ տողերում. «Գերանակիր ակն թշուտացեալ՝ դարձո ապա զդատաստան քո առ քեզ. ուսիր, զի զանձն քո դատապարտես՝ որով զընկերն դատիս... Արձանացիր ի յոյսն, մինչ ղեռ ժամանակս ի ձեռս է, մտաիր առ արքայն ահաւոր, մինչդեռ ի շնորհացն արու է... Դաշամբք ոխտեցիր ծառայել, մի՛ հեղգանար. հրաժարեցիր յամենայնէ, մի՛ կարծեր ողորմութեամբ արդարանալ. յաշակերտութեանդ ես կարգի, մի՛ աչաց քոց նորին տեսութիւն ստուերացի. սրբոցն ես քանից ուսուցիչ, մի՛ վարք նոցին եղկելոյդ ծանրացի...»¹¹⁷:

Ներսես Լամբրոնացու «Պատարագի մեկնութիւն»-ը մեր հոգևոր մշակույթի ամենավավերական և արժեքավոր գանձերից մեկն է, որ շոշափվել են նաև մեր ժողովրդին հարազատ մի շարք եկեղեցական, հայրենասիրական, դաստիարակչական ու համամարդկային գաղափարներ ու հարցեր:

¹⁰⁹ Անդ, էջ 357:

¹¹⁰ Անդ, էջ 306:

¹¹¹ Անդ, էջ 334:

¹¹² Անդ, էջ 277:

¹¹³ Գր. Նարեկացի, «Մատենագրութիւնք», Վեներտիկ, 1840, բան Դ, էջ 235:

¹¹⁴ Ն. Լամբրոնացի, «Պատարագի մեկնութիւն», էջ 235:

¹¹⁵ Գր. Նարեկացի, նշված աշխատությունը, բան 2, էջ 335—336:

¹¹⁶ «Պատ. մեկն.», էջ 235:

¹¹⁷ Անդ, էջ 119:

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ «ԱՐԱՐԱՏ» ԱՄՍԱԳՐԻ

(1868—1919)*

6511. ԱՐԵՂԵԱՆ ՄԱՆՈՒԿ:—Ուրուագներ հայոց պատմության պատմությունից: Շարականների մաս: 1912, էջ 720—732, 823—836:

6512. ԱՐԵՂԵԱՆ ՄԱՆՈՒԿ:—Ուրուագներ հայ պատմության պատմությունից: Ա. Գրքի և կանոնի ձեռնարկները շարականների վրայ: 1912, էջ 1002—1025:

6513. ԱՐԵՂԵԱՆ ՄԱՆՈՒԿ:—Քննություն Մալաթիայի հրատարակությանը Ագաթանգեղոսի և Պարպեայի Փարպեցույի ի նորայի Բիզանդացու: 1912, էջ 161—174: [Գրախոսություն]: 1912, էջ 561—563:

6514. ԱՐԱՐԱՏՄԵԱՆ ՌՈՒՐԵՆ:—Արեւելագիտության վերջին խոսքը: [1911 թվի դեկտեմբերին Մ. Մառի «Կովկաս և հոգևոր կույտության հուշարձաններ» արտասանած ճառի մասին]: 1912, էջ 38—381:

6515. ԱՐԱՐԱՏՄԵԱՆ ՌՈՒՐԵՆ:—Գրիգոր Խաչատուրյան. (1858—1912): [Կենսագրական ակնարկ հեղինակի մասին]: 1912, էջ 219—222:

6516. ԱՐԱՐԱՏՄԵԱՆ ՌՈՒՐԵՆ:—Էմիլենան ազգային ժողովածու. հո. Ը: Հայ բարբառագիտության—ուրուագի և դասադրություն հայ բարբառների: (Բարբառագիտական բարոնետով) գրեց Հ. Ս. Մանուկ: Մոսկովա—Նոր-Նախիջևան, 1911, էջ 805: [Գրախոսություն]: 1912, էջ 556—561:

6517. ԱՐԱՐԱՏՄԵԱՆ ՌՈՒՐԵՆ:—Ինչ է լեզուաբանությունը: 1912, էջ 156—169:

6518. ԱՐԱՐԱՏՄԵԱՆ ՌՈՒՐԵՆ:—Ինչ կերպ աշխատել է հայերենի գիտական ուսումնասիրությունը: 1912, էջ 364—377:

6519. ԱՐԱՐԱՏՄԵԱՆ ՌՈՒՐԵՆ:—Հնդեւրոպական լեզուախոսներ: 1912, էջ 464—498:

6520. ԱՐԱՐԱՏՄԵԱՆ ՌՈՒՐԵՆ:—Հնդեւրոպական և հայ լեզուաբանության պատմությունը: 1913, էջ 696—719:

6521. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Անհատի և մասնավոր դերը պատմության մեջ: 1912, էջ 139—155:

6522. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Արեւելեան հարցի վերաբերյալ խոսքեր. Պատմական ակնարկ: [Թուրքիայի մասին]: 1912, էջ 974—996, 1124—1145:

6523. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Բնություն և ուսուցանող, որպես պատմության ֆակտորներ: 1912, էջ 242—257:

6524. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—«Գեղարուեստ».—Գեղարվեստական, գեղարուեստական, երաժշտական պատկերազարդ հանդես խմբագրությանը Գարեգին Առնունյանի: Չորրորդ տարի, 1911, № 4, Թիֆլիզ. [Գրախոսություն]: 1912, էջ 525—538:

6525. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Կարեն Միքայելյան—Ջրկանի Յուզեր: Թիֆլիզ, 1907: Չմասն երեւոյց: Մոսկովա 1912: [Գրախոսություն]: 1912, էջ 272—276:

6526. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Թաթարների արաբականը: 1912, էջ 658—683, 809—822, 955—978, 1108—1123:

Բովան. Ներածություն:—Թաթարական լատինագրությանը Հայաստանում և Վրաստանում:—Մոնղոլները մինչև Չարմաղանի գալը:—Չարմաղան և Հայաստանի ու Վրաստանի նուազումը:—Բաշու և Փոքր Ասիայի նուազումը:—Հայտու խանը և հաղաթի փախիճայությանը բարձրումը:—Մոնղոլների տեսքը, սովորությունները և կրօնը:—Մոնղոլների ռազմագիտությունը և նրա օգտագործումը:

* Շարունակված «Էջմիածին» ամսագրի 1968 թ. № 3-ում ԺԱ.—ԺԲ-ից, 1969 թ. № 3-ում և 1970 թ. № 1-ից:

6527. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Հայ կենսաբան և եկեղեցի: [Հայ պարբերական մամուլի՝ հայ գրերի գյուտի 1500-ամյակի, տպագրության 400-ամյակի, այդ առթիվ Էջմիածնի ճեմարանի մանկավարժական խորհրդի որոշումները. ա) հիմնել ընդհանուր դպրոցական ֆոնդ, բ) կազմակերպել Էջմիածնում համազգային մատենադարան ձևագրերի և տպագրի գրքերի համար, գ) Էջմիածնում հրատարակել գիտական օրգան հայագիտական հրատարակությունների համար: Նաև՝ Արևմտահայաստանի վատթար վիճակի, Սոցիալականի մահվան և այդ առթիվ Շիրվանզադեի խոսքի մասին]: 1912, էջ 399—407:

6528. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Հայ կենսաբան և եկեղեցի: [«Россия» կիսամյակային լրագրի հայկական դպրոցների մասին:—Ռուսահայ մամուլի հայկական տպագրության 400-ամյակի մասին:—Հայ պարբերական մամուլի արևմտահայերի անմիջապես վիճակի մասին:—Հայ եկեղեցական կյանքը 1911 թ. Ռուսահայաստանում, Արևմտահայաստանում, Երուսաղեմում]: 1912, էջ 110—122:

6529. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Յարութիւնեանց Մարտիրոս: «Բացատրական բառգիրք օտար ազգի բառերի և օտարագիր բառերի ու դարձածանցների, որոնք գործածական են հայոց գրականության մեջ: Ալեքսանդրապոլ, 1912: [Գրախոսական]: 1912, էջ 743—753:

6530. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Յորեղանական մեծ տարին: [Հայ տպագրության 400-ամյակի առթիվ]: 1912, էջ 207—214:

6531. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Ողջուն Տ. Տ. Գեորգ Ե Վեհափառ և Սրբազանգուն Կաթողիկոսին Ամենայն հայոց [Կաթողիկոսին կայսերական հրովարտակով հաստատելու մասին]: 1912, էջ 303—307:

6532. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Պետրոս Մոնոտեան: Հայերենի աւերակները: Ճանապարհորդական տպարարություններ և յուշեր: Ալեքսանդրապոլ, 1912, 60 էջ: [Գրախոսություն]: 1912, էջ 1046—1047:

6533. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Տնտեսական գործուն պատմություն մեջ: 1912, էջ 446—463:

6534. ԱՐՈՒՆԵԱՆ ԳԵՌԳ:—Թուրքաբանական գործուն գեղանկար: 1912, էջ 795—798:

6535. ԱՅԼ և այլք: 1912, էջ 83—86, 186—189, 569—574, 759—766:

6536. «ԱՐԱՐԱՏ»-ի խմբագրական ճոր կազմի մասին: Խմբագրությանը Արեւ արեղա Արաբաճապուհի, խմբագրության անդամներն են՝ Մանուկ Արեղյան, Գեորգ Այթուկյան, Ռուբեն Արաբաճապուհ, Գորգեն Էդիկյան: 1912, էջ 104:

6537. ԲԱՐՍ Ե. ՊԱՍՏՈՐ: Նոր բարոյականը: [Բարոյախոսության և կրոնի հարաբերության մասին]: Ռուս. թարգմ. Սեդրակ Մանգինյան: 1912, էջ 594—603:

6538. [ԳԵՎՈՐԳ արքեպիսկոպոս Սուրենյանց Տեղակալ:—Առաջադրություն Աստուխանի թեմի առաջնորդին, Կուրանի շրջանի Ռոմանովսկ ավանում եկեղեցական ծխական դպրոց բացելու համար]: 1912, էջ 292:

6539. [ԳԵՎՈՐԳ արքեպիսկոպոս Սուրենյանց Տեղակալ:—Առաջադրություն Երևանի փոխ-թեմական, Ավետիս Մեղիք-Ստեփանյանի մոտ գտնված ձեռագիրը Մայր Աթոռ ռուսիկոյ մասին]: 1912, էջ 6:

6540. [ԳԵՎՈՐԳ արքեպիսկոպոս Սուրենյանց Տեղակալ:—Առաջադրություն Լարաբադի թեմի առաջնորդին, Լարաբադի թեմական դպրանոցի 50-ամյակի առթիվ ապահովել նրա գոյությունը]: 1912, էջ 196:

6597. Է. Գ. Ի. Ե. Ն. Գ. ՈՒՐԳԵՆ.—Մանկավարժական ժողովրդին և կեանք (Գերմանիա)։ Մանկավարժական պատմություններ և պրոֆ. Պ. Բարսը։ Մանկավարժություններ և բարձրագույն կրթական հաստատություններ։ 1912, էջ 326—333։

6598. Է. Գ. Ի. Ե. Ն. Գ. ՈՒՐԳԵՆ.—Մերողի անճարագրությունը ուսուցման ժամանակ։ 1912, էջ 913—914։

6599. Է. Գ. Ի. Ե. Ն. Գ. ՈՒՐԳԵՆ.—Յ. Տեր-Միքայելան արտադրական և գործնական ցուցմունքներ։ Հրատարակող և խմբիչի Հայոց թեմական իշխանություն։ [Գրախոսական]։ 1912, էջ 1033—1035։

6600. Է. Գ. Ի. Ե. Ն. Գ. ՈՒՐԳԵՆ.—Նիկ. Սարգսեան, ազգից բնական պատմության հայոց միջառաքյալությունների համար։ [Գրախոսական]։ 1912, էջ 860։

6601. Է. Գ. Ի. Ե. Ն. Գ. ՈՒՐԳԵՆ.—Ուսուցչական միություն։ [Մատեն]։ 1912, էջ 627—636։

6602. Է. Գ. Ի. Ե. Ն. Գ. ՈՒՐԳԵՆ.—Պրոֆ. Էդ. Մալեր, խոսքեր և տեսական և մեթոդական խնդիրներ։ Պրոֆ. Գ. Գարրիելեանի խմբ. Գ. Ալթուրնա-դի-Բրախտական։ 1912, էջ 1036—1040։

6603. Է. Գ. Ի. Ե. Ն. Գ. ՈՒՐԳԵՆ.—Պրոֆ. Օսկար Բրոքս, միջնակարգ դպրոցների բարեփոխության միջոցներ։ 1912, էջ 123—130։

6604. ԻՄԱՍՏԻԿԵԱՆ ԲՆԺԱՆՆԵՐ։ [Զրույց կրոնագրական]։ Թարգմ. ռուս. Յ. քահ. Սառկեանց։ 1912, էջ 1071—1076։

6605. ԽՈՍՏԻԿԵԱՆ ՄԻՍԱԿ.—Եկեղեցիների խորհուրդ։ [Հունական, ռուսական և արևմտյան կապի եկեղեցիների միության մասին]։ 1912, էջ 14—15։

6606. ԽՈՍՏԻԿԵԱՆ ՄԻՍԱԿ.—Եւ տիրոջ փառքը և նրանց շուրջը։ [Հարոգ]։ 1912, էջ 10—11։

6607. ԽՈՍՏԻԿԵԱՆ ՄԻՍԱԿ.—Խորհրդածություններ։ Համարաձեռն և հոգեգալստեան տոների առթիւ։ [Հարոգ]։ 1912, էջ 396—398։

6608. ԽՈՍՏԻԿԵԱՆ ՄԻՍԱԿ.—Ձայն եղև լամանառի։ Դա է, որդի իմ սիրելի, դժա լուարոր։ Զ. Պ. Գ. [Հարոգ]։ 1912, էջ 586—588։

6609. ԵՐԱԳԻՐ տառերի գիտի 1500-ամեակի և ազգություն 400-ամեակի տոնակատարություն։ [Համարաձեռն տոնակատարությունների համատեղ խմբի]։ Տառերի գիտի 1500-ամեակ համազգային պարակրթության մեծ յօթեանի։ 1912, էջ 1052—1054։

6610. ԿԱՆՈՆ Ա. Միտոնի օրհնություն հանդիսի, խելատները, 1912 ամի։ 1912, էջ 892—895։

6611. Ստորագր. Մայր տաճարի լուսարարապետ Ղեկավարական։ 1912, էջ 419—426։

6612. ԿԱՆՈՆՆԵՐ դասատու ուսուցիչների համար։ Թարգմ. Ա. Ղ.։ 1912, էջ 419—426։

6613. ԿԱՆՈՆ ուղեւորության Տ. Տ. Գեորգ Ե. Վեփառ կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց ի ս. Պետերբուրգ։ 1912, էջ 290։

Կան. Յուսիկ արքեպիսկոպոս։ Վեփառ Հայրապետի մեկնումն ս. Պետերբուրգ թագաւոր կայսրին և կայսրուհու համար։ 1912, էջ 410—413։

6614. ԿԱՆՈՆ։ [Գ. ճեմարանի մանկավարժական խորհրդի և հայ հասարակական կազմակերպությունների հախաձեռնությամբ Հովհաննէս Հովհաննիսյանի կողմից գործունեության 30-ամյա հոբելյանը կարգուրդ մասին]։ 1912, էջ 384։

6615. ԿԱՆՈՆ հայ ժողովրդին։ Հասանելի դարձեալ մեկնական լաճնախոսք Ազգային կեդրոնական խորհրդի կ. Պոլիս, Դալարիա 1886—1911։

Խորհրդանիշ կատարման հախապատրաստություն]։ 1912, էջ 864—886։

Ստորագր. Ազգային կեդրոնական վարժարանի տնօրէն Վ. Թեքեան, առնանապետ Յ. Յակոբյան։

6597. ԿՈՎԿԱՍԻ Հայոց բարեգործական ընկերության 30-ամեակ յօթեանը։—Կոչ Կովկասի Հայոց բարեգործական ընկերության։ 1912, էջ 87—90։

6598. 1912 թ. «ԱՐԱՐԱՏ»-ի, աշխատակցում են։ ա. Մայր Աթոռի միաբանությունը։—բ. Մայր Աթոռի Գ. Հ. ճեմարանի ուսուցչական խմբից։—գ. Երևանի թեմական դպրոցի ուսուցչական խմբից։—դ. Այլ և այլ դրսի անձնատրություններից։ [Ցուցակ]։ 1912, էջ 91։

Նույն տեղում խմբագրական կանոններ։ 1912, էջ 92։

Նաև՝ խմբագրության կողմից՝ էջ 190, 287—288, 1056—1057, 1164, 1170։

6599. ՀԱՅ ազգային եկեղեցի։ Տանկահայոց պատրիարքի ընտրությունը։ [Տ. Հովհաննէս արքեպիսկոպոս Արշարունի]։—Կենսագրական տեղեկություններ նորընտիր պատրիարքի մասին։—Նորընտիր պատրիարքի հաստատությունը։ 1912, էջ 22—28։

6600. ՀԱՅ կաթողիկ եկեղեցի։ 1912, էջ 28։

6601. ՀԱՅ կեանք և եկեղեցի։ 1912, էջ 399—407, 604—619, 879—891, 1077—1085։

6602. ՀԱՅ կեանք և եկեղեցի։ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի Գեորգ Ե-ի ընդունելությունը Էջմիածնում և օծումը։ 1912, էջ 604—619։

Ստորագր. Ա. Ղ.։

6603. ՀԱՅ կեանք և եկեղեցի։ Նորին Վեփառապետ Տ. Տ. Գեորգ Ե. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի անուանակոչությունը, Գեորգեան Հ. ճեմարանի տոնը և ս. Միտոնի օրհնությունը։ 1912, էջ 879—891։

Ստորագր. Ա. Ղ.։

6604. ՀԱՅՈՑ գրերի գիտի 1500-ամեակի և տպագրության 400-ամեակի առթիւ։ [Համաձայնողի աշխատանքների մասին]։ 1912, էջ 756։

Ստորագր. Նախագահ. Գարեգին վարդապետ Յովսէփեան։ Քարտուղար՝ Ստեփան Կանաչեան։

6605. ՀԱՅ կենդանի։ Եւ նմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջեալ. Յովն. Զ. 51. [Հարոգ]։ Գերմ. փոխարեց. Ն. Վ. Տ. Մ.։ 1912, էջ 876—878։

6606. ՀԻՄՆԵՆ։ [Մեկնարանություն Աստվածաշնչի իրավագիտության]։ Ռուս. թարգմ. Արտակ վարդապետ։ 1912, էջ 588—594։

6607. ՀԱՅՈՑԵԱՆ Մ. ՔԱՆ.—Առասպելներ հայերի մասին։ [Մեկնակցի «Դասաւորման հայերի գրական» զրպարտչական հոդվածի դեմ]։ 1912, էջ 215—218։

Մեկնակցի հոդվածը տպագրված է «Новое время», 1912, февраль, № 12879-ում։

6608. ՂԵՒՈՆԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ—ԼՈՒՍԱՐԱՐԱՆՊԵՏ։—Կանոն վասն կարգապահության ի հանդիս օծման Վեփ. Հայրապետի Ամենայն Հայոց Տ. Տ. Գեորգ Ե, որ ունի կատարել ի 1 լուցիսի 1912։ 1912, էջ 623—625։

6609. ՂԵՒՈՆԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ լուսարարապետ Մայր տաճարի։ [Տարբեր տեղերից ստացված նվիրատվություններ Մայր Աթոռին]։ 1912, էջ 94։

6610. ՃԵՄԱՐԱՆ Մայր Աթոռը։ [Տեղեկություններ ներքին կյանքից, թատերական ներկայացումներ ճեմարանում]։ 1912, էջ 81—82։

6611. ՄԱՆԱՅՈՒՅԱԿ։ [Տ. Էմմանուէլ քահանա Նազարյան։ Մանկավարժական]։ 1912, էջ 1055։

6612. ՄԱՅՐ Աթոռ։ 1912, էջ 565—568, 754—756, 861—863, 1051։

6613. ՄԱՅՐ Աթոռ։ [Ալեքսանդր Մանգաշյանի նվիրատվությամբ Էջմիածնի Վեփարանի շինությունը սկսելու մասին]։ 1912, էջ 566։

6614. ՄԱՅՐ Աթոռ։ [Այգեղություններ Էջմիածնի տարբեր վայրերից։ Նաև՝ Շվեդաքիայից. Մասիս բարձրանալու նպատակով]։ 1912, էջ 754։

6615. ՄԱՅՐ Աթոռ։ [Հեղկատանի և Պարսկաստանի առաջնորդ Սահակ արքեպիսկոպոս Այվատյանի ժամանումը Մայր Աթոռ։ Նաև՝ Պարսից շահին

ներկայանալը՝ տեղի հայերի ապամոլության հարցով: 1912, էջ 565—566:

6616. ՄԱՅՐ ԱՅՐ: Ղեկնող եպիսկոպոս:—Մայր տաճարի յուսարարական: Արարատ ամսագրի յարգելի խմբագրություն: [Մայր Այոթում ստացված նվիրատվությունների մասին: Թավշեկազմ արծաթապատ երկու Ավետարան և այլ իրեր]: 1912, էջ 565, 754—755, 1051:

6617. ՄԱՅՐ Այոթու ծերունի միաբան Գրիգորիս վարդապետ Տեր Յակովբեան յուճիսի 7-ին զերեկի 4-մասին հանգեալ ի Տեր: [Մահախոսական]: 1912, էջ 757—758:

6618. ՄԱՆԿԻՆԵԱՆ ՍԵՐԱՍԿ:—Աշակերտական շարադրություն: [Դասավանդման մեթոդիկա: Շարադրությունների նմուշներ]: 1912, էջ 131—133:

6619. ՄԱՆԻ ԿԻՎՈՒՄԱՆ:—Պետերբուրգ: Մեծալարգ խմբագիր: [Նամակ: Անադյանի «Արարատ»-ի 1912, № 9, էջ 839-ում տպագրված «առ հասարակ Karst-ի վարդապետությունը պետք է դնել Մատի վարդապետության կողքին» արտահայտության դեմ]: 1912, էջ 1163:

6620. ՄԱՐԿԱՅԻՆ կեանքի երկարատևությունը: [Վիճակագրական տվյալներ]: Թարգմ. ռուս.՝ Յովսեփ Գրիգորեան: 1912, էջ 186—189:

6621. ՄԻ օրինակելի հաստատություն: (ՀաշիՆոթ-Նախիջևանի հայազգի աղքատական եկեղեցական հոգաբարձության 1911 թվի գործունեություն): [Հաշվետվության մասին]: 1912, էջ 1041—1054:

Ստորագր.՝ Մ. Վ.:
6622. ՅԱՐՈՒԹԻՆԵԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ:—Քննությունը եւ փոխադրությունը Գերմանիայի միջնակարգ դպրոցներում: 1912, էջ 925—954:

6623. ՅԱՐՈՒԹԻՆԵԱՆ ՅԱԿՈԲ:—Երկու երգ: Օր. 1, № 1. Աշնան երգ, № 2. Վարդը: Հեղինակություն Ռոմանոս Մելիքեանի, նուիրում Մակար Եկմալեանի լիջատակին: [Գրախոսություն]: 1912, էջ 76—80:

Ստորագր.՝ Յ. Յ.:
6624. ՅԱՐՈՒԹԻՆԵԱՆ ՅԱԿՈԲ:—Մկրտիչ Պեշկոպյան: Պատմական-քննադատական տեսություն: 1912, էջ 49—53, 840—857:

Բովանդ.՝ Պեշկոպյանի կեանքն ու բնատրությունը:—Կեանքը:—Բնոյազգիքը:—Ազգային երգեր:—Սիրոյ երգեր:—Բնությունը երգեր:—Պեշկոպյանի արժեքը եւ նրա նշանակությունը հայոց գրականության պատմության մեջ:

Ստորագր.՝ Յ. Յ.:
6625. ՅՈՎԱՆՆԻՍԵԱՆ ՅՈՎԱՆՆԵՍ:—«Արարատ»-ի պատարձման խմբագրության: [Ամսագրի թարգմանական լեզվի մասին]: 1912, էջ 185:

6626. ՅՈՎԱՆՆԻՍԵԱՆ ՅՈՎԱՆՆԵՍ:—Մեծակ, միշտ մեծակ—ի՞նչ երջանկություն... [Հափածո]: 1912, էջ 36:

6627. ՅՈՎԱՆՆԵԱՆ ԳԱՐԵԳՐԵ ՎԱՐԴԱՊԵՏ:—Ազգայի հաստատությունը հայոց եկեղեցւոյ մէջ: 1912, էջ 997—1001:

6628. ՆՈՐԵՆՏԻՐ Հայրապետ Տ. Տ. Գեորգ Ե-ի հաստատությունը: [Արարողություններ, ճառեր, շնորհակալական հեռագրեր հաստատման առթիվ]: 1912, էջ 308—325, 408—409:

6629. ՆՈՐԵՆՏԻՐ ԱՐԲՈՒԹԻՆ ԱՋԳԻՍ ՎԵՂԱՍԻՆԻՆԻ:—ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ [Գեորգ Ե] տնօրէնություններից: 1912, էջ 388—393, 580—583, 771—779, 869—873, 1061—1068:

6630. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՆ:—Բանաստեղծ Յովհաննէ Յովհաննիսեանին: (Երեւանեանի առթիւ): [Հափածո]: 1912, էջ 258:

6631. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՆ:—Ի՞նչ է որուն: [Հափածո]: 1912, էջ 37:

6632. ՊԵՏՐՈՎ Գ. ՔԱԼ.:—Ամենափոքրը: [Քա-

րոզ]: Թարգմ. ռուս.՝ Մարկոս քան. Տեր-Մկրտչեան: 1912, էջ 297—302:

6633. ՊԵՏՐՈՎ Գ. ՔԱԼ.:—«Երանի խաղաղարարաց»: [Քարոզ]: Թարգմ. ռուս.՝ Մարկոս քան. Տեր-Մկրտչեան: 1912, էջ 105—109:

6634. ՊԵՏՐՈՎ Գ. ՔԱԼ.:—Երանի, որ հալածում են արդարության համար. [Քարոզ]: Թարգմ.՝ Մարկոս քան. Տեր-Մկրտչեան: 1912, 201—206:

6635. ՌՈՍԱՆՈՎ ԿԻՎՈՒՄԱՆ:—Թագաւոր կայսր հեռագիրը: [Վորոնցով Դաշկովին՝ Գևորգ արքեպիսկոպոս Սուրենյանցի կաթողիկոսության մէջ հաստատվելու առթիվ]: 1912, էջ 289:

6636. ՌՈՒՍ արաւոյաւ եկեղեցի: Ռուսաց եկեղեցական դպրոցները 1911 թուին:—Երկաթուղու ծառայողների կրօնական պահանջներին բաւարարում է տրուում: 1912, էջ 29—32:

6637. Ս. ՈՒՆ.:—Կովկասեան գրաքննությունը: (Ո՞րտու անցեալից): [Կովկասի քաղաքացիական մասի կառավարիչ Գ. Ս. Գոլիցինի և գրաքննության խառնուրդների մասին]: 1912, էջ 684—695:
Արտատպւած «Исторический Вестник», 1912, № 6, стр. 912—922.

6638. ՍԱՐԱՍԵԱՆՅԱՆ ՍՄԵԱՏ ՔԱԼ.:—Մի քանի նորամուտ եկեղեցական ծեսերի մասին: 1912, էջ 910—912:

6639. [ՍԻՆՈՂԻ որոշումը՝ Աստրախանի թեմի եկատերինոդարում հայկական եկեղեցի կառուցելու մասին]: 1912, էջ 294:

6640. [ՍԻՆՈՂԻ որոշումը՝ Լուգանսկ քաղաքում հայկական եկեղեցի կառուցելու մասին]: 1912, էջ 200:

6641. [ՍԻՆՈՂԻ որոշումը՝ Կարսի շրջանի Ռուսոյ գյուղի հայկական եկեղեցւոյ վերանորոգման մասին]: 1912, էջ 295:

6642. [ՍԻՆՈՂԻ որոշումը՝ Կիսլովոդսկ քաղաքում հայկական եկեղեցի և դպրոց կառուցելու մասին]: 1912, էջ 394:

6643. [ՍԻՆՈՂԻ որոշումը՝ հայ տպագրության 400-ամյակի առթիվ հանձնաժողով կազմելու և հրքեյանի կատարման համար միջոցառումներ մշակելու մասին]: 1912, էջ 391—392, 1069:

6644. [ՍԻՆՈՂԻ որոշումը՝ Ղարաքաղի թեմի Վարդաբեց գյուղում ծխական դպրոց կառուցելու մասին]: 1912, էջ 393—394:

6645. [ՍԻՆՈՂԻ որոշումը՝ Փոթիում հայ եկեղեցի կառուցելու մասին]: 1912, էջ 198—199:

6646. ՍԻՆՈՂԻ օրագրներից քաղաքների: 1912, էջ 7—9, 101—103, 198—200, 293—296, 393—395, 583—585, 873—875, 1068—1070:

6647. ՍՈՐԵՆԵԱՆՅԱՆ ԳԵՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՂԱԿԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅԻՆ ՀԱՅՈՒՆ:—Թիֆլիս: Նորին կայսերական մեծության Կովկասեան փոխարքայ գրաֆ Վորոնցով-Դաշկովին: [Հեռագիր նոր տարվա առթիվ]: 1912, էջ 4:

Նույն տեղում պատասխան հեռագիրը:
6649. ՍՈՐԵՆԵԱՆՅԱՆ ԳԵՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՂԱԿԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅԻՆ ՀԱՅՈՒՆ:—Նորին բարձր Սրբազնության ամենապատիւ Պատրիարքին Հայոց Կ. Պոլսոյ Տ. Յովհաննէ Սրբազան արքեպիսկոպոսի Արշարունոյ: [Եկեղեցական հարգելի շուրջը]: 1912, էջ 283—286:

6650. ՍՍԻ Սրբազան կաթողիկոսի թուրք ամերիկահայ կիլիկեցիներից: [Եկեղեցական հարգելի շուրջը]: 1912, էջ 277—282:

Թորի բնագրի արտատպություն՝ «Կոյնակ», 1912, № 6, 10 փետրվ. տղորագր. Հրաժարեալ Սահակ կա-

6684. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ ԳԷՈՐԳ.—Միջին դարերից ղեկի նոր ժամանակները: 1913, էջ 605—631:

6685. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ ԳԷՈՐԳ.—«Շողեր»—գրական-գեղարուեստական, քննադատական ժողովածու. հրատ. Ս. Պետերբուրգի հայ ուսանողության: 1913: [Գրախոսական]: 1913, էջ 846—852:

6686. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ ԳԷՈՐԳ.—Ռուս ազգը ընդհանուր պատմության մեջ: 1913, էջ 204—224:

6687. ԱՇՄՈՒՆԵԱՆ ՀՐԱՉԵԱՅ.—Մի քանի սրբագրություններ հայ մատենագիրներու մեջ: 1913, էջ 1142—1150:

6688. ԲԱԳՐԱՏ ՎԱՐԳԱՊԵՏ.—տեսուչ ճեմարանի:—«Արարատ» ամսագրի պատուարժան խմբագրություն: [Նամակ. նոր-նախկինների հոգևորական Մարկոսյան ժողովներիցիցի նկատմամբ ճեմարանին, տարբեր լեզուներով հայագիտական գրքեր գնելու նպատակով]: 1913, էջ 89:

6689. ԲՐՈՆԶՈՎ Ա.—Քրիստոնեությունն ու կեանքը: Քրիստոնեական 1600 ամեայ (813—1913) յոթնեանի առիթով: Թարգմ. ռուս.՝ Յուսիկ արքեպիսկոպոս: 1913, էջ 890—903:

6690. ԳԱՄՈՒԿԱՆ Ն. Ա.—Յովհաննու յայտնության կանոնական արժեքի եւ եկեղեցական ընթերցման հարցի առիթով:—Ս. Յովհ. աստուածաբան առաքելի յայտնության գրքի կանոնական արժեքը 1—2-րդ դարի եկեղեցական աւանդության վկայություններ: Թարգմ. ռուս.՝ Յուսիկ արքեպիսկոպոս: 1913, էջ 117—132, 317—332, 531—551:

Արտատպված. Христ. чтение 1912 окт., 1913 фев.

6691. ԳԷՈՐԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑՈՑ:—Կոնդակ Ամենապատիւ Պատրիարքի Հայոց Թիւրքիոյ Տ. Զատեն արքեպիսկոպոսի: [Եկեղեցիներում պապականության խորհուրդներ կատարելու սահմանված օրերի մասին]: 1913, էջ 987—989:

6692. ԳԷՈՐԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑՈՑ:—Նորին սրբության ազգիս Հայրապետի տնօրէնութիւններից: 1913, էջ 3—9, 105—112, 300—306, 404—406, 523—530, 684—690, 875—884, 987—999, 1083—1087:

6693. ԳԷՈՐԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑՈՑ:—Շրջաբերական կոնդակ: [Դպրոցների մասին]: 1913, էջ 683—684:

6694. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն՝ «Արարատ»-ի հոնարարների չափի մասին]: 1913, էջ 405—406:

6695. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն՝ Երևանի փոխ-թեմական խորհրդի նախկին Մուրադբեկյանին՝ Երևանի կոնստանդնուպոլիսի և Կարսի հոգևոր կառավարության արխիմանդիտի հանդէ Անիի վանահայրության և հոգեւոր վերաբերյալ եղած փաստաթղթերը]: 1913, էջ 875:

6696. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքին՝ Ամերիկայում վախճանված Սամակ Կոչկարյանի Ազգային հիվանդանոցին արած կտակի մասին]: 1913, էջ 523, 530:

6697. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքին՝ վիճակագրական տեղեկություններ հաղորդել Աշոխատի շրջակայքում գտնվող հայերի մասին. հաւ. թե ինչպիսի՝ մատուց կա ու Սամակի գերեզմանի վրա]: 1913, էջ 998:

6698. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն Կովկասի ուսումնական շրջանի հոգաբարձությանը, հոկտեմբերի 12 և 13-ին հայ գրքի գյուտի 1500 և հայ տպագրության 400-ամյակի առթիվ դատարից ազատել հայ տպարաններին]: 1913, էջ 990:

6699. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն՝ մատենադարանում պահելու Ալեքսանդրապոլի վիճակի հայկական Փամբ գյուղի Պողոս քահանա Տեր-Հովհաննիսյանի ներկայացրած ձեռագիր Արևմտաբան, խորհրդատու և տաղարանը]: 1913, էջ 528:

6700. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն՝ մատենադարանում պահելու վկայական Միքայիլ Ստեփանյանի ներկայացրած Եփրեմ կաթողիկոսի 1810 ձեռագիր կոնդակը]: 1913, էջ 527:

6701. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն ներքին գործնախարարին՝ Հուսիկ վարդապետ Ջոհրաբյանին և զարյան ճեմարանում կրոնի ուսուցիչ նշանակելու մասը]: 1913, էջ 875, 881:

6702. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն՝ Շամսադին ռազմորդին, թույլ տալ Ղազարոս քահանա Հովհաննիսյանին, իր ներկայացրած ծրագրի համաձայն Բալուս բացելու հայկական ձայնագրության և հոգևորատուության դպրոցը]: 1913, էջ 5:

6703. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն՝ Պարսկա-Հինդկաստանի առաջնորդական խորհրդարանին՝ բացառապես պահանջել խորհրդարանից, Գրաքանդ Սարդարյանի տանից վերցրած ձեռագիր Ալեքսանդրյանի մասին, չի վերադարձվել տիրոջը և հանձնվել ու Ամենաթիկի վանքի մատենադարանին]: 1913, էջ 406:

6704. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն վանական կառավարությանը՝ Էջմիածին ացելոյ 20 գերմանական կաթվածատների և գյուղատնտեսների համայն թղթերով խորհուրդում կազմակերպելու համար]: 1913, էջ 878:

6705. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Երևանի փոխ-թեմական Մայր Աթոռ ուղարկել Կարմիր վանքի վանահորինատու ձեռագրերը]: 1913, էջ 529:

6706. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Թույլտվություն խորհրդի պիսկոպոս Մուրադբեկյանին՝ Թոխանշալու գյուղում ծխական-եկեղեցական դպրոց բացելու համար]: 1913, էջ 875:

6707. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Արսեն ծ. վարդապետ Կեհոնուն՝ Ամերիկայի հայոց թեմի առաջնորդ կաթողի մասին]: 1913, էջ 998:

6708. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Գևորգ արքեպիսկոպոս Չորեքյանին արեղա ձեռնադրելու և վարդապետ կոչում տալու մասին]: 1913, էջ 684—685:

6709. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գևորգ վարդապետ Չորեքյանին՝ Նոր Նախիջևանի վիճակի փոխանորդ կաթողի մասին]: 1913, էջ 996, 1009:

6710. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Երևանի թեմական դպրոցի 75-ամյա հոբելյանը կատարելու առթիվ]: 1913, էջ 1033:

6711. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Երևանի թեմի խոտանան գյուղում ծխական դպրոց բացելու առթիվ]: 1913, էջ 994—995:

6712. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Երևանի ու Սարգիս եկեղեցու գաղթում ծխական դպրոց բացելու մասին]: 1913, էջ 876:

Նույնը՝ Դարդալու գյուղի ծխական դպրոցի համար: Էջ 876:

6713. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Երևանի փոխ-թեմական խորհրդի նախկին Մուրադբեկյանին, Ալեքսանդրապոլի ու Ստովանածին «Եթեմ-Վիրաց» պատկերի արդյունքը երեք հավասար մասերի բաժանել, որ մի երրորդ մասը տալ Հառիճի դպրոցին, մի երրորդ մասը՝ Արդույան օրիորդաց դպրոցին և մի երրորդ մասը՝ Ալեքսանդրապոլի ու Լուսավորիչ եկեղեցու «Երիմյան» ծխական դպրոցին]: 1913, էջ 687:

6714. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Թիֆլիսի նպաստամատուց հանձնաժողովին, իրենց մոտ մնացած 75,000 ո. գումար հատկացնել աղքատ հայ գյուղերում ծխական դպրոցներ բանալու և պահելու համար]: 1913, էջ 879:

6715. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Կ. Պոլսի հայոց նորընտիր պատրիարք Զավեն նախկին Տեր-Եփրեմյանին արքայապետ պատիվ. շնորհակալությունը]: 1913, էջ 881:

6716. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքին՝ Ազգային ժողովի հովանավորությանը, գրքերի գյուտի 1500 ամյակի և հայ տպագրության

մ-ժ-ամյակի ատթիվ հիմք դնել դպրոցական դրամա-
լիսի կազմակերպմանը]: 1913, էջ 684:

6717. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Կ. Պոլսի հայոց
հասարակարքին՝ նշանակել էրուսաղեմի պատրիարքի
գործողությունը]: 1913, էջ 3:

6718. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Կ. Պոլսի պատ-
րիարքին, կաթողիկոսական անդրանիկ կոնդակի ըն-
թրքում Կ. Պոլսի հայոց բոլոր թեմերում]: 1913, էջ

6719. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Հուսիկ արքեպիս-
կոպոս Տեր-Մովսիսյանին, մի շարք եպիսկոպոսների
իշխարդասեղների մասնակցությամբ ընկել Ռուսաս-
տանի թեմակալ առաջնորդների ծխական կանոնա-
դրության վերաբերյալ դիտողություններն ու փոփո-
շությունները, խմբագրել «Հայաստանեայց Առաքե-
լական եկեղեցու ծխական կանոնադրությունը», ներ-
կայացնել կաթողիկոսի տնօրենությանը]: 1913, էջ
61:

6720. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Ղազարոս Աղա-
մյանի արքի «Նատալիային» գման 200 ռ. թոշակ նշա-
նակելու մասին]: 1913, էջ 6:

6721. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Մեղրու շրջանի
Ասմախանյան գյուղում ծխական դպրոց բացելու առ-
թիվ]: 1913, էջ 686:

6722. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Ներսես վարդա-
պետ Մելիք-Թանգյանին՝ Արարատականի թեմի ա-
ռաջնորդ նշանակելու մասին]: 1913, էջ 5—6:

6723. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Ներսես վարդա-
պետ Տեր-Միքայելյանին «Արարատ» ամսագրի պա-
սախտանամտու խմբագիր՝ նշանակելու առթիվ]: 1913,
էջ 6:

6724. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Չարդապետ և Կոթ-
դուղերում հայկական եկեղեցական-ծխական դպրոց
համար]: 1913, էջ 302:

6725. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Չերեմուխյան նա-
հանգի Ցուչյերե ավանում հայկական եկեղեցական-
ծխական դպրոց բացելու մասին]: 1913, էջ 106:

6726. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Պետրոսյանի Հա-
յոց եկեղեցական խորհրդին, հայ գրերի գյուտի 1500-
ամյակի և հայ տպագրության 400-ամյակի առթիվ,
դրամական նպաստ տրամադրել Օշականում և Մես-
թոպի գերեզմանին կից եկեղեցական-ծխական դպ-
րոցի շենք կառուցելու համար]: 1913, էջ 879:

6727. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Ռոմանովների
թագավորական տան 300-ամյակի առթիվ]: 1913,
էջ 7:

6728. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Սինոդին՝ Խաչիկ
վարդապետ Դատյանի և Երվանդ Լալայանի մի-
ջոցով կարգավորել Մայր Աթոռի թանգարանի իրե-
րը և պահարանները կնքել Սինոդի կնիքով]: 1913,
էջ 687—688:

6729. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Սինոդին՝ հանձնել
Ազգագրական ընկերության Թիֆլիսի վանքի արև-
մուտյան կողմի էքսիանցատական գետինը Ազգա-
գրական-հնագիտական թանգարան շինելու համար]:
1913, էջ 108—109:

6730. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Սինոդին՝ 600 ռ.
տրամադրել հայ գրերի գյուտի 1500 և հայ տպա-
գրության 400-ամյա հոբելյանների առթիվ ձեռագրե-
րի և ժողովածուների հրատարակության համար]:
1913, էջ 526, 695:

6731. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Տաթևի վիճակի
Թաթևալ գյուղում ծխական դպրոց բացելու համար]:
1913, էջ 878:

6732. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Տաթևի վիճակի
Յուրյու գյուղում ծխական դպրոց բացելու համար]:
1913, էջ 882:

6733. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության Ալեք-
սանդր Ղարաբյանին, Պետրովսկ քաղաքի հայկական

եկեղեցական-ծխական դպրոցի կառուցման առթիվ]:
1913, էջ 111:

6734. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Ա-
խիլես Կոնդորովին և եղբայրներին՝ Տաթևի շրջանի
կավարտ գյուղում ծխական դպրոց բանալու և ի
նպաստ դպրոցի պահպանմանը տարեկան 1000 ռ.
նպաստ տալու առթիվ]: 1913, էջ 1083:

6735. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Աղա-
ջան Օհանյանին՝ իր ծախքով Գանձակի հայոց ե-
կեղեցու և դպրոցի նորոգության առթիվ]: 1913, էջ 9:

6736. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ արև-
մուտյան գործիչ Հակոբ Գորգենին, նրա գրական
գործունեության 40-ամյակի առթիվ]: 1913, էջ 882:

6737. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ արև-
մուտյան հրապարակախոս Մկրտիչ Փորթուգալյա-
նին, գրական գործունեության հոբելյանի առթիվ]:
1913, էջ 1083:

6738. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Բաղ-
դասար Արզումանյանին՝ Ղարաբաղի թեմական
դպրոցին 200.000 ռ. տրամադրելու առթիվ]: 1913,
էջ 687, 688:

6739. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ եգիպ-
տահայ Հարություն Սեթյանին, նրա գրական ու ման-
կավարժական գործունեության 40-ամյա հոբելյանի
կատարման առթիվ]: 1913, էջ 527:

6740. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Թավ-
րիզի Արամյան դպրոցի 60-ամյակի առթիվ]: 1913,
էջ 111:

6741. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Թեո-
դորոս Խաչիյանցին Շուշու՝ Մոլդեղոց ա. Աստվածա-
ծին եկեղեցու վերանորոգման առթիվ]: 1913, էջ 112:

6742. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Լա-
զարյան ճեմարանի տեսուչ Կարապետ Կոստանյան-
ցին՝ նրա կազմած և ողարկած «Роза и Коловец»
գրքի համար]: 1913, էջ 995:

6743. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Կա-
րապետ Լալայանին՝ Բաքվի հայ կուլտուրական միու-
թյանը 50.000 ռ. նվիրատվության համար]: 1913,
էջ 8:

6744. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Կ.
Պոլսի Հայոց միացյալ ընկերությանը՝ նրա ազգագու-
տ գործունեության առթիվ]: 1913, էջ 1084:

6745. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Հա-
կոբ Գրիգորի Հաչի Մարգարյանցին՝ Բեյք քաղաքի
հայ եկեղեցու շինության օգտին 4000 ռ. նվիրելու
առթիվ: Նույնը՝ Դիմիտրի Լուսախանյանցին՝ 25.000
ռուբլի նվիրելու համար]: 1913, էջ 8:

6746. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Հով-
հաննես Հովհաննիսյանի գրական գործունեության
30-ամյակի առթիվ]: 1913, էջ 403:

6747. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Ներ-
սես Սաքելյանին, իր սեփական միջոցներով Նոր Բա-
յազետի Ղյալ գյուղում ծխական դպրոց կառուցելու
առթիվ]: 1913, էջ 687:

6748. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Պա-
տիգորսկ քաղաքի հայկական դպրոցի 25-ամյակի
առթիվ]: 1913, էջ 112:

6749. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրինության՝ Վրաս-
տանի թեմի Սուրամ ավանի ծխական դպրոցի 50-
ամյակի առթիվ]: 1913, էջ 524:

6750. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակներ, թույլտվություն
մի շարք գյուղերում Գյուլաքարակ, Ղախիու, Նոր
Աթիլի, Չարնջի, ծխական դպրոցներ բացելու առ-
թիվ]: 1913, էջ 1085—1086:

6751. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակներ օրինության՝
մի շարք գյուղերում, Եաչի, Ցամաքաբերդ, Դամիա,
ծխական դպրոցներ բացելու առթիվ]: 1913, էջ 995:

6752. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակներ օրինության՝ մի
շարք գյուղերում՝ Մուլաթ, Կարսի շրջանի Դիրաք-
յար, Նույնի՝ Հաջինազար, Ալեքսանդրապոլի վիճակի
Ղաթախչի, Նույնի՝ Աղբուլաղ, Ղարաբոլ, Ավան,

վրաստանի թեմի Կասպ գյուղերում եկեղեցական-ծխական դպրոցներ բացելու առթիվ]: 1913, էջ 992:

6753. [ԳԵՎՈՐԳ Ե.:—Հանձնարարել Եվրոպայի հայոց առաջնորդ Գևորգ եպիս. Ութույսանին, կազմել Եվրոպայում ապրող հայերի ցուցակը փնտրագրական տվյալներով]: 1913, էջ 304:

6754. [ԳԵՎՈՐԳ Ե.:—Հայ գրերի գյուտի 1500-ամյակի և հայ տպագրության 400-ամյակի հանձնաժողովի անդամների նոր համալրում]: 1913, էջ 689:

6755. [ԳԵՎՈՐԳ Ե.:—Հրաման Ռուսաստանի հայոց թեմական առաջնորդներին՝ Ռուսաստանի Կարմիր Խաչի հովանավորության տակ գտնվող բոլորների համար հանգանակված գումարը ուղարկելու մասին]: 1913, էջ 689:

6756. [ԳԵՎՈՐԳ Ե.:—Մակագրություն Մայր Աթոռի մատենադարանի, հին վարպետները թանգարանում պահելու մասին]: 1913, էջ 991:

6757. [ԳԵՎՈՐԳ Ե.:—Երջաբերական գրություններ Ռուսաստանի հայոց թեմական առաջնորդներին՝ Մայր Աթոռ ուղարկելու դպրոցական ֆունդի համար հանգանակված գումարները հանձնաժողովին հանձնելու համար]: 1913, էջ 878:

6758. [ԳՅՈՒԹ Ի.]—Իֆիգենիան Տաքիսում: Թատերգություն հինգ գործողությամբ: [Զախածո]: Թարգմ. գերմ. Գ. Այրունեան: 1913, էջ 768—786, 938—967, 1032—1046, 1099—1115:

6759. ԵՐԻՆԳ.:—Իրատների համար մաքառում: (Մաղկաբաղ դոկ. Երինգի նույնանուն փոքրիկ շարադրությունից): Կազմ. Սեդրակ Մանգինեան: 1913, էջ 821—845:

6760. ԷԳԻԼԵԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ.:—Գաղափարները դպրոցում:—Արատրակցիա: [Վերացում. ընդհանրացող մեթոդ]: 1913, էջ 416—432:

6761. ԷԳԻԼԵԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ.:—Գիտության և դպրոցական պարապմունքների նպատակները: 1913, էջ 23—40:

6762. ԷԳԻԼԵԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ.:—Գիտողության մեթոդներ: Անալիզ. —Սինթեզ: 1913, էջ 133—153:

6763. ԷԳԻԼԵԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ.:—Մի՞թե մի քանի մեթոդներ: 1913, էջ 705—715:

6764. ԷԳԻԼԵԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ.:—Ծանր: «Հին Աստուածներ»: [Գրաքննադատություն]: 1913, էջ 234—263:

6765. ԷԳԻԼԵԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ.:—Պատմելու խնդիրը դպրոցում: 1913, էջ 1013—1031:

6766. ԷԳԻԼԵԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ.:—Տեղեկագիր 1911—12 ուսումնական տարույն վրաստանի և Իսթրեթի Հայոց թեմի եկեղեցական-ծխական դպրոցների: Հեղինակ՝ Տեր. Միրաբեան Յ. [Գրախոսական]: 1913, էջ 81—85:

6767. ԷԳԻԼԵԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ.:—Օրենքների մշակման մեթոդներ:—Ինչ է օրենքը:—Ինդուկցիա:—Մարմինների լայնակար տարրերից:—Դեդուկցիա:—Դեդուկցիայի օրինակ: 1913, էջ 552—564:

6768. ԼԵՈՒՆ ԲԱՐՈՐԳ.: Գերմ. փոխադր. Ներսես վարդապետ Տեր. Միքայելեան: 1913, էջ 702—704:

6769. ԼԵՐՄՈՆՏՈՎ Մ.:—Փողոց եմ ելնում լոկուս մեռակ...:—Արցունքներ: [Բանաստեղծություն]: Թարգմ. Յ. Պետրոսեան: 1913, էջ 41—42:

6770. ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՅ.: [Փոփոխություններ «Արարատ»-ի խմբագրության կազմում]: 1913, էջ 95—96:

6771. ԿԱՆԱՅԵԱՆՅ ՍՏԵՓԱՆ.:—Անցյալ գաղափարների հին Հայաստանի: 1913, էջ 225—233, 376—387, 491—508, 632—673, 790—820, 968—984, 1072—1077:

Բովանդ.՝ Յառաջաբան:—Լիճակ և Մաղէից աշխարհ:—Արզնարգին=Աղճնիք:—Գղաց աշխարհ=Դասն աշխարհ:—Մարաց գաղափար=Մարգեալատ:—Ռոստակ=գետառ:—Գաբառուցիք=գաբառացիք:

6772. (ԿՈՎԿԱՍԻ Հայոց հրատարակչական ընկերության լույս ընծայած գրքեր): Ընկերության հրատարակությունները:—Հանրային մատենադարան:—Ժողովրդական գրադարան: [Մատենագիտական ցանկ]: 1913, էջ 1080:

6773. ՀԱՆ. ԱՇ.:—«Պատանի» այմանախ V(VII) Թիֆլիզ, 1912, 65 էջ: [Գրախոսական]: 1913, էջ 85—89:

6774. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ մեծ յոթեկան: 412—1912, 1512—1912. Տառերի գիտի 1500-ամեակի և տպագրության 400-ամեակի տոնակատարության [կոչվող ծրագիր, օրակարգ]: 1913, էջ 869—872:

6775. ՀՈՂԱՅԻՆ խնդիրը Տաքսում: (Քաղաքի մի գեկուցագրից): [Հայերի կեղեքումը]: 1913, էջ 90—94:

6776. ՂԵՒՈՆԴ ԵՂԻՍԱԿՈՍ Մայր տաճարի լուսարարական:—Նամակ խմբագրության: [Ստացված նվիրատուությունների մասին]: 1913, էջ 678:

6777. ՄԱԶՈՒՐԿԵԻԻՉ Վ.:—Հիանդը: [Զախածո]: Թարգմ. ռուս. Ե. Ս. 1913, էջ 1095—1098:

6778. ՄԱՅՐ ԱՔՈՒՆ: 1913, էջ 14—15, 277—278, 399—400, 675—677, 853—860:

6779. ՄԱՅՐ ԱՔՈՒՆ: [Երախտագրական ձեռնագրությունների կենսագրություններով: Ձեռնագրված նպատակներն են Բագրաղ վարդապետ, Գնդ Գալստյան, Մատթեոս Մատթեոսյան, Մեսրոպ Նարեկյան, Կոնդ Կոլոյան]: 1913, էջ 853—858:

6780. ՄԱՅՐ ԱՔՈՒՆ: [Ընծարանավարտների և նրանց դիպլոմային աշխատանքների մասին]: 1913, էջ 675—677:

6781. ՄԱՅՐ ԱՔՈՒՆ:—[Նոր տարվա և ս. մեկնյալ տոների հանդիսություններ]: 1913, էջ 13—15:

6782. ՄԱՅՐ ԱՔՈՒՆ: [Հանդիսություն Ռուսաստանի տան 300-ամյակի առթիվ]: 1913, էջ 277—278:

6783. ՄԱՆՏԷԳԱՅՅԱՆ.:—Աշխատանքն Աստուծոյ օրհնությունից: Ազատ թարգմ. Մանուէլազգայից: Թարգմ. Յ. քան. Սաթիկեան: 1913, էջ 333—396:

6784. ՄԱՆ ՆԻԿՈԼԱՅ.:—Հայ գրի և տպագրության մեծ յոթեկանը: Ազատ փոխադրութ. Գեորգ վարդապետ Չորեքեան: 1913, էջ 861—863:

6785. ՄԱՔՍՈՒԿԵԱՆ ՄԵՍՐՈՊ ՎԱՐԳԱՊԵՏ.:—Meillet A. Altarmenisches Elementarbuch von A. Meillet, Heidelberg, 1913: [Գրախոսություն]: 1913, էջ 388—390:

6786. ՄՈՒՇԷ ՎԱՐԳԱՊԵՏ.:—Անցյալ բանաստեղծը: [Խաբինդրանք Տագորի մասին]: 1913, էջ 1118—1119:

Տպագրված է նրա գործերից մի քանիսը՝ Բանաստեղծ:—Մանակ:—Մուրացիկը:—Երկիր: Ստորագր.՝ Մ. վ.:

6787. ՄՈՒՇԷ ՎԱՐԳԱՊԵՏ.:—Խօսուն թուեր կամ գեղեցիկ պատասխան: [Նոր Նախիջևանի հայկական գաղութի մասին]: 1913, էջ 1162—1171:

6788. ՄՈՒՍԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏ.:—Անդրկովկասի ազգաբնակչությունը: [Վիճակագրական տվյալներ]: 1912, էջ 279—296:

6789. ՄՈՒՍԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏ.:—Ճորտատիրական մնացորդների վերացումն Անդրկովկասում: [Կից Երևանի և Գանձակի նահանգների գնվելիք մողերի մանրամասն ցանկը]: 1913, էջ 469—490:

6790. ՅԻՍԱԻՍ Բրիտտոսի էությունը: Գերմ. փոխադր.՝ Արտակ վարդապետ: 1913, էջ 1010—1012:

6791. ՅՈՎԱԷԺ ԵՂԻՍԱԿՈՍ.:—Առաջնորդական տեղապահ վանա: Առ համայն կրթաւէր ազգային: [Վանի Երեմյան վարժարանին ֆինանսապես օգնելու համար]: 1913, էջ 1172—1173:

Նույն տեղում Տարեկան տեղեկագիր Երեմյան վարժարանի: Ծրքան ԼԵ. (1912 օգոստոս—1913 օգոստոս): 1913, էջ 1173—1176:

Ստորագր.՝ Հիմնադիր տնօրէն Երեմյան վարժարանի Հ. Երեմյան:

6792. ՅՈՒՍԷՓԵԱՆ ԳԱՐԵԳՐԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ:—
գործիչներ թովմա Մեծփեցու կենսագրության:
1837—1447 թթ. վարդապետական-մանկավարժա-
նան գործունեության մասին: Բնագրեր, ուսումնասի-
ւթյուն: 1913, էջ 738—767, 1151—1161, 1914,
էջ 67—84:

6793. Բնագրեր [Ա] № 1706—1769. 434ա Պատմության
մեծի բարունակներն թույլանի, գործարարայ է Կի-
սիկոսի բանասեր վարդապետի: էջ 738—750:
Այլ, ի թուականներն հայոց մեծաց ՊՂ երո-
ր, Ե. երոյրի եղև վախճան մեծ վարժապետին...
Բ. № 851—921.

Այլ. Փառք... Արդ գրեցաւ աստուածային այս
շատեան ի յարարումն կատարումն եւրն և տաներ-
նակ յորեկինն և յանեալ ուրերորդ ամ ի յարեա-
նան տումարի, որ է ՊԵՐ:

Գ. № 2103 (2065): էջ 752—756:

Այլ. Փառք... Արդ ի յամի ծննդեան փրկչին մերոյ
Քրիստոսի Քրիստոսի հազարերորդի յորսհարիւրերորդի
ա երեստասան թիւ յանեալ ըստ նմին...

Դ. երուսաղէմ ա. Յակոբ մատ. № 149: էջ 756—
758:

Այլ. Այլ և եւ վերջին և մեղապարտ ի ծնունդս
նկեղեցու, որոպա ի բանասիրաց և անարժան ի
այլարգաստաց, սոսկ անուն վարդապետս թովմայ...

Ե. № 1403—1850 Կարմրաղեղով: էջ 758—764:

Այլ. Գիրքս այս Մեծփայ սուրբ ուխտին է և թու-
անա բարունակներն է յիշատակ...

Զ. № 1916—1849: էջ 764—765:

Այլ. Փառք... Արդ եւ ունայն ի բարեաց և
լցեցաւ չարեանք... պիտակ անունն Ներսէս, որ
նանունսր արեղայ...

Է. (№ 8802 Թաղ. առ. № 14): Վերջում յիշատա-
կարան: էջ 765—767:

Այլ. [էջ 766-ից]: Ուստի և տեսեալ գտրա...
աստուածաւեր և բարեպաշտունի մահդասի կինն
Քրիստոսին և եւ գրել...

6793. ՆԱԶԱՐԵԹԱՆՅՈՒՍՏԵՓԱՆ:—Ստեփան Նա-
զարեանցի ճամակները: Գրումս վ. ազովցի Մեղ-
եցուն Գասպարի Փանեանցին: [Հրատարակությունը
ժամկետային է. Տեղ-Յակովբեանցի: 1913,
էջ 720—737, 913—935, 1914, էջ 356—370, 453—
460, 543—547, 651—659, 823—830, 1036—1043,
11131—11134, 1915, էջ 79—81, 389—405, 1916, էջ
6587—592, 691—693, 860—866:

6794. ՆԱՍԻՄԱՆ:—Մեղք և մահ: Թարգմ. Ար-
տուակ վարդապետ: 1913, էջ 1090—1092:

6795. ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ծանուցում: Յովսէփ Իգ-
միրեանց գրական յանձնաժողովով: 1913, էջ 680:

6796. ՊԵՐՎԷՐՏԻՍՏԻՍ Կ.:—Մուսայիս: [Չափա-
նոց]: Թարգմ. յունարէնից՝ Մեարպ վ. Մաքսուդեանց:
1913, էջ 716—719:

6797. ՊԵՐՎԷՐՏԻՍՏԻՍ Կ.:—Սափո: [Բանաստեղ-
ծութ.]: Թարգմ. յունարէնից՝ Մեարպ վ. Մաքսուդ-
եանց: 1913, էջ 433—436:

6798. ՊԵՐՎԷՐՏԻՍՏԻՍ Կ.:—Քեզ եմ սիրում: [Չա-
փանոց]: Թարգմ. յունարէնից Մեարպ վ. Մաքսուդ-
եանց: 1913, էջ 1093—1094:

6799. ՌՈՄԱՆՈՎ ՆԻԿՈՒՍ 2-րդ կայսեր հա-
մայն Ռուսաստանի:—Բարձրագոյն հրովարտակ: Էջ-
միածնի ծայրագոյն պատրիարք-կաթողիկոսի Ամն-
նայն Հայոց Գեորգայ Սուրենեանց: [Ալեքսանդր
Նիկոլոյ Նշանով պարգևատրելու մասին]: 1913, էջ
298—300:

Ստորագր.՝ Նիկոլայ Մակակով:

6800. ՌՈՄԱՆՈՎ ՆԻԿՈՒՍ:—Նորին կայսերա-
կան մեծութեան հեռագիրը ազգիս Վեհափառ Հայ-
րապետին: 1913, էջ 99:

Նույն տեղում՝ կաթողիկոսի պատշաճաբան հեռա-
գիրը Ռոմանովների տան 300-ամակի ստիժի: Էջ
100:

6801. ՌՈՒԲԷՆ ԱՐԵՂԱՅ:—Արեւելեան պարեր.
Դանձամորի համար: Հեղինակ Ս. Բարխուդարեանի:
Պետերբուրգ: [Գրախոսական]: 1913, էջ 674—675:

6802. ՌՈՒԲԷՆ ԱՐԵՂԱՅ:—Դասագիրք երգեցո-
ղութեան: Ա. և Բ. տարի ժողովածու հայ-ժողովրդա-
կան, ազգային և երոպական միածայն և երկնայն
երգերի: Կազմեց Սպ. Մկիթեան, Թիֆլիս: [Գրախո-
սական]: 1913, էջ 390—392:

6803. ՌՈՒԲԷՆ ԱՐԵՂԱՅ:—Երգեցողութիւնը Հա-
յաստանեաց ա. եկեղեցու բազմապէս մշակմամբ
Ռ. Ղ. Մուսկուս: [Գրախոսական]: 1913, էջ 519—
520:

6804. ՌՈՒԲԷՆ ԱՐԵՂԱՅ:—Երեք խմբերգ: Մշա-
կեց և ներդաշնակեց ա. Էջմիածնի միաբան Գեորգ
սրկ. Չեռեքչեան. Պետերբուրգ: [Գրախոսական]:
1913, էջ 674:

6805. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Ալեքսանդրապոլի
գալստի Ղանկեան, Աղին, Չիթիանցով գյուղերի հաւ
բողոքականների բարոյւթյան դեմ: 1913, էջ
408—409:

6806. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Արմավիրի ա. Գետրգ
եկեղեցու շինարարության համար ծախսել 5000 ռ.:
1913, էջ 695:

6807. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Արմավիրի ա. Գետրգ
եկեղեցու կառուցումը, տեղացիների միջոցներով,
ավարտելու մասին: 1913, էջ 313—314:

6808. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Բախչալարայի հայոց
եկեղեցու ձեռագրերը Մալոյ Աթոռ տեղափոխելու մա-
սին: 1913, էջ 12:

6809. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Բաքվի մոտ Սարունչի
գյուղում ա. Սահակ և Մեարպ հակական եկեղեցի
կառուցելու մասին: 1913, էջ 887:

6810. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Գանձակի հաճախ
Հայ-Կովայովկա գյուղում հաւ աղոթատուն շինելու
մասին: 1913, էջ 1000—1001:

6811. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ դպրոցական դրամա-
գիւի համար հանգանակության կազմակերպում Նոր
Նախիջևանի ու Բեսարաբիայի և Աստորախանի թե-
մերում: 1913, էջ 309:

6812. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ ընդունել Կոկանդի հայ
աղոթատան օգտին Բեկլար Հոչարյանի, Արուշեւ
Վաչյանի և Գրիգոր Սրապիոնեանց նկիւրծ հողա-
մասը իր քոլոր շինություններով 4000 ռ. գնահատու-
թյամբ: 1913, էջ 11:

6813. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Թիֆլիսի ավագ եկե-
ղեցու արևմտյան կողմում Ազգային հնագիտական
թանգարան կառուցելու մասին: 1913, էջ 310:

6814. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ թույլատրել Հայրա-
պետ Խաչատուրեանցին, իր ծախքով Բալագետում
ծխական դպրոց բացելու: 1913, էջ 882:

6815. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ հանգանակության
կազմակերպում խուլերի և համբերի Կովկասյան բա-
ժանմունքի հոգաբարձության համար: 1913, էջ
315—316:

6816. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ հանգանակության
կազմակերպում Լաքարաղի թեմական դպրոցի 75-
ամակի առթիվ: 1913, էջ 307:

6817. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Մալոյ Աթոռի «Շողա-
կար» հրեյանական ժողովածուի հրատարակության
մասին: 1913, էջ 1088:

6818. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Մալոյ Աթոռում գյու-
նըլոյ, Ալաշկերտի, Բազրեանդի, Բալագետի գալսու-
ների հաւ գաղթականների համար հանգանակված
գումարի տնօրինության մասին: 1913, էջ 10:

6819. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Նոր Նախիջևանի Խա-
լիպան դպրոցի շենքը վանաւելու մասին: 1913, էջ
11:

6820. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Սոչիում հակական
եկեղեցի կառուցելու մասին: 1913, էջ 1000:

6821. [ՍԻՆՈՂԻՆ] որոշումը՝ Քիշն քաղաքի հա-

յոց գերեզմանատանը հայկական եկեղեցի կառուցելու մասին]: 1913, էջ 885:

6822. ՄԻՆՕԴԻ օրագրերից քաղումներ: 1913, էջ 9—13, 112—116, 306—316, 406—411, 690—702, 884—889, 1000—1009, 1087—1089:

6823. ՍՍԱՏՈՒՄՍ գրքեր: [Բանկ]: 1913, էջ 96, 520, 1080:

6824. ՎԵՆԵԿԱՎ Վ. Լ.:—2ին հրահր: [2ափամո]: Թարգմ. ռուս. Ն. Ս.: 1913, էջ 936—937:

6825. ՎԵՆԱԾԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ [Կետրգ Ն] անդրանիկ կոնդակի առթիւ: [«Անտաքեր» շաբաթաթերթը կոնդակի մասին]: 1913, էջ 412—415:

6826. [ՏԱՌԵՐԻ գյուղի 1500-ամյակի և տպագրության 400-ամյակի հանդիսություն հրավիրատուների նմուշ և ազդ.] խմբագրությունում հողվածներ տպագրելու և նկարներ, ձեռագրեր, հնություններ հավաքելու մասին]: 1913, էջ 868:

Ստորագր.՝ Նախագահ՝ յոթելեակաճ լանճնամուղով՝ Գալուստ Տեր-Մկրտչեան: Անդամ, քարտուղար Գեորգ վարդապետ Չեռեքչեան:

6827. ՏԱՐԵՐՍԻ խորհրդածություն: [Քարոզ]: Գերմ. փոխադր.՝ Տեր-Միքայելեան Ներսես վ.: 1913, էջ 16—22:

6828. ՏԵՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:—Մամուլական լուծը և նրա բռնության ներքո ծաղկող հայ վարդապետարանները: [Ռուսմանսիրություն: Բնագիր: Հիշատակարանը գրված է 1464 թ., 11 տարի 4. Պոսի և 2 տարի Տրապիզոնի առումից հետո: 1913, էջ 586—604:

Բնագիր՝ Չեռագիր № 66. Գիտնիստի Արիսպագացու՝ Աստուածաբանական: Յիշատակարան գրքը: Էջ 600—604:

Սկ. Փառք...

Որ ետ անձինս իմ տկարի կարողություն իմ բառ կարի...

Սկ. [էջ 603]: Արդ գրեցա սա ձեռամբ... ի սուրբ ուխտս ի յԱսար վանքս... ի թուականիս ԶԺԳ, յունիս ամիս ԺԳ... զոր անարեմ ազգն Տաճկաց զարացեալ կան ի վերայ քրիստոնէից և պահեն ի հալածանս...

6829. ՏԵՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:—Ս. Իրենեոսի «Ցուցք»-ը երկրորդ գերմաներեն թարգմանություն: [Գրախոսական]: 1913, էջ 180—197:

6830. ՏԵՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ՄԵՍՐՈՊ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:—Արարատի և Արագածի զազաթներին: [Գիտական արշավախմբի մասնակցի նոթերը]: 1913, էջ 52—68, 154—179:

6831. ՏԵՐ-ՅՈՎԱԾԵԱՆ ԱՐՇԱԿ:—Աշնան տեբև: [2ափամո]: 1913, էջ 937:

6832. ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ ԱՐՄԵՆ:—Լեւոն Շանթ: Սևրե և դասալուծության երգիչը: 1913, էջ 352—375, 437—468:

6833. ՐԱՅՅԻ:—Րաֆֆու նամակները: [Հրատարակությունը ծանոթագրություններով] Յ. ՏԵՐ-ՅԱԿՈՎԵԱՆԻ (Վերին-Ագուլիս): 1913, էջ 198—203, 337—351, 565—585:

1914

6834. ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ Ա. կայսեր արձանի վրայ դրոշմ պատկեր Գեորգ Ե Վեհափառ կաթողիկոսի կողմից: 1914, էջ 529—530:

Նույն տեղում՝ Նոր Նախիջևանի և Բեսարաբիայի թեմի առաջնորդ Ներսես արքեպիսկոպոսի, Քիշնևից, գրած գրությունը կաթողիկոսին:

6835. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ Բ.:—Հայ գիտը առողջապահական տեսակետից: Սնունդ և սննդառություն:—Ոգեկից ըմպելիքների մասին: 1914, էջ 903—912, 1915, էջ 33—41, 179—187, 586—600:

6836. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Անտիս Բալաչեան Ղուկասեանի կտակը: 1914, էջ 423—429:

6837. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Բեկգիա: [1914 թ. առաջին համաշխարհային պատերազմի մասին]: 1914, էջ 856—859:

6838. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Բժշկապետ Անտիս Բալաչեանի մահուան առթիւ: 1914, էջ 135—140:

Ստորագր.՝ Բ. վ. Ա.:

6839. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Գ. Նեմարանի 1914—15 ուսումնական տարուայ նախահաշիւը: 1914, էջ 1101—1103:

6840. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Դպրոցական ֆոնդ:—Հաշի դպրոցական ֆոնդի: [Նվիրատվությունների ցուցակ]: 1914, էջ 177—192, 284—288, 384, 479—480, 576, 767—768, 863—864, 1915, էջ 661—664:

6841. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—«Եւ յերկիր խաղաղություն, ի մարդիկ հաճություն»: Լույս. Բ. 14: [Քարոզ: 1-ին համաշխարհային պատերազմի առթիւ]: 1914, էջ 687—690:

6842. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Թիրքախաղի թիւը ըստ զանազան վիճակագրություն: 1914, էջ 129—133:

Տեղեկությունները քաղված են «Արք», 1912, դեկտեմբեր, «Մարմ», 1906, հ. 10, էջ 15-ից: Նախագահական դիվանից:

Ստորագր.՝ Բ. վ. Ա.:

6843. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Իսահակ Յարությանի յոթելեանը: [Ներսիսյան դպրոցի ուսուցիչ]: 1914, էջ 340—343:

6844. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Լազարեան ճեմարանի 100-ամեակի առթիւ հանգանակություն: 1914, էջ 621—623:

6845. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Ծխական կանոնադրություն: [Ռուսաճառող եկեղեցիների համար]: 1914, էջ 983—984:

6846. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—

Հ. Լինչ: [Մամուլական առթիւ]: 1914, էջ 85—86:

Ստորագր.՝ Բ. վ. Ա.:

Տես նաև՝ էջ 87—90:

6847. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Հայկական դրամատուն Հայաստանում: [Արևմտահայաստանում երկրագործական խոշոր դրամատուն կազմակերպման մասին]: 1914, էջ 421—423:

6848. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Հայկական հարցը: [Մասին և «Արարատ»-ում նույն անունով պարբերաբար հողվածներ հրատարակելու որոշումը]: 1914, էջ 29—30:

Ստորագր.՝ Բ. վ. Ա.:

6849. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Մանուկ վարդապետը [Կիմոնիսյանացի]: Ա. Ս. Գրիբոլեդովի մասին: 1914, էջ 161—162:

6850. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Յարության ժամը: [Քարոզ: Առաջին համաշխարհային պատերազմի և հայկական հարցի առթիւ]: 1914, էջ 975—978:

6851. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Նոր գիտական գիտ Բրդստանում: [Մագաղաթյա հունարեն և պամփալիսի լեզուներով փաստագրեր գտնելու մասին]: 1914, էջ 254—255:

Ստորագր.՝ Բ. վ. Ա.:

6852. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՑ ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Շուշի քաղաքացի Միրզաջան Կարապետեան Խաչա-

դառըրեանցի կտակը: [Հայ ուսանողների օգտին]: 1914, էջ 803—807:

6853. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՅ ԲԱՐԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Սահակահայոց համերաշխ գործունեությունը այժմ առեւելքի բան անհրաժեշտ է: 1914, էջ 327—330:

6854. ԱՂԱԽԵԼԵԱՆՅ ԲԱՐԳԷՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ:—Օգնենք վիրավոր զինուորականներին: [Քարոզ]: 1914, էջ 778—781:

6855. ԱՃԱՌԵԱՆ ՀՐԱՉԵԱՅ:—Գերազանցիկ հայ խմբագիր: [«Արարատ»-ի խմբագրին: Պատասխան Վ. Մալին: Լեզվաբանական դպրոցների մասին]: 1914, էջ 283:

Shu նաև 1912, էջ 839:

6856. ԱՃԱՌԵԱՆ ՀՐԱՉԵԱՅ:—Նամակ խմբագրությանը: [1913 թ. Լազարյան ճնմարանի հրատարակությանը իր «Հայերեն գաղափարական բառարան» գրքում տեղ գտած թերությունների մասին]: 1914, էջ 279—281:

6857. ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ճերմակ արժանացածներ: [Գևորգ Ե-ի բարեխոսությանը Աննատի կողմից դատապարտված 20 հոգու նկրում շնորհելու մասին]: 1914, էջ 491—492:

6858. ԲԵԽՏԵՐԵԻ Վ. Մ.:—Կրթական հարցերը մանկական հասակում: Ռուս. փոխադր. է. Սարգսեան: 1914, էջ 344—355, 443—452, 531—542, 644—650:

6859. ԲԵՕՐԿԻՏՏ Ժ. Կ.:—Ատրիքի քրիստոնեության պատմության տեսությունը: [Թարգմ. ռուս.՝ Հուսիկ արքեպիսկոպոս]: 1914, էջ 461—468, 548—561, 815—823, 1916, էջ 278—292:

6860. ԲԸԲՍԸՆ ԵՂԲԱՅՐԵՐ:—Հայոց եկեղեցին [«Մանապրմոդությունը և քաղաքական կեանք Հայաստանի մեջ» գրքի 7 գլուխը: Թարգմ. Ս. Զ. Թովմասյանի]: 1914, էջ 1091—1101:

Shu նաև 1914, էջ 605—618:

6861. ԲԸԲՍԸՆ ԵՂԲԱՅՐԵՐ:—Պատմության պարտադրությունը: [«Մանապրմոդությունը և քաղաքական կեանք Հայաստանի մեջ» գրքի 2 գլուխը: Թարգմ. Կարապետյան Տ. Հովհան արեղա]: 1914, էջ 605—618:

Գրված է շարունակելի. չի շարունակվում, հայկական հարց:

6862. BURCHARDUS DE MONTE SION:—

ԺԳ դարի մի ուղեւորի վկայությունը հայոց մասին: [Բնագրի թարգմանությունը լատիներենից, ծանոթագրությունը և հրատ.-ը՝ Ա. Հ.]: 1914, էջ 1013—1016: Սկ. «Եղայ հաւ Հայաստանի և Կիլիկիայի թագաւորի մօտ...»

6863. ԳԱՆԻՄԷԱՐԵԱՆ ԳՆԷԼ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:—(Կոնստանցա): Ռումանիոյ հայությունը: 1914, էջ 628—632:

Բովանդ.՝ Սիլիստրէ:—Տօպրիշ (Բազարճըք):—Պաշիկ:

6864. ԳԵՌԳ Ե ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:—Նորին մեծութեան Սուրբ Ամենոյ արքայից արքային Իրանայ: [Հեռագիր թագադրության առթիվ]: 1914, էջ 579—580:

Նույն տեղում շանի կենսագրությունը:

6865. ԳԵՌԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:—Կոնդակ Կ. Պոլսի Հայոց պատրիարք Զաւոն արքեպիսկոպոս Տեր-Եղիաշեանին: [Երուսաղեմի միաբանության մեջ վանական անդորրություն հաստատելու մասին]: 1914, էջ 198—200:

6866. ԳԵՌԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:—Կոնդակ: Համայն հայ ազգին: [Առաջին համաշխարհային պատերազմի առթիվ]: 1914, էջ 678—679:

6867. ԳԵՌԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:—Կոնդակ յանուն կենդանական հպատակաւոր յանձնաժողովոյ Տփլիսայ: [Կատարածներից

տուժած հայերին օգնելու համար]: 1914, էջ 291—293:

6868. ԳԵՌԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:—Կոնդակ յանուն Պողոս Նուբար փաշայի: [Հայկական հարցի լուծման համար որպէս պատգամաւոր ներկայացուցիչ Եվրոպական պետությունների մօտ՝ ազգային պատվիրակության նախագահ նշանակելու մասին: Օրինություն և շնորհակալություն կատարված աշխատանքների համար]: 1914, էջ 195—198:

6869. ԳԵՌԳ Ե.—ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:—Կոնդակ: [Ուղղված Ռուսահայաստանի բոլոր թեմերին և հայ բարեգործական և մարդասիրական ընկերություններին, ռուսական կուլիտ գործին նույնական և բարոյական աջակցություն ցույց տալու համար]: 1914, էջ 870—873:

6870. ԳԵՌԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:—Երբեք երկու կոնդակ: Հայ մանուկների կրթության ու դաստիարակության և հայ եկեղեցուն հավատարմի լինելու մասին]: 1914, էջ 97—99: № 1, հավելված:

6871. ԳԵՌԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:—Վեհափառ կաթողիկոսի կոնդակը: [Կ. Պոլսի «Ավետարներ» շարաթարգրութեան եկեղեցիներում միշտ քարոզ խոսելու համար, հրատարակված հովվական կոնդակի առթիվ]: 1914, էջ 311—313:

6872. ԳԵՌԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:—Վեհափառ Հայրապետի տնօրէնություններից: 1914, էջ 3—7, 99—102, 195—205, 294—297, 387—390, 483—486, 580—585, 680—683, 771—775, 874—877, 963—970, 1064—1065:

6873. ԳԵՌԳ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:—Փարիզ: Պողոս Նուբար Փաշային: [Հեռագիր: Հայկական հարց: Արևմտահայաստանում բարենորոգումներ մտցնելու առթիվ]: 1914, էջ 121:

Նույն տեղում պատասխան հեռագիրը:

6874. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն էջմիածնի թանգարանին և մատենադարանին, ընդունելու Կարապետ Կախկոպոս Տեր-Մկրտչյանի ներկայացրած «Կնիք հաստոյ», «Քարոզ-գիրք» ձեռագրերը, մի հմայիլ, հին վակաան ու սկիհի անդնագործ ծածկոյր]: 1914, էջ 583:

6875. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն էջմիածնի մատենադարանին, ընդունելու Սիմեոն Հախումանցի ուղարկած 4 ձեռագրերը]: 1914, էջ 297:

6876. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն էջմիածնի մատենադարանին «Հարանց վարք» ձեռագիրը ընդունելու մասին]: 1914, էջ 585:

6877. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն էջմիածնի մատենադարանում պահել Կաղզվանցի ստացված 7 ձեռագրերը]: 1914, էջ 964:

6878. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն՝ Կարապաղի թեմի Զավեն վարդապետին, այցելել թեմը, հոգ տանել թանաղու փակված ծխական դպրոցները և նորերը բանալ այն գլուխներում, որոնք գուրկ են դպրոցից]: 1914, էջ 583:

6879. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն Ներքին գործերի նախարարին, Մոսկվայի Լազարյան ճեմարանի 100-ամյա հոբելյանի առթիվ հանգանակություն կատարելու համար]: 1914, էջ 581, 680:

Նույնը՝ Կովկասի փոխարքային, էջ 582:

6880. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն շնորհակալության քեշիշքենցի կույր աշուղ Մկրտչին՝ մի գրչագիր աղոթագիրք նվիրելու առթիվ]: 1914, էջ 967—968:

6881. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություն՝ Փարիզի Հայկական Միության ուղարկած դրամը, Մաքր Աթոռի ճեմարանին հատկացնելու մասին]: 1914, էջ 205:

6882. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Գրություններ Կարինի և Վասպուրականի հայոց թեմերի առաջնորդներին՝

տեղեկություններ հաղորդելու քրդական շարժումներին մասին: 1914, էջ 387:

6888. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Դիվանի գրությունը՝ Ստեփան Կանաչյանի միջոցով մատենադարան մուտք գործած ձեռագրերի պահպանման մասին]: 1914, էջ 5:

6884. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Թավրիզի Լիլայի «Հսկակազան-Թամարյան» դպրոցի 40-ամյա հոբելյանի առթիվ]: 1914, էջ 485:

6885. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Աղթամարի կաթողիկոսական նախկին տեղապահ Հովսեփ Եպիսկոպոս Ռշտունու աթոռության պատիվ շնորհելու առթիվ]: 1914, էջ 204:

6886. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Բարկեն վարդապետ Աղավելյանին «Արարատ»-ի խմբագիր նշանակելու մասին]: 1914, էջ 3:

Նաև խմբագրության կազմի անդամները՝ էջ 4:

6887. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Գանձակի փհնակի Նոր Արմավիր գյուղի եկեղեցու գալթում եկեղեցական-ծխական դպրոց բացելու առթիվ]: 1914, էջ 6:

6888. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Երևանի թեմի Զրադացներ գյուղում եկեղեցական-ծխական դպրոց բացելու առթիվ]: 1914, էջ 101:

6889. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Երևանի փոխ-թեմակալին՝ Տաթևի փհնակի Կոստենիս գյուղի ծխական դպրոցը «Կաթապետի կենդրոնական ծխական Սահակ-Մարտիրոս երկրասեան երկսեռ դպրոց» վերանվանելու վերաբերյալ]: 1914, էջ 101:

6890. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Կաղզվանի եկեղեցում գտնված 7 ձեռագիր մատյանները Մալր Աթոռի մատենադարան տեղադրվելու համար]: 1914, էջ 5:

6891. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ հայոց թեմակալ առաջնորդներին, եկեղեցիներին պաշտության, ժողովրդի ազգային հոգևոր դաստիարակության, մայրենի լեզուն սիրելու և եկեղեցին ազգավնաս գործերից հեռու պահելու մասին]: 1914, էջ 202:

6892. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Ղարաբաղի թեմի Սուրբ-Նովիս գյուղի եկեղեցու բակում ծխական դպրոց բացելու առթիվ]: 1914, էջ 201:

Նույնը Զոլու գյուղի համար: էջ 201:

6893. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Նոր Նախիջևանի թեմի փոխամուղ Գևորգ Չորեքյանին՝ վարդապետական ակադեմիայում լազախայ կրելու իրավունքի առթիվ]: 1914, էջ 294:

6894. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Պոլսի նախկին պատրիարքական տեղապահ Գաբրիել Եպիսկոպոս Մեմլահիբյանին՝ արքության պատիվ շնորհելու առթիվ]: 1914, էջ 294:

6895. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ Սինդիկ՝ հայ ազգային և եկեղեցական տոների ներկայացված գուցակի համաձայն, այդ օրերին դասերից ազատել պետական դպրոցներում սովորող հայ աշակերտ-աշակերտուհիներին]: 1914, էջ 966—967, 973:

6896. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ՝ Վրաստանի թեմի Որիթապան և Օգի գյուղերում եկեղեցական ծխական դպրոց բացելու առթիվ]: 1914, էջ 100:

6897. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրհնության Ասոր-պատականի թեմի Ամրադյուլ գյուղի Ռոստոմ Տեր-Գրիգորյանին, իր ծախքով և ժողովրդի օժանդակությամբ տեղում ծխական դպրոց կառուցելու առթիվ]: 1914, էջ 771:

6898. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրհնության Գեվորգ Միրզաբեկյանին՝ Շամախու հայոց թեմական դպրոցի շենքի համար 25000 ռ. նվիրաբերելու առթիվ]: 1914, էջ 682:

6899. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրհնության՝ Եգիպտոսի Հակական Բարեգործական Ընդհանուր Միության առնենապետ Պողոս Նուբար փաշային և վարչությանը, ընկերության ազգօգուտ գործունեության առթիվ]: 1914, էջ 294:

6900. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրհնության՝ երա-

ժիշտ Նիկողայոս Տիգրանյանի 25-ամյա գործունեության առթիվ]: 1914, էջ 485:

6901. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրհնության՝ գլխավորի Քերովի Թոփալյանին՝ Աշոիշատի ա. Սահակ Պարթևի գերեզմանի վրա մատուց կառուցելու առթիվ]: 1914, էջ 203:

6902. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրհնության՝ Թիֆլիսի Ներսիսյան դպրանոցի ուսուցիչ Իսահակ Հարությունյանի գրական 30-ամյա և մանկավարժական գործունեության 20-ամյա հոբելյանի առթիվ]: 1914, էջ 387:

6903. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրհնության՝ Հոհան Կոնդուրյանին, Տաթևի շրջանի Կավարտ գյուղի դպրոցի շինության համար 12.000 ռ. ծախսելու և տարեկան 600 ռ. նպաստ տալու առթիվ]: 1914, էջ 295:

6904. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրհնության՝ Ուրմիայի դպրոցի շինության օգտին հանգանակված 8000 ռ. առթիվ]: 1914, էջ 200:

6905. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրհնության՝ Պողոս Նուբար փաշային, Արևմտահայաստանի բարենորոգումների հարցը հաջող լուծելու համար]: 1914, էջ 202:

6906. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Կոնդակ օրհնության՝ Տիրուհի Աֆրիկյանին՝ Երևանի թեմի Բեգզդազու գյուղում իր ծախքով դպրոց կառուցելու առթիվ]: 1914, էջ 202:

6907. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Մակագրություն Էջմիածնի Սինդիկ, ընդունելու Նյու-Յորքի հայ գործավորայ «Որբախնամ ընկերության» դպրոցական ֆոնդի օգտին ուղարկված 333 ռ.]: 1914, էջ 295:

6908. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Մակագրություն Մալր Աթոռի թանգարանին, ընդունելու Կարապետ Գաբրիելյանի ուղարկված Սինդիկ, Ամիստի, Ռոմեական և Լեոն հայոց թագավորի չորս հին դրամները]: 1914, էջ 877:

6909. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Մակագրություն Սինդիկ, ընդունելու Հարություն Պապուլյանի՝ Տարոնի դպրոցական գործին հատկացրած 10.000 ռուբլին]: 1914, էջ 387, 878, 880:

6910. [ԳԵՎՈՐԳ Ե:—Ընդհանրական գրություն Մոսկվայի Լազարյան ճեմարանի վերատեսուչ պրոֆ. Պ. Գիդուլյանովին՝ ճեմարանի նրատարակությունները Էջմիածնի մատենադարան ուղարկելու համար]: 1914, էջ 204:

6911. ԳԵՎՈՐԳԵԱՆ Ճեմարանի 1913—14 թ. շրջանաարտները: 1914, էջ 500—503:

6912. ԵՆՈՎԷ Գալստեան Բուդաղեանի կտակը: [Հրատարակությունը ծանոթագրություններով՝ Բարգեն վարդապետ Աղավելյանի]: 1914, էջ 993—998:

6913. ԵՐԵՎԱՆԻ թեմական դպրանոցի յոթելանը: Կոչ: [Հիմնադրման 75-ամյակի առթիվ: Կոչ հայ ժողովրդին՝ դպրոցի նյութական փհնակը բարձրելու համար]: 1914, էջ 440—442:

6914. ԶԱՔԱՐԵԱՆՅ ՄԿՐՏԻԶ ԲԱՆԱՆԱՅ:—[Իգիթի]: Եգիթի քրդեր: [Պատմական ակնարկ կենցաղի, սովորությունների, կրոնի մասին]: 1914, էջ 927—937, 1017—1031:

6915. ԷԳԻՆԵԱՆ ԳՈՐԻԳԷՆ:—Դպրոցական կեանքը 1913 թոին: 1914, էջ 56—66:

6916. ԹԱԳԱՆՈՐ կայսեր [Նիկոլայ 2-րդ] այցը Թիֆլիս: 1914, էջ 1059—1062:

6917. ԻՌԹՈՒՆԵԱՆ ԳԵՆՈՐԳ ԱՐԷԵՊԻՍԿՈՎՈՍ:—Երոզայի Հայոց առաջնորդությունը: 1914, էջ 623—628:

Բովանդ.՝ Եկեղեցիք: Լոնտոն: Փարիզ:—Պլեյն-գա:—Ժընեվ: Մարսել:—Վիեննա:—Սուլայա:—Հոմբո:—Ժամապաշտություն:—Դպրոց:—Բարեգործ հաստատությունը:

6918. ԻՆՆԶ մտքով Տաճկաց Սուլթանն է Խալիֆ:

արգվ. ռուս.՝ Աղաւելեան Բարգէն վ.։ 1914, էջ 149—1151։

6919. ԼԱԿՐՈՒԱ ԴԸ.—Փարիզի միջազգային ժողովի նախագահ գեղապետ դր Լակրուայի ճառը։ Մարզմ. ֆրանս.՝ Լագարեան։ 1914, էջ 38—41։

Արտատպւած L'Asie Française թերթից։
6920. ԼԵԻԻՆ Բ. Օ.—Տանկահայկական հարցը։ Պարզմ. ռուս.՝ Աղաւելեան Բարգէն վ.։ 1914, էջ 1831—840։

Արտատպւած է՝ «Русская мысль» 1914 փետրվար։

6921. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ՅՈՎՀԱՆ ԱՔԵՂԱՅ.—Առաջադամ կամ թեպաղութիւն չընդունող մարդը։ [Բաղադր.]։ 1914, էջ 591—594։

6922. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ Ղ.—Կեանքի վերաճնունը։ [Բարդ.]։ 1914, էջ 307—310։

6923. ԿԼԵՄԵՆՏ Փ.—Հայկական բարենորոգումներ։ 1914, էջ 229—233։

Արտատպւած՝ «L'homme Libre» թերթից։ 1914, էջ 115 փետրվարի։

6924. ԿՈՐԵՐՍԿԻ Ա.—Ես տեսայ, ինչպէս մի խոր ցնդում... [Զախած]։ Թարգմ. ռուս.՝ Ե. Ս.։ 1914, էջ 142—143։

6925. ԼԱՅՈՒՄԵԱՆ ԱՇՈՏ.—Նիւթեր ազգային թաղամտութեան։ [Ժամանակագրությունը Լարսայի և ԱՄՆ-ի միջին 18-րդ դարի կարևոր իրադարձությունները]։ Փաստաթղթեր, ուսումնասիրություններ։ Նյութերը բաղկան են Նաչիկ ծ. վարդապետ Դատրանի «Պատմական դիվան» 5-րդ ժողովածուի № 41 ձեռագրերից]։ 1914, էջ 371—376, 734—743, 1119—1129, 1915, էջ 640—644։

6926. ԼԱՅՈՒՄԵԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ [Կ. Պոլսի կառավարական խորհրդակցությունում քննարկված նախագիծ։ Արտատպւած «Русское слово» թերթից]։ Թարգմ. Բարգէն վ. Աղաւելեան։ 1914, էջ 126—129։

Բովանդ.՝ Բաժանումն շրջանների։—Ընդհանուր վերաշենույների իրադրություններ։—Ընդհանուր խորհուրդներ։—Խորհուրդների Ազգային կազմը։—Գաւառական ժողովներ։

6927. ԼԱՅՈՒՄԵԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈՂՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԲԱԶՄԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ։ 1914, էջ 233—237։

Արտատպւած «Genève» 1914, 17 փետրվարի թերթից։

Ստորագր.՝ P. B.։

6928. ԼԱՅՈՒՄԵԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈՂՈՒՆՆԵՐ.—Բ. Դրան հրահանգները ընդհանուր բնիչների իրադրությունների և ձեռնահատարեան վերաբերեալ։ [Ֆրանս. թարգմ.]։ Վաղինակ Տեր-Հակոբյան]։ 1914, էջ 697—706։

6929. ԼԱՅՈՒՄԵԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈՂՈՒՆՆԵՐ.—«Русские Ведомости» թերթի առաջնորդող յոդուածը Հայկական հարցի մասին։ Թարգմ. ռուս.՝ Աղաւելեան Բարգէն վարդապետ։ 1914, էջ 985—989։

6930. ԼԱՅՈՒՄԵԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՆՈՐՈՂՈՒՆՆԵՐ.—Նիւթեր ազգային թաղամտութեան։ 1914, էջ 302—306։

Այս առիթով Կովկասի փոխարքայ Վորոնցով-Դաշկովի գրությունը կաթողիկոսին և կաթողիկոսի շրջաբերական կոնգրեսի թեմերի առաջնորդներին։

6931. ԼԱՅՈՒՄԵԱՆ ԴԵՐԱՍԱՆ ՊԵՏՐՈՍ ԱՂԱՄԵԱՆԻ ԻՐԵՐԵ։ [Էջմիածնի թանգարանում պահելու մասին։ Իրերի օուցակ]։ 1914, էջ 429—430։

6932. ԶԻԻԵԼԵԳԵԱՆ Ա.—Ինքնավար Հայաստանի տեքստիլիան։ 1914, էջ 1085—1090։ (Հայկական հարց)։

6933. ԶԻԻԵԼԵԳԵԱՆ Ա.—Ռուսաստանն և Գերմանիան Հայկական հարցում։ Թարգմ. ռուս.՝ Բարգէն վարդապետ Աղաւելեան։ 1914, էջ 122—125։

6934. ԳԱՐԱՆԻՅԱՆ ԳՐԻԳՈՐ.—Լեզուարանական դիպլոմատներ և լեզու։ 1914, էջ 261—271։

6935. ԳԱՐԱՆԻՅԱՆ ԳՐԻԳՈՐ.—Հնութեան մի

քանի լիւարակարաններ։ [Նախաքիստոնեական հնություններ]։ 1914, էջ 91—96։

6936. ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ։ [Մոլդով. ս. Գեորգ վանքի վանահայր։ Մահախոսական]։ 1914, էջ 402։

6937. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—Յառաջարան։ [Յր. Մակերի խմբագրութեամբ Փարիզում տպագրված «Հայկական մանրակարգություն» գրքի տառադարան]։ 1914, էջ 272—273։

6938. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—Թարգմանական գրականութեան անհրաժեշտությունը։ 1914, էջ 377—380։

6939. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—(Մոսկվա)։ Լագարեան ճեմարանի հարկումեալ յոբելեանը։ 1914, էջ 525—529։

6940. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—1914, էջ 22—23, 118—120, 217—221, 321—324, 402—403, 500—504, 601—604, 695—696, 788—792, 892—893, 983—984, 1078—1084։

6941. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—[Ամերիկայի հայոց առաջնորդ Արսեն ծ. վարդապետ Վեհմուն ճամակը կաթողիկոսին։ Վեհմուն ճամակը տեղեկություններ Ամերիկայի Լոս-Անջելեսում և Ռիչմոնդում ապրող արևմտահայերի և արևելահայերի մասին]։ 1914, էջ 602—604։

6942. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—Եպիսկոպոսական ձեռնադրություն։ [Զմյուռնիայի առաջնորդ Մարտինոս ծ. վարդապետ Ինճեկյանին։ Նախ. կենսագրությունը]։ 1914, էջ 24։

6943. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—Եպիսկոպոսական ձեռնադրություն։ [Կեսարիայի առաջնորդ Ստրով ծ. վարդապետ Պենիկյանին, Ատրապատականի առաջնորդ Ներսես ծ. վարդապետ Մեյիք-Թանգյանին]։ 1914, էջ 893։

6944. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—[Կ. Պոլսի Հայոց բարեգործական ընկերության գրությունը կաթողիկոսին, ներկայացված Ն. Տաղապարանի և Հ. Առաքելյանի կողմից։ Ընկերության գործունեության մասին]։ 1914, էջ 601—602։

6945. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—[Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքի գրությունը կաթողիկոսին։ Հայկական հարցի առիթով Բ. Դրան և ռուս կառավարության միջև վերջնական համաձայնություն կայանալու մասին]։ 1914, էջ 120։

6946. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—[Կաթողիկոսի ազդ. Թիֆլիս՝ Հովհաննան դպրոցին։ Նույն դպրոցի աշակերտների ազգությունները Էջմիածին, Օշական, Աշտարակ]։ 1914, էջ 323—324։

6947. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—[Կաթողիկոսի անվանական շրջան տարեդարձի հանդիսություն]։ 1914, էջ 892։

6948. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—[Կաթողիկոսի օժանդակ տարեդարձը]։ 1914, էջ 695։

6949. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—[Կովկասի փոխարքայի գրությունը կաթողիկոսին, Կովկասի հայոց թեմերի վերականգնության խնդրով, նաև մի շարք այլ հարցեր կաթողիկոսական ընտրության առթիվ]։ 1914, էջ 118—119։

6950. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—1000 ռ. առաքումն յօզուս վիրատուր զհնությունների։—Գանձարկղում յօզուս վիրատուր զհնությունների։ 1914, էջ 788—789։

Նորագիրք՝ բովանդակությունից։

6951. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—Համազասպեան Համազասպ վարդապետի 50-ամեայ յոբելեանը։ 1914, էջ 788։

Նորագիրք՝ բովանդակությունից։

6952. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—[Հուսիկ արքեպիսկոպոս Տեր-Մովսիսյանի մեկնումը Ալեքսանդրապոլ թագավորին դիմավորելու համար]։ 1914, էջ 1084։

6953. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—Ճեմարանի տունը։ [40-ամյակը։ Հրատարակություն քաղաք]։ 1914, էջ 893։

6954. ՄԱՍԿԵՐ ՅՐ.—Մայր տաճար։ [Էջմիածնի վերանորոգության կենտրոնական մասնաժողովի և Թիֆլիսի մասնաժողովի ճարտարապետ անդամների

կազմած արձանագրության բնագիրը]: 1914, էջ 219—221:

6955. ՄԱՅՐ Արթուր: Նոր շինություններ: Մայր Արթուր մեծ առում: 1914, էջ 402—403:

Նորագիրք՝ քովանդակությունից:
6956. ՄԱՅՐ Արթուր: [Նոր տարվա, Քրիստոսի ծննդյան և մկրտության արթիվ պատարագ, հետագրեր, հանդիսություններ]: 1914, էջ 22—23:

6957. ՄԱՅՐ Արթուր: [Պողոս Նուբար փաշայի կողմից 3000 ռ. կաթողիկոսի տրամադրության տակ դնելու մասին, Երևանի աղետյակներին օգնելու նրա պատակով]: 1914, էջ 608:

6958. ՄԱՅՐ Արթուր: [Պողոս Նուբար փաշայի՝ Փարիզի և Եվրոպայի առաջնորդ Գևորգ արքեպիսկոպոս Ռոբուշյանի՝ Մանչեստրից, ուղարկած գրություններ և հետագրերը կաթողիկոսին՝ հայկական հարցի արթիվ]: 1914, էջ 217—218:

6959. ՄԱՅՐ Արթուր: [Վանի ֆրանսիական նյու-պատոս Սանժորդի և Վանի ժանդարմերիայի պետ ֆրանսիացի Մարբասի ու իր կնոջ այցը Էջմիածին]: 1914, էջ 323:

6960. ՄԱՅՐ Արթուր: Վեհափառ կաթողիկոսի մեկնումը Թիֆլիս: [Գևորգ Ե-ի պաշտոնական, կառավարական դիմադրում կայարանում]: 1914, էջ 1078, 1084:

6961. ՄԱՅՐ Արթուր: [Փարիզում հիմնված «Փարիզի Հայկական Միության» մասին]: 1914, էջ 119—120:

6962. ՄԱՅՐ Արթուր: [Օրական գլուխի նոր դարդի հիմքի օրհանությունը]: 1914, էջ 323:

6963. ՄԱՔՍՈՒԿԵԱՆՅԱՆ ՄԵՍՐՈՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ:—Haik Johannissian, Das literarische Porträt der Armenier bei ihren Historikern vom V—VIII. Jahrh. Chr. mit einer Einleitung über ihre Abstammung, historische Entwicklung, und Geschichtsschreibung. Röttha bei Leipzig, 1912: [Գրախոսական]: 1914, էջ 170—173:

6964. ՄԱՔՍՈՒԿԵԱՆՅԱՆ Մ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ:—Miniatures Arméniennes, vies du Christ, peintures ornementales (X-e au XVII-e siècle), 68 planches en phototypie, et 8 figures dans le texte explicatif, par Fr. Macler, Paris, Paul Geuthner, 13, rue Jacob, 40 fr. [Գրախոսական]: 1914, էջ 274—276:

6965. ՄԱՔՍՈՒԿԵԱՆՅԱՆ Մ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ:—Նըշխարներ հայ լեզուի պատմությունից: 1914, էջ 1044—1047, 1129—1131:

6966. ՄԷՅԷԼ ԱՆՏՈՒԱՆ:—Լեզուների ազգակցության հարցը: Թարգմ. ֆրանս.՝ Մ. Վ. Մաքսուդեանց: 1914, էջ 1135—1148, 1915, էջ 81—94:

6967. ՄԻԼԻԿԻՆՈՎ Պ.:—Փարիզի միջազգային վեհաժողովը հայկական հարցի արթիվ: [Արտատպված «Речь» թերթից: Թարգմ. Աղավերյան Բարգեն վարդապետ]: 1914, էջ 31—37:

6968. ՄԻՆԱՍԵԱՆ Մ.:—Լինչ եւ նրա «Արմենիան»: [Կենսագրական ակնարկ հայազետի մասին, քաղված նրա ինքնակենսագրությունից]: 1914, էջ 87—90:

Ստորագր.՝ Մ. Մ.:
6969. ՄԻՆԱՍԵԱՆ Մ.:—Պրեսանտ Ֆրանսիա դը: [Ֆրանսիական հասարակական գործիչ: (1853—1914): Հայ ժողովրդի բարեկամ: Մահախոսական]: 1914, էջ 133—135:

Ստորագր.՝ Մ. Մ.:
6970. ՄԻՆԱՍԵԱՆ Մ.:—Տեղեկագիր Ա, Բ, Գ, Դ, 1912: [Վիճակագրական տեղեկություններ՝ ներկայացված ներքին նախարարությանը, թեմերում գտնված եկեղեցիների, վանքերի, ծխականների հոգևոր դպրոցների, կուսակրոն և ամուսնացած հոգևորականության, եկեղեցիների շարժական և անշարժ գույքի և դրամագլխի մասին]: 1914, էջ 431—439, 633—636, 707—717:

Բովանդ.՝ Երևանի թեմ:—Վրաստանի եւ իմերեթի թեմ:—Շամախու թեմ:—Ղարաբաղի թեմ:—Աստրախանի թեմ:—Նոր-Նախիջևանի և Բեսարաբիայի թեմ:
6971. MINOR:—Երկու մանուկ երաժշտագետներ: [Յաշա Խելֆեդի և Վիլի Ֆերրերոնի մասին]: 1914, էջ 176—177:

6972. ՄՈՌՈՌԵԱՆՅԱՆ ՊԵՏՐՈՍ:—Երաժշտագետ Նիկողայոս Տիգրանեան: (Կենսագրական ակնարկ նրա 25-ամեայ երաժշտական գործունեության արթիվ): 1914, էջ 163—166:

6973. ՄՈՒՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ:—Նոր-Նախիջևանի բեմական դարանցի 1913—14 թթ. հաշիւը: 1914, էջ 1103—1107:

6974. ՄՈՒՍՈՒՅԷԼԵԱՆ Լ.:—Ղարաբաղի նուանման հարկարամակը: (1813 թ. 12 հոկտ.—1913 թ. 12 հոկտ.): 1914, էջ 144—160, 238—254:

6975. ՄՈՒՐԱՏ ՖԵՐԻԴԻԿ:—Յուպլե: Երուսղեմի խնդիրը: Դիտողությունը ինչ ի խնդիր ընտրության պատրիարքին առաքելական Աթոռոյ Ս. Յակովբեանց յերուսղեմ: 1914, էջ 718—733:

Ծանոթագրությունը՝ Բարգեն վարդապետ Աղավերյանի: Հեղինակի անունը՝ ծանոթությունից:

6976. ՄՕՅԼԻՍ Է. և ԹՈՒԼԻ:—Պէտք է տղայ եւ աղջիկ միասին դաստիարակուի: Փոխադր. Երուսղեմ. Նալբանդեան: 1914, էջ 1005—1012: 1915, էջ 44—48:

6977. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ Լ.:—Մարիամ Խատիսեան: [1880—90-ական թթ. կովկասահայ առաջին կին վիպասանուհու մասին]: 1914, էջ 948—956, 1047—1054:

6978. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ Ա.:—Նոր ճիւղեր հայունիտորական պատմագրությունից: [Ռուսմասիրություն: Բնագրեր]: 1914, էջ 1108—1114, 1915, էջ 61—69:

Բովանդ.՝ Ա. Լ. Յակոբ Յիսուսի ժամանակագրությունը: 1914, էջ 1110—1114:

Այ. Յամի տեառն ՌՆԻ [1420] ի Սամիսոնի քաղաք, որ է մերձ ծովին Պոնդոսի կրակ բնկաւ...

Բ. Մատթեոս Յովանիսեցու յիշատակարանը: 1915, էջ 61—69:

Այ. «Մեր նուստոս տեառն Մատթեոս արքեպիսկոպոս ընտրել է յվհնակա... էջ 66—69:

6979. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ ՊԱՐԵԳԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ:—Հայագիտական այլ եւ այլը: [Ռուսմասիրություն: Բնագրեր]: 1914, էջ 919—926:

Բովանդ.՝ Երզնկացին օգտել է Խոսրովիկ թարգմանչից:—Յովհաննէս Երզնկացու քաղաածքը Անանիայի «Ընդդէմ Թոնդրակեցոց» գրութի: [Ռուսմասիրություն]: էջ 919—921:

Բնագիր՝ Նորին Յովհաննէսի վարդապետի Եզրնկայեցոյ բան համատու քաղեալ յԱնանիայի վորդին գրոցն որ ընդդէմ Թոնդրակեցոցն: էջ 921—924:

Այ. Երկու եւ մեզ տեսակը եկեղեցոյ և երկրքեան տաք հոմանունը...

Աշուղ եւ Նաղաշ Յովնաթանեանների մասին: [Ռուսմասիրություն]: էջ 924—926:

6980. ՆԱՌԻՄԱՆ Ֆ.:—Աստուծոյ շնորհեալը: [Քարոզ]: Թարգմ. Արտակ վարդապետ: 1914, էջ 12—14:

6981. ՆԱՌԻՄԱՆ Ֆ.:—Մեղեքեան երեկոյ: [Քարոզ]: Թարգմ. Արտակ վարդապետ: 1914, էջ 10—12:

6982. ՆՈՐԱՐԵԻԵԱՆ ԳՐ. ԲԱՆ.:—Քրիստոսի ծնունդը: [Քարոզ]: 1914, էջ 1070—1073:

6983. ՆՈՐԱՐԵԻԶԵԻԱՆԻ ԵԿԵԼԵԳԻԱԿԱՆ ԲՈՂԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ 1913 թ. հաշիւը: 1914, էջ 912—918:

Ստորագր.՝ Մ. Վ.:

6984. ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՅ վնասումներից օգնող Կովկասեան կոմիտէի կողմ: 1914, էջ 860—863:

6985. ՊՕՂՈՍ ՆՈՒԲԱՐ ՓԱՇԱ:—Ազգիս Վեհափառ Հայրապետից ուղղած վսեմ. Տէր Պողոս Նուբար Փաշայի նամակը: [Հայկական հարց: Հայկական

ԿՈՊՈՍ:—Մայր Աթոռի մատենադարանին նուիր

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Էջ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՂԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ կոնգակը Ներսես կաթողիկոս Աշտա- րակեցու ծննդյան 200-ամյակի առթիվ	3
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ—Հավատի և հայրենասիրության վկաները	6
Պաշտոնական	8
Ամանորի և Փրկչի հրաշափառ և սուրբ Ծննդյան տոների առթիվ Ամենայն Հայոց Ծայրագույն Պատրիարք և կաթողիկոս, Նորին Սուրբ Օծություն Տ. Տ. Վազ- գեն Ա Հայրապետի և Երովպայի կայսր, Նորին Վեհափառություն Հայկ Սե- լապիե Ա-ի միջև փոխանակված հեռագրերը	9
Ամանորի և Փրկչի հրաշափառ և սուրբ Ծննդյան տոների առթիվ Ամենայն Հայոց Ծայրագույն Պատրիարք և կաթողիկոս, Նորին Սուրբ Օծություն Տ. Տ. Վազ- գեն Ա Հայրապետի և քույր եկեղեցիների հոգևոր պետերի միջև փոխանակ- ված ողջույնի հեռագրերն ու գրությունները	10
Սրբոց Ղևոնդյանց տոնը Մայր Աթոռում	21
Ա. Վարդանանց տոնը և Վեհափառ Հայրապետի անվանակոչության տարեդարձը Մայր Աթոռում	24
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ	25
Տեղեկագիր Երուսաղեմի հանձնաժողովին առաքելության մասին	27
Ն. ԹԱՀՄԻԶՅԱՆ—Հոգևոր եղանակների կոմիտայան կանխագույն գրառումների վերծանությունը	34
ԳՈՀԱՐ ԱԶՆԱՎՈՒՐՅԱՆ—Գրականության և արվեստի թանգարանում	38
ԳԴԻԳՈՐ ԱՐՇԱԿԻ ՀԱՎՈՐՅԱՆ—Ներսես Լամբրոնացու «Պատարագի մեկնությունը»	43
Մատենագիտություն «Արարատ» ամսագրի	49

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՅԵՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ, ԷՋՄԻԱՇԻՆ

«ԷՋՄԻԱՇԻՆ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Армянская ССР, Эчмиадзин, Редакция журнала «Эчмиадзин».
Rédaction de la revue «Etchmiadzine», Etchmiadzine, Arménie, URSS

Հանձնված է արտադրության 23/1 1970 թ., Ստորագրված է տպագրության 4/III 1970 թ.:

Տպագրական 4 մամուլ, թուղթ 60×84¹/₂, պատվեր 59:

Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի տպարան, 1970 թ.